

CİLT 1 | VOLUME 1

SAYI 1 | ISSUE 1

ARALIK 2024 | DECEMBER 2024

S | STAD

SPOR TARİHİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

e-ISSN: 3062-1305

S | STAD

SPOR TARİHİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Spor Tarihi Araştırmaları Dergisi (STAD) yılda iki defa Haziran ve Aralık aylarında yayınlanan, açık erişimli, hakemli bir dergidir. STAD yalnızca tarih disiplininin çalışmalarına değil, spor tarihiyle ilintili sosyoloji, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, ekonomi, sağlık, kamu yönetimi ve spor yönetimi alanlarından gelecek çalışmalara da sayfalarında yer verir. Dergimizin dili Türkçe ve İngilizcedir.

The Sports History Studies (STAD) is an open-access, bi-annual, peer-reviewed scholarly journal. STAD includes not only studies from the discipline of history but also sports history from the fields of sociology, political science, international relations, economics, health, public administration, and sports management. The opinions in published the articles are the personal views of the authors and do not reflect the institutional view of STAD. The languages of the journal are Turkish and English.

YAZIŞMA ADRESİ | CORRESPONDENCE

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih
Bölümü Tokat / Türkiye
sportarihiarastirmalari@gmail.com

| www.sportarihi.org |

STAD

SPOR TARİHİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

CİLT 1 / SAYI 1

| ARALIK / 2024 / DECEMBER |

VOLUME 1 / ISSUE 1

e-ISSN: 3062-1305

İMTİYAZ SAHİBİ | PROPRIETER

Doç. Dr. Fehim KURULOĞLU, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye

EDİTÖR | EDITOR

Doç. Dr. Mustafa MUTLU, Bartın Üniversitesi, Türkiye

SEKRETERYA | SECRETARIAT

Ersin DİZLEK, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye

SOSYAL MEDYA SORUMLUSU | SOCIAL MEDIA MANAGER

Merve ÇETİNEL ÇAYLI, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye

LOGO TASARIMI | LOGO DESIGN

Öğr. Gör. ONUR DAL, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye

KAPAK TASARIMI | COVER DESIGN

Dr. Öğr. Üyesi Hakan MAZLUM, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye

DİZGİ VE MİZANPAJ | TYPE AND LAYOUT

Dr. Öğr. Üyesi Hakan MAZLUM, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye

STAD'daki makaleler, Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 (CC BY) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Bilimsel araştırmaları kamuya ücretsiz sunmanın bilginin küresel paylaşımını artıracak ilkesini benimseyen dergi, tüm içeriğine anında Libre açık erişim sağlamaktadır. Makalelerdeki fikir ve görüşlerin sorumluluğu sadece yazarlarına ait olup STAD'ın görüşlerini yansıtmazlar.

Articles in STAD are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 (CC BY) International License. STAD provides immediate Libre open access to its content on the principle that making research freely available to the public supports a greater global exchange of knowledge. Authors are responsible for the content of contributions; thus, opinions expressed in the articles belong to them and do not reflect the opinions or views of STAD.

ALAN EDITÖRLERİ | FIELD EDITORS

Prof. Dr. Ahmet TALİMCİLER, Bakırçay Üniversitesi

Doç. Dr. Murat ÖZMADEN,İğdır Üniversitesi

Doç. Dr. Mert Kerem ZELYURT, Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Cenk DEMİR, Sinop Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Günver GÜNEŞ, Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Dağhan IRAK, University of Huddersfield

YAYIN KURULU | EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Efdal AS, Milli Savunma Üniversitesi

Prof. Dr. Yiğit AKIN, The Ohio State University

Prof. Dr. Vladan VIRIYEVIC, Kosovska Mitroviça Üniversitesi

Prof. Dr. Lale ORTA, İstanbul Okan Üniversitesi

Prof. Dr. Bülent AKBABA, Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Ulvi KESER, Uluslararası Fırat Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet PINAR, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU, Fırat Üniversitesi

Prof. Dr. Levent ATALI, Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Beral ALACI, İzmir Demokrasi Üniversitesi

Doç. Dr. Abdullah Yavuz AKINCI, Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Aydın EFE, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet GÜLEN, Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Nilgün Nurhan KARA, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Doç. Dr. Öğr. Üyesi Canan SARIYAR SEZAN, Batman Üniversitesi

TÜRKÇE DİL EDITÖRLERİ | TURKISH LANGUAGE EDITORS

Doç. Dr. Sebahat ARMAĞAN, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yalçın KULAÇ, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

İNGİLİZCE DİL EDITÖRLERİ | ENGLISH LANGUAGE EDITORS

Dr. Öğr. Üyesi Onur IŞIK, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi, Buğra KAŞ, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

BAŞLARKEN

Değerli STAD Okuyucuları,

Bu satırları yazmanın verdiği gurur ve mutluluğu kelimelerle ifade etmek güç. Yaklaşık 17 sene önce spor tarihi araştırmalarına ilk başladığımda bu maceranın bir spor tarihi dergisi kuruluşuna kadar devam edeceğini tahmin bile edemezdim. Türkiye’de spor, özellikle futbol ve tarih en sevilen iki mecranır dersek sanırım yanılmış olmayız. Bu iki mecranın bu zamana kadar akademik bir yaklaşımla bir araya gelmemiş olması büyük bir eksiklikti. İşte STAD bu eksikliği gidermek, Türkiye’deki spor tarihi araştırmacılarını bir araya getirmek, Türk spor tarihinin aydınlatılmayı ve anlatılmayı bekleyen hikayelerini akademik bir yaklaşımla gelecek nesillere taşıyabilmek için kuruldu.

Uzun zamandır hayalini kurduğum bu inisiyatifin gerçekleşmesi fikrini açtığım meslektaşlarım ve büyüklerimin verdiği destek olmasaydı sanırım bu proje sadece hayalden ibaret kalırdı. Bu hayalin gerçekleşmesini sağlayan ve desteğini esirgemeyen dergimizin kıymetli Yayın Kurulu ve Danışma Kurulu listesinde yer almayı kabul eden hocalarımıza yürekten teşekkür ederim. Onların cesaretlendirici sözleri ve destekleri olmasaydı şu an bu satırlar yazılmamış olacaktı.

Henüz herhangi bir indekste taranmayan ve ilk sayısını çıkarmak isteyen bir derginin yazı toplamasının ne kadar zorlu olduğunu akademik camia çok iyi bilir. Ancak buna rağmen derginin kuruluşunu duyurduğumuz andan itibaren spor tarihi araştırmalarına ilgi duyan meslektaşlarımız büyük bir teveccüh göstererek ilk sayının yayınlanmasını olanaklı kıldılar. Birbirinden değerli ve renkli dört araştırma makalesi ve bir kitap kritiği içeren ilk sayımızla nihayet karşınızdayız.

Bu sayıda Tokatlıoğlu’nun dergimizin kısa adıyla aynı ismi taşıyan, 1939-1942 yılları arasında yayın hayatını sürdüren STAD mecmuasının hem spor tarihimiz hem de basın tarihimiz açısından önemini ortaya koyduğu makalesini bulacaksınız. Bir diğer ilgi çekici araştırmada sevgili Asil Kaya, 30’lu yıllar Türkiye’sinin spordaki durumunu okyanus ötesinden gelen bir gözlemcinin raporunu baz alarak ortaya koymaktadır. Amerikan Elçiliğinde görevli Eugene M. Hinkle detaylı raporunda spor kulüplerinden spor sahalarına, spor yönetiminden devletin sporla olan ilişkisine kadar geniş bir yelpazede Türk sporu hakkında tarihçilere önemli bilgiler bırakmıştı.

Üçüncü araştırma makalesi Soğuk Savaş dönemi Türkiye-Ortadoğu ilişkilerine spor-siyaset ekseninde yaklaşan sayın Çölük’e ait. Çölük, bu çalışmasında Beşiktaş’ın İsrail seyahati, burada yaptığı ve yapamadığı maçlar ile Türkiye’nin UEFA ve FIFA arasında sıkışması sonrası 1958 Dünya Kupası elemelerine katılmamasının arka planına odaklanmaktadır. Bu sayının son araştırma makalesi ise sayın Kanişlı tarafından disiplinler arası bir yaklaşımla spor yönetimi hakkında hazırlandı. Kanişlı, Türkiye’deki spor yönetiminin ve kulüplerin yönetim yapılarının tarihçesini paylaştıktan sonra son yılların en tartışmalı konusu olan şirketleşme meselesine alternatif bir bakış getirerek KOBİleşme seçeneğini önermektedir.

Birbirinden değerli araştırmalarıyla ilk sayımıza renk katan kıymetli araştırmacılara, dergimizin yayın kurulu ve alan editörlerine, her daim yanımda olan ve derginin her satırını özenle okuyan Editörümüz Mustafa Mutlu ve Yardımcı Editörümüz Merve’ye, vakit ayırıp hakemlik yapmayı kabul eden hocalarımıza ve dergimizi yaşatacak olan okuyucularımız ile meslektaşlarıma tekrar teşekkür eder, STAD’ın Türk akademiasına hayırlı uğurlu olmasını dilerim. Sonraki sayılarda görüşmek dileğiyle.

Saygılarımla,

Doç. Dr. Fehim KURULOĞLU

İmtiyaz Sahibi-Kurucu

İÇİNDEKİLER | CONTENTS**ARAŞTIRMA MAKALELERİ | RESEARCH ARTICLES**

Uluslararası İlişkilerin Futbola Etkisi Çerçevesinde İki Örnek Olay: Süveyş Krizi, Beşiktaş'ın İsrail Seyahati ve Türkiye'nin 1958 Dünya Kupası Elemelerinden Çekilmesi

Two Case Studies on the Impact of International Relations on Football: The Suez Crisis, Beşiktaş's Trip to Israel, and Türkiye's Withdrawal from the 1958 World Cup Qualifier

Özcan ÇÖLÜK 1

Amerikalı Bir Diplomatin Gözüyle Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Spor
Sports in Türkiye in the Early Republic Period from the Perspective of an American Diplomat

Asil KAYA 15

Stad Ne İçin Çıkıyor: 1939-1942 Yılları Arasında Yayınlanan Haftalık Bir Gazetenin Sporun Politik Tarihindeki Yeri ve Önemi

For What Purpose is Stad Published?: The Role and Significance of a Weekly Newspaper (1939-1942) in the Political History of Sports

Ali Emrah TOKATLIOĞLU 28

DERLEME MAKALE | REVIEW ARTICLE

Türkiye'de Spor Kulüplerinin Yapısal ve Finansal Evrimi!: Bir Çıkış Yolu Önerisi Olarak KOBİ'leşme

The Structural and Financial Evolution of Sports Clubs in Türkiye: A Proposal for a Way Out: SMEisation

Erdem KANIŞLI 40

KİTAP İNCELEMESİ | BOOK REVIEW

A History of Sport in Europe in 100 Objects,
100 Objede Avrupa Spor Tarihi

Merve ÇETİNEL ÇAYLI 64

Uluslararası İlişkilerin Futbola Etkisi Çerçevesinde İki Örnek Olay: Süveyş Krizi, Beşiktaş'ın İsrail Seyahati ve Türkiye'nin 1958 Dünya Kupası Elemelerinden Çekilmesi

Two Case Studies on the Impact of International Relations on Football: The Suez
Crisis, Beşiktaş's Trip to Israel, and Türkiye's Withdrawal from the 1958 World Cup
Qualifiers

Dr. Özcan ÇÖLÜK

ocoluk2015@gmail.com, 0000-0001-8393-8253, Türkiye.

Özet

1956 yılında Cemal Abdülnasır yönetimindeki Mısır, Asvan Barajı'nın inşası için gerekli krediyi ABD Senatosu'nun onaylamaması üzerine tepki olarak Süveyş Kanalı'nı millileştirme kararı almıştır. Millileştirme kararının ardından bu kanalda işletme hakkını elinde bulunduran İngiltere ve Fransa, Mısır'a karşı askeri hareket başlatmış, Mısır'ın Sovyetler Birliği'nden aldığı silahları kendisine karşı kullanmasından endişe eden İsrail de bu ülkelerle birlikte Mısır'a saldırmıştır. Savaş bir süre sonra İsrail-Ürdün ve İsrail-Suriye arasında da silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Bu olay uluslararası literatüre Süveyş Krizi olarak geçmiştir. Soğuk savaş ortamında gerçekleşen bu olay, uluslararası ilişkilerde önemli kırılmalara yol açmış, Arap ülkeleri ve Sovyetler Birliği Mısır'ı desteklemiş ve buna göre pozisyon almışlardır. Batı Blokunda yer alan ülkeler ise İngiltere, Fransa ve İsrail'in yanında yer almışlardır. Türkiye ise Batı Blokunda yer alan bir ülke olmakla birlikte Arap ülkelerinin tepkisinden çekindiği için İsrail'e tepki göstermek zorunda kalmıştır. 26 Kasım 1956 tarihinde Büyükelçisini geri çekmiş, iki ülke arasındaki ilişkiler maslahatgüzarlık seviyesine indirilmiştir. Süveyş Krizi ile birlikte iki ülke arasında bozulan ilişkiler futbol alanında etkisini göstermiş, Beşiktaş üç maç yapmak için gittiği İsrail'den üçüncü maçını yapamadan geri dönmüştür. Türkiye A Milli Futbol Takımı ise o zamanlar adı Jules Rimet Kupası olan 1958 FIFA Dünya Kupası Elemelerinden İsrail ile eşleştiği için çekilmek zorunda kalmıştır. Türkiye'nin gerek Büyükelçisini geri çekmesi gerekse Beşiktaş ve milli takımlarla ilgili tasarrufunun altında yatan amaç ise Müslüman çoğunluğa sahip bir ülke olarak Arap ülkelerinin tepkisini çekmemeye yöneliktir. Çalışma, Süveyş Krizi ile birlikte yaşanan uluslararası gelişmelere odaklanarak, ardından yukarıda bahsedilen iki futbol olayının ayrıntılarına eğilerek, uluslararası ilişkilerin futbola etkisini somut bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Ortadoğu, Uluslararası İlişkiler, Türkiye, İsrail.

Abstract

In 1956, Egypt, under the rule of Camal Abdel Nasser, decided to nationalize the Suez Canal as a reaction to the US Senate's disapproval of the loan required for the construction of the Aswan Dam. Following the nationalization decision, England and France, which held the right to operate this channel, launched a military operation against Egypt, and Israel, worried that Egypt would use the weapons it received from the Soviet Union against itself, attacked Egypt together with these countries. After a while, the war turned into an armed conflict between Israel-Jordan and Israel-Syria. This event is known in international literature as the Suez Crisis. This event, which took place in the cold war environment, caused significant breaks in international relations, and Arab countries and the Soviet Union supported Egypt and took positions accordingly. The countries in the Western Bloc sided with England, France and Israel. Although Türkiye is a country in the Western Bloc, it had to react to Israel because it was afraid of the reaction of the Arab countries. He withdrew his Ambassador on 26 November 1956, and relations between the two countries were reduced to the level of chargé d'affaires. The deteriorating relations between the two countries following the Suez Crisis had an impact on the football field, and Beşiktaş returned from Israel, where it went to play three matches, without playing its third match. Türkiye National Football Team had to withdraw from the 1958 FIFA World Cup Qualifiers, which was then called the Jules Rimet Cup, because it was paired with Israel. The underlying purpose of Türkiye's withdrawal of its Ambassador and its actions regarding Beşiktaş and the national teams is to avoid attracting the reaction of Arab countries, as a country with a Muslim majority. The study focuses on the international developments that occurred with the Suez Crisis, and then focuses on the details of the two football events mentioned above, aiming to reveal the impact of international relations on football in a concrete way.

Keywords: Football, Middle East, International Relations, Türkiye, Israel.

Atıf Bilgisi | To Cite This Article: Özcan ÇÖLÜK (2024): Uluslararası İlişkilerin Futbola Etkisi Çerçevesinde İki Örnek Olay: Süveyş Krizi, Beşiktaş'ın İsrail Seyahati ve Türkiye'nin 1958 Dünya Kupası Elemelerinden Çekilmesi, STAD, C. 1, S. 1, Aralık 2024, s.1-14. DOI No: 10.29228/sportarihi.77206.

GİRİŞ

1950’li yılların ikinci yarısında Türkiye’nin taraf olduğu iki futbol olayı, uluslararası politikadaki gelişmelerin spor alanına etkisini değerlendirmek bakımından kayda değer veriler sunmaktadır. İlkinde 1956 yılında, İsraili takımlarla yapacağı üç maçlık bir seri için İsrail’e giden Beşiktaş Futbol Takımı, maçlardan ikisini oynadıktan sonra, üçüncüsünü iptal ederek Türkiye’ye geri dönmüştür. İkincisi 1958 yılında yapılacak Dünya Kupasına katılacak takımları belirlemek için yapılan grup elemelerinde Türk Milli Futbol Takımının tutumuyla ilgilidir. FİFA’nın Asya – Afrika ülkeleri grubuna dahil ettiği Türk Milli Futbol Takımı, 1957 yılında yapılacak grup elemelerine katılmayarak dünya kupasının dışında kalmıştır.

Her iki olay ABD ve Sovyetler Birliği’nin başını çektiği soğuk savaşın odak noktalarından birisi olan Ortadoğu’da cereyan eden gelişmelerin ortasında yaşanmıştır. Böyleyken, bahsi geçen gelişmelerin politik arka planına ilişkin olarak yapılmış bütünlüklü bir çalışma mevcut değildir. Söz konusu olaylar bilimsel bir çalışmaya konu edilmediği gibi, rastlanan parçalı değiniler Beşiktaş Futbol Takımının yapmayı taahhüt ettiği son maça çıkmaktan neden vazgeçtiğini bazı muğlak ifadelerle açıklama çabasından ibaret kalmış, Türk Milli Futbol Takımının tutumu ise daha ziyade, Avrupa değil, Asya – Afrika ülkeleri arasına dahil edilmenin yarattığı tepkiye bağlanmıştır.

Bu çalışma her iki gelişmenin gerekçelerini netleştirmek için Ortadoğu’daki tabloya odaklanmaktadır. 1952 yılında gerçekleşen NATO üyeliğiyle ABD liderliğindeki kapitalist Batı Blokundaki yerini kesinleştiren Türkiye, 1950’li yıllarda Sovyetler Birliği liderliğindeki komünizmi çevreleme politikasının Ortadoğu ayağında sergilediği politik aktivizmiyle dikkat çekiyordu. Arap dünyası her geçen gün etkisini biraz daha fazla hissettiren Baasçı fikirlerle dalgalanıyordu. 1948’de bağımsızlığını ilan eden İsrail, varlığını konsolide etmeye çalışırken, Filistin’e ortak çıkmanın bilhassa Arap dünyasında yarattığı öfkeyle karşı karşıyaydı. Türkiye derin anlaşmazlıklar içindeki Ortadoğu’da, Komünizm karşısında güçlü bir müttefikler ağı yaratmanın, çevreleme stratejisinin bir parçası olarak Kuzey Atlantik Paktı (NATO) ile Güneydoğu Asya Anlaşması Teşkilatı (SEATO) arasındaki boşluğu dolduracak güçlü bir yapıyı oluşturma arayışının aktörlerinden birisiydi. Böyle güçlü bir yapıyı oluşturmak, her şeyden evvel bölgedeki devletleri kızdıracak değil, onlara sıcak gelecek mesajları vermeyi, onların gönlünü kazandıracak adımlar atmayı gerektiriyordu. Futbol, salt bir spor faaliyeti olmanın ötesinde, olumlu ya da olumsuz manada mesajlar verebilecek bir faaliyetti.

Süveyş Krizi, dünya siyaseti üzerinde etkili olduğu kadar futbol alanında da birtakım olumsuzluklara neden olmuştur. “Futbol asla sadece futbol değildir. Savaşlar çıkmasına ve devrimler yapılmasına neden olur.”¹ Simon Kuper’in futbola ilişkin yaptığı bu çarpıcı ve bir o kadar iddialı tespit, çalışmanın şekillenmesinde önemli bir dayanak noktasıdır. Fakat ele aldığımız ve çalışmanın esasını oluşturan her iki konu da futbolun savaş çıkaran değil, çıkan bir savaştan etkilenme düzeyiyle ilgilenmektedir.

Çalışmanın ana argümanı, Beşiktaş Futbol Takımı ve Türk Milli Futbol Takımının Süveyş Krizi sebebiyle yaşadıkları olumsuz durumun, Ortadoğu’daki devletlerarası ilişki ve gelişmelerle yakından bağlantılı olduğudur. Doğaldır ki, bu argümanın dayanaklarını ortaya koymak, Beşiktaş Futbol Takımı ve Türk Milli Takımını böyle bir tutuma sevk eden nedenleri netleştirmekle mümkündür. Bunu gerçekleştirebilmek için genel literatürün yanı sıra, Türkiye Dışişleri Bakanlığı arşivinden elde edilmiş bazı yazışmalar ile dönemin gazete ve dergilerinde çıkmış haberlerden faydalanılmış, bunlardan elde edilen bilgiler çerçevesinde durum değerlendirilmiştir.

Süveyş Krizi

1956 Yılında Ortadoğu’daki gelişmelere damgasını vuran olay Süveyş Krizidir. 1956 yılında Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdülnasır’ın Süveyş Kanalı’nın işletme hakkını elinde bulunduran İngiliz-Fransız

1 Simon Kuper, Futbol Asla Sadece Futbol Değildir, Sabah Kitapları, İstanbul 1996, s.1.

ortaklığıyla kurulmuş şirketi millileştirme kararı almasının ardından, İngiltere, Fransa ve İsrail'in Mısır'a karşı ortak bir cephe kurarak askerî harekât ve işgale başlamasını ifade eden uluslararası bir olaydır. Krizin diğer aktörleri arasında ABD, SSCB, Arap ülkeleri ve Türkiye yer almıştır.²

Kriz, Mısır'ın Nil Nehri üzerinde kurmak istediği Asvan Barajı projesinin finansmanı için sağlanacak kredinin ABD Senatosu tarafından engellenmesine yönelik bir tepki olarak Nasır'ın millileştirme kararının ardından patlamış gibi görünse de dünya politikasına yön veren aktörlerin çıkarları temelinde şekillenmiştir. İngiliz-Fransız ortaklığındaki şirketin işletme hakkından doğan yıllık yüz milyon dolara yakın gelirin yanı sıra İngiltere'nin emperyalist çıkarları, Fransa'nın Mısır'ın Cezayir Ayaklanması merkez rol oynadığına yönelik inancı ve İsrail'in Mısır'ın SSCB'den aldığı silahları kendi varlığına bir tehdit olarak algılaması savaşa aktif olarak katılan ülkelerin temel motivasyon kaynağı olmuştur. Mısır ise Nasır ile başlayan ulusalcı görüşün etkisi ve SSCB tarafından destekleneceğine olan inancı ile kanalı millileştirme cesaretini göstermiştir. Buna karşılık dönemin iki küresel gücü ABD ve SSCB kendi çıkarları gereği savaş karşıtı bir tutum içine girmişler,³ bu da krizin bir dünya savaşına dönüşmesini engellemiştir.

Kriz, Türkiye'nin her koşulda Batı Bloğu ile ilişkilerini ön plana çıkardığını gösterir bir şekilde, İngiltere ve Fransa'ya karşı yumuşak bir tutum aldığı bir süreç içinde ilerlemiştir. ABD ve SSCB'nin savaşan iki devlete karşı gösterdiği tepkiye rağmen Türkiye, gelişmeleri Doğu-Batı çerçevesi içine yerleştirmeye ve anti-komünist bir tutuma indirgemeye çalışan bir dış politika izlemiştir. İngiltere ve Fransa'ya karşı yumuşak bir tavır sergileyen Türkiye, savaşın diğer aktörü İsrail'e karşı farklı bir tutum almak zorunda kalmıştır. 26 Kasım 1956 tarihinde Arap ülkelerinin tepkisi göz önüne alınarak bu ülkeden büyükelçisini çeken Türkiye, İsrail'i dünyanın dikkatini komünizm tehlikesinden çekip Ortadoğu'ya yöneltmekle suçlamıştır. Ancak iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler maslahatgüzarlık seviyesine çekildiğinde bile İsrail'den geri çağrılan Büyükelçi Şefkat İstinyeli, kararın İsrail'e gösterilen tepkiden ziyade Bağdat Paketi'nin güçlendirilmesi amacıyla alındığını, İsrail ve Türkiye arasındaki ilişkilerin devam edeceğini bildirmekte bir sakınca görmemiştir. Büyükelçinin geri çağırılması dahi Arap ülkelerinin gözünde Türkiye'nin uğradığı prestij kaybını gidermeye yetmemiş, Türkiye'nin Batı yanlısı tutumu, ilişkilerde uzun yıllar sürecek sorunlara yol açmıştır.⁴

Beşiktaş'ın İsrail Seyahati

Süveyş Krizi ile ilgili ilk haberlerin gazetelerde yer almaya başladığı 1956 yılı temmuz ayının son günlerinde spor kamuoyu doğal olarak meseleyi kendisinden oldukça uzak dış politik gelişmeler olarak görmekte ve yurt içinde vuku bulan transfer haberleriyle ilgilenmekteydi. Savaş ihtimalinin güçlenmeye başladığı Ağustos ayı başlarında atletizm alanında 1946 yılından beri yapılan Uluslararası Cezmi Or Kupası kapsamında Yugoslav, Çekoslovak ve Polonyalı atletlerin yanı sıra İsrailli atletlerin de yarışlara iştirak edeceği ve masraflarının İsrail tarafından karşılanacağı açıklanmıştı.⁵ Atletizmde bu gelişmeler yaşanırken 19 Şubat 1956 tarihinde o zamanların efsane takımı Macaristan karşısında Türkiye'nin aldığı 3-1'lik galibiyet Türk Milli Takımını olduğu kadar Türk futbol kulüplerinin de dünya çapında popülaritesini arttırmış ve takımlar yurt dışında yapılan çeşitli organizasyonlar vesilesiyle buralara davet edilir olmuşlardır. Özellikle üç büyük kulüp olarak anılan Galatasaray, Beşiktaş ve Fenerbahçe, Güney Amerika ülkeleri tarafından davet edilmekte, bunun yanında İsrail takımlarının da maç yapmak için Türkiye'ye gelmek istedikleri bilinmektedir. Beşiktaş, İsrail'e çağrılırken buna mukabil İsrail'in Hayfa karmasının ya da Macabi veya Hapoel takımlarının Türkiye'ye gelmesi planlanmaktadır.⁶ İki ülke takımları daha önce de birbirleriyle

2 Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Kronik, İstanbul 2023, s.375-383.

3 Mehmet Erkan Kılıçoğlu, "1956 Süveyş Krizi ve Ortadoğu'ya Etkisi", Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Yıl 6, Sayı 2., Güz 2021. s.730-739.

4 Atay Akdevelioğlu, Ömer Kürkçüoğlu, Ortadoğu'yla İlişkiler, s.615-652, Türk Dış Politikası, Ed: Baskın Oran, İletişim, İstanbul 2002, s.629.

5 "Cezmi Or Kupası", Cumhuriyet, 8 Ağustos 1956, s.6.

6 "Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş Karması Güney Amerika'ya Davet Ediliyor", Cumhuriyet, 14 Ağustos 1956, s.6.

maçlar yapmış, 1950 yılında Fenerbahçe İsrail'e gitmiş, aynı yılın haziran ayında Hapoel İstanbul'u ziyaret etmiş ve çeşitli takımlarla oynamıştı.⁷ Beşiktaş da yurt dışı turnelerine yabancı bir takım değildi. 1950 yılında yaptığı Amerika Birleşik Devletleri seyahati o dönem kamuoyu tarafından dikkatle takip edilmiş, Türkiye'nin ABD'ye tanıtılmasına katkı sağlayacağı söylenmişti.⁸

1956 yılının Ekim ayına kadar Süveyş Krizi, İsrail ile sportif ilişkileri etkilememiş görünmektedir. Tam tersine Süveyş Krizi ile birlikte Türk ve Arap takımları arasında çeşitli branşlarda gerçekleşen karşılaşmalar gerginliklere vesile olmuştur. Bunlardan biri Şam'da düzenlenen Ordulararası Dünya Basketbol Şampiyonası'dır. Şampiyonaya; Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Suriye, Mısır ve Hollanda katılmış,⁹ Türkiye ile Suriye Ordu Milli Takımı arasında gerçekleşen basketbol mücadelesinde herhangi bir gerginlik çıkmamışsa da Türkiye-Mısır maçı sırasında Suriyeli seyirciler Mısır lehine yoğun tezahüratlar eşliğinde Türk sporcu ve yöneticileri taşlamışlardır. Oldukça gergin geçen maçı Türkiye kazanmış, Suriyeli hakemin de Mısır tarafını tuttuğu iddia edilmiştir.¹⁰ Mısırlılar ise ABD'li hak eminin taraf tuttuğu iddiasıyla maçın tekrarı için organizasyon komitesine başvurmuş, teklif kabul edilmemiştir. Organizasyonun ardından Suriyeli yetkililerin Türk kafilesinden özür dilediklerine ilişkin haberler basına yansımıştır.¹¹ Suriyeli seyircilerin Türkiye'nin krizde Batı Bloğu saflarında yer alması sebebiyle böyle bir tepki verdiği açık olmakla birlikte, Suriye-ABD veya Mısır-ABD maçında benzer bir tepkiye rastlanılmamış olması, tepkinin Müslüman bir ülkenin karşı blokta yer almasının yarattığı rahatsızlık olduğunu düşündürmektedir. Cumhuriyet Gazetesindeki yazısında isim vermeden Suriye'deki olaylı maçı yorumlayan Burhan Felek, takımlarımızın yurt dışı organizasyonlarına katılmasını eleştirmekte, bu seyahatlerde yaşanan nahoş durumlara dikkat çekmektedir. Felek, kazanma hırsıyla katıldığımız bu tür organizasyonların sporun ruhuyla bağdaşmadığını, amatör ruhu öldürdüğünü ileri sürmekte, meydana gelen nahoş hadiselerin ise her nedense yabancı basın organlarından ya da bir ziyaretçiden öğrenildiğini vurgulamaktadır.¹²

Suriyeli taraftarlarca taşlanan sporcuların aksine eylül ayında Paris'te düzenlenen Avrupa Voleybol şampiyonasına katılan Türkiye Milli Voleybol Takımı maçlarında herhangi bir olay çıkmadığı gibi Fransa-İsrail arasındaki mücadeleyi yöneten Türk hakem Muzaffer Tunçalp Fransız ve İsrailli seyirciler tarafından alkışlanmıştır.¹³ Olaylı Mısır maçının oynandığı günlerde Türkiye Milli Talebe Federasyonuna İsrail'in Akademik Takımı tarafından Türkiye'de maç teklifi yapılması¹⁴ ile birlikte düşünüldüğünde İsrail ile ilişkilerin oldukça dostane bir şekilde devam ettiği anlaşılmaktadır.

Futbol Federasyonu eylül ayı ortalarında bir açıklama yaparak lig devam ederken futbol kulüplerinin yurt dışında yapacakları organizasyonlara katılmasını sınırladıklarını belirtmişse de¹⁵ bu açıklamadan daha önce İsrail'e davet edildiğini belirtilen Beşiktaş, Eylül ayının ortalarında Federasyona seyahat için başvurusunu yapmış, lig maçlarını kaçırmaması şartıyla İsrail'e gitmesine izin verilmiştir.¹⁶ İsrail seyahati Federasyon ve kamuoyu kadar Beşiktaş tarafından da önemsenmiştir. Emniyet Takımı ile yapılan bir lig maçından sonra Takımın genel kaptanı Sadri Usoğlu, bu maçın kendileri için İsrail seyahati öncesindeki son bir test olduğunu söyleyerek¹⁷ organizasyona verdikleri önemi vurgulamıştır. Beşiktaş'ın seyahatinin ligler devam ediyorken yapılması birtakım eleştirileri de beraberinde getirmiş, genel kaptan Usoğlu fikstüre göre iki

7 Mehmet Ali Gökaçtı, Bizim İçin Oyna, İletişim, İstanbul 2008.

8 Rıdvan Akar, Sevecen Tunç, Baba Hakkı, İnkılap, İstanbul 2017, s.168-169.

9 "Ordu Basket Takımımız Şama Vardı", Cumhuriyet, 5 Eylül 1956, s.3.

10 "Şamdaki Türk-Mısır Maçında Vukubulan Çirkin Hadiseler", Cumhuriyet, 11 Eylül 1956, s.1-3.

11 "Ordu Takımı Dünya İkincisi", Cumhuriyet, 12 Eylül 1956, s.5.

12 Burhan Felek, "Spor Seyahatleri", Cumhuriyet, 12 Eylül 1956, s.3.

13 "Voleybol Takımımız Bugün Batı Almanya İle Oynuyor", Cumhuriyet, 4 Eylül 1956, s.6.

14 "İsrail Akademik Spor Takımının T.M.T Federasyonuna Teklifi", Cumhuriyet, 11 Eylül 1956, s.6.

15 "Ligler Devamınca Dış Temas Yok", Cumhuriyet, 19 Eylül 1956, s.6.

16 "Beşiktaş, İsrail'e Gidiyor", Cumhuriyet, 19 Eylül 1956, s.6.

17 "Beşiktaş'la Emniyet Haftanın Tek Lig Maçını Oynuyorlar", Milliyet, 6 Ekim 1956, s.6.

hafta maçlarının olmadığını ve bu süreyi boş geçirmeyeceklerini belirtme gereği duymuştur.¹⁸ Anlaşıldığı kadarıyla Beşiktaş'ın İsrail seyahatine ilişkin eleştiriler gidilen ülkeden ziyade Türkiye'deki ligin gidişatına ilişkindir ve kamuoyunda herhangi bir rahatsızlığa neden olmamıştır.

Arap-İsrail gerginliğinin İsrail'in Ürdün'e saldırmasıyla¹⁹ yerini çatışma ortamına bıraktığı Ekim ayının ilk günlerinde dahi İsrail, Türk takımlarını maç yapmak için davet etmeyi sürdürmüştür. Adalet ve Beykozspor İsrail'e davet edilmiş, içinde altı milli takım futbolcusu bulunan İsrail'in Hapoel Petatikuah Takımının 21-27 Kasım 1956 tarihlerinde İstanbul'a gelerek üç karşılaşma yapacağı açıklanmıştır. Bu arada Beşiktaş da seyahat hazırlıklarına başlamış ve kafiye katılacak isimler belli olmuştur. Kafilde on sekiz futbolcu, iki idareci, antrenör Mesaroş ve dört gazeteci yer almıştır. Beşiktaş'ın seyahat boyunca üç maç yapması planlanmış, ilk iki maçını 13 ve 17 Ekim tarihlerinde Tel-Aviv'de, üçüncü maçını 20 Ekim'de Hayfa'da yapacağı,²⁵ Ekim'de ülkeye döneceği açıklanmıştır.²⁰ Beşiktaş'ın seyahat hazırlıkları devam ederken İsrail'in Hapoel Takımı üç maç yapmak üzere Adalet Futbol Takımını İsrail'e davet etmiştir.²¹ Adalet Takımının 14 Kasım'da İsrail'e giderek üç karşılaşma yapacağı söylenmiştir.²² Futbol takımları arasında bu tür organizasyonlar yapılırken İslam ülkeleri ile de sportif faaliyetler devam etmektedir. Ekim ayında Türk atletizm kafilesi İran'a gitmiş, oradan da yarışmalar için Mısır'a geçmiştir.²³

Beşiktaş İsrail'de ilk maçını 13 Ekim'de Tel-Aviv'de yapmış, Petahtikuah Stadında Petahtikuah Hapoel Takımıyla çekişmeli bir maçın sonunda 1-1 berabere kalmıştır. Maç sonrasında Milliyet gazetesi Tel-Aviv muhabirinin aktardığına göre İsrail gazeteleri karşılaşmaya geniş yer ayırmış, Beşiktaşlı futbolculara övgüler yağdırmıştır. Hakemin Beşiktaş aleyhine kararlar aldığı ve nizami bir golünün ofsayt gerekçesiyle sayılmadığına yer veren gazeteler, hakeme tepki göstermiş, İsrailli yetkililer de hakemi değiştireceklerini söylemişlerdir.²⁴ 17 Ekim'de Hapoel Tel-Aviv ile yaptığı maç da 1-1 sonuçlanan Beşiktaş'ın son maçını 20 Ekim'de Bitar Takımı ile Kudüs'te yapması planlanmıştır.²⁵ Ancak bu maç yapılmamıştır. Milliyet gazetesinde çıkan habere göre İsrail Büyükelçisi Şefkati İstinyeli, Beşiktaş kafile başkanına müracaat ederek maçın oynanmamasını istemiş, kafile başkanı da organizatörlere maçı oynamayacaklarını iletmıştır. Haberde maçın oynanamamasının sebebi olarak maçın cumartesi gününe denk gelmesi ve gazetenin "Ticani" olarak nitelendirdiği fanatik Yahudilerin, dini gerekçelerle maçın o gün oynanmasına karşı birtakım hareketler yapabilme ihtimali gösterilmektedir. Zira, maç tarihinden on beş gün önce aynı kişiler polisle çatışmış ve bir "Ticani" polisin müdahâlesiyle hayatını kaybetmiştir. Maçın oynanmaması Beşiktaşlı yöneticiler ve organizatörler arasında ihtilafa yol açmıştır.²⁶ Binlerce bilet satılan maçın iptal edilme sebebi hakkında İsrail'in Sesi adlı radyo istasyonu tarafından kendisine yöneltilen sorulara karşılık Şefkat İstinyeli "maçı iptal ettirmek kararının sebeplerini açıklayacak vaziyette olmadığını, radyonun verdiği habere bir şey ilave edemeyeceğini" söylemiştir.²⁷

23 Ekim'de Türkiye'ye dönen Beşiktaş Takımının kafile başkanı Sadri Usoğlu, üçüncü karşılaşmayı resmî makamlarımızın izin vermediği için oynamadıklarını belirtmiş, organizatörlerin maç oynanamadığı için kendilerine para vermediğini, son günlere ait masrafların Elçilikten alınan 5-6 bin lira tutarındaki borç para ile geçirildiğini söylemiştir.²⁸ Usoğlu, İsraillilerin kendilerine çok iyi davrandığını belirtmiş, buna karşılık organizatörlerle aralarında bazı sorunlar çıktığını vurgulamıştır. Bununla birlikte yaşanan olayların yanlış aksettirildiğini kendilerinin ödeme yüzünden rehin kaldıklarına ilişkin çıkan haberlerin gerçeği yansıtmadığını

18 "Beşiktaş İsrail'e Hareket Etti", Milliyet, 12 Ekim 1956, s.6.

19 "İsrail 5000 Kişi İle Ürdün'e Taarruz Etti", Cumhuriyet, 27 Eylül 1956, s.1.

20 "Beşiktaş Dün İsrail'e Gitti" Cumhuriyet, 12 Ekim 1956, s.6.

21 "Kulüplerden Haberler-Adalet", Milliyet, 10 Ekim 1956, s.6.

22 "Adalet Futbol Mayıs'ta Almanya'da Bir Turneye Çıkacak", Milliyet, 17 Ekim 1956, s.6.

23 "İkinci Atlet Kafilesi Kahire'ye Gidiyor", Milliyet, 10 Ekim 1956, s.6.

24 "Beşiktaş İsrail'de 2. Maçını Oynuyor", Milliyet, 17 Ekim 1956, s.6.

25 "Beşiktaşın İsraildeki Son Karşılığı", Cumhuriyet, 19 Ekim 1956, s.6.

26 "Beşiktaş'ın Bugünkü Maçı İptal Edildi", Milliyet, 20 Ekim 1956, s.6.

27 "Beşiktaşın Kudüsteki Maçı İptal Edildi.", Cumhuriyet, 21 Ekim 1956, s.6.

28 "Beşiktaş İsraelden Döndü", Cumhuriyet, 24 Ekim 1956, s.6.

belirtmiştir. Usoğlu, Dışişleri Bakanlığı izin verirse kendilerini davet eden Hapoel Takımını bir ay sonra Türkiye'ye davet ettiklerini, gelecek takımın Fenerbahçe ile bir maç yapmasını da arzu ettiklerini söylemiştir.²⁹

Maçın iptal edilme sebebinin gerekçeleri Dışişleri Arşiv belgeleri incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Dışişleri Bakanlığı İkinci Umum Müdürlüğü tarafından Başbakanlığa gönderilen 15 Kasım 1956 tarihli yazı karanlıkta kalan birçok noktayı açığa çıkarmaktadır.

“Beşiktaş Fudbol Kulübü geçen Ekim ayı içinde bir kaç maç yapmak için vaki davet üzerine İsrail'e gitmişti. Kulüp İsrail takımlarının teklifi neticesinde son maçını 19 Ekim Cumartesi³⁰ günü Kudüs'de yapmağı kabul etmiştir. Fakat Tel-Aviv Elçimiz Ürdün seçimlerine tekaddüm eden günlerde çok nazik bir vaziyeti olan Kudüs şehrinde bir Türk takımının bir İsrail takımı ile maç yapmasını, böyle bir maçın Arap aleminde yapacağı tepkiler dolayısıyla mahzurlu görmüştür. Ayrıca Kudüs'de maçı yapacak olan “Bitar”³¹ adlı takımın İsrail'in belli başlı muhâlefet partilerinden müfrit sağcı “Heru” partisine mensup olduğunu da öğrenmiş olması bu kanaatini takviye etmiş ve Elçimiz Kudüs'deki maçın iptalini Vekaletime telkin eylemiştir. Bu telkin Vekaletimce de uygun görülmüş ve maç iptal ettirilmiştir. Ancak bu maç için İsraililerce yapılan hazırlıklar bir takım masrafları mucip olduğundan (biletler de satılmış bulunuyordu) İsrail takımı kendi tarafından ödenmesi icap eden Beşiktaşlılara ait otel masraflarını (8500 İsrail lirası tutarındadır) maç masraflarına karşılık tutarak ödemekten imtina etmiş ve İsrail makamları da bu parayı İsrail kulübüne ödetmeye muvaffak olmadığından, Beşiktaş otele karşı borçlu vaziyete düşmüştür.”³²

Görüldüğü üzere Türkiye, Arap-İsrail gerginliğinin had safhada olduğu bir dönemde Arapların tepkisini göz önüne alması ayrıca olası bir fanatik Yahudi saldırısının önüne geçmeye çalışmıştır. Arap kamuoyunda Batı Bloku tarafında görünmenin yol açtığı tepki Türkiye'yi böyle bir tedbir almaya zorlamaktadır. Bir Türk takımının savaş ortamında İsraili fanatik bir takımla maç yapmasının istenmeyen görüntülere yol açması endişesi ile birlikte Arap ülkelerinin olası tepkisi iptal kararının alınmasında etkili olmuş görünmektedir. Öte yandan maçın Müslümanlar tarafından kutsal kabul edilen Kudüs şehrinde oynanacak olması da durumu daha nazik bir hâle sokmaktadır. Türkiye, maçın büyükelçilik aracılığıyla iptal edilmesinin mali sorumluluğunu ise üstüne almıştır. 17 Ocak 1957 tarihinde çıkarılan bir kararname ile bu sorun giderilmeye çalışılmış, Beşiktaş'ın mali kaybını gidermeye yönelik kararnamede şu ifadeler yer verilmiştir: “Ekim 1956 yılı içinde maç yapmak için vaki davet üzerine İsrail'e gitmiş olan Beşiktaş Futbol Kulübünün Kudüs'de yapılacak son maçı verilen emir üzerine yapmamış olması sebebiyle bu maç masraflarına karşılık tutularak İsrail Kulübü tarafından ödenmeyen Beşiktaş takımının otel masrafları tutarı olan (8560) Türk lirasının Maliye Vekâleti 1956 yılı bütçesinin 456'ncı (düşünülemiyen masraflar) tertibinden ödenmesi...”³³

17 Ocak 1956 tarihli altın fiyatları³⁴ göz önüne alındığında bu tutarın bugünkü fiyatlarla kabaca bir buçuk milyon liraya tekabül ettiği görülmektedir. Söz konusu tutarın kulüp tarafından ödenmemesinin gerekçesi Sadri Usoğlu'nun beyanatıyla ortaya çıkmaktadır; “Ancak otel masrafını ödeyebilmek için 5500 İsrail lirası tutarında garanti vermek kâfi geldi. Gerek orada iken gerekse burada bizim bu parayı organizatörlere vermemiz mümkün değildir. Bu döviz mevzuatına girmektedir”³⁵

29 “Beşiktaşlılar Uçaktan İnip Kampa Girdiler”, Milliyet, 24 Ekim 1956, s.6.

30 19 Ekim 1956 tarihi Cuma gününde denk gelmektedir. Planlanan fakat oynanamayan maçın tarihi 20 Ekim 1956 olmalıdır.

31 Beitar Jerusalem Takımı gerçekten de bugün dahi İsrail'de fanatik Yahudi taraftarları ve kimliği bulunan bir futbol takımıdır. Hâlen İsrail Liginde mücadele eden takım, Arap futbolcuları kadrosuna almamaktaki ısrarıyla bilinmektedir. <https://theconversation.com/the-right-wing-origins-of-the-jerusalem-soccer-team-that-wants-to-add-trump-to-its-name-96619>, son erişim tarihi: 28.06.2024

32 <https://www.milligazete.com.tr/haber/1544116/besiktasin-kuduste-oyunayacagi-mac-nasil-iptal-edildi>, son erişim tarihi: 28/06/2024. Millî Gazete'de yer alan haberde kullanılan 15 Kasım 1956 tarihli belgeye Dış İşleri Arşivinde ulaşılamamış olsa da söz konusu arşivde bulunan 17 Ocak 1957 tarihli belgeyle gerçekliği doğrulanmıştır.

33 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi* (DBTDA), 30-18-1-2 / 145- 107 – 7.

34 “Altın Fiyatları”, Cumhuriyet, 17 Ocak 1957, s.5.

35 “Beşiktaşlılar Uçaktan İnip Kampa Girdiler”, Milliyet, 24 Ekim 1956, s.6.

Beşiktaş'ın üçüncü maçını yapmadan Türkiye'ye dönmesi Adalet Takımının İsrail seyahatinin de ertelenmesine yol açmış, Beşiktaş ile maç yapmak üzere Kasım ayında Türkiye'ye gelmesi planlanan Hapoel Takımının programında da belirsizlik ortaya çıkmıştır.³⁶ İlerleyen zamanlarda da Adalet'in İsrail'e ya da Hapoel'in Türkiye'ye geldiğine ilişkin bir haberin çıkmamış olması bu iki seyahatin de gerçekleşmemiş olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte iki ülke arasındaki sportif ilişkilerin ulaşım alanında da olsa devam ettiğini gösteren önemli bir veri, İsrailli sporcuların Melbourne Olimpiyatlarına katılmak için İstanbul'a gelmeleri ve Avustralya'ya Türkiye üzerinden gidecek olmalarıdır.³⁷ İsrail, yaşananlara rağmen sporcularını aktarma yapmak üzere Türkiye'ye göndermek konusunda bir güvenlik endişesi duymamıştır.

Türkiye'nin 1958 Dünya Kupası Elemelerinden Çekilmesi

Aynı dönemde uluslararası gelişmelerin etkilediği bir başka sportif faaliyet ise Türkiye'nin de içinde bulunduğu FIFA Dünya Kupası elemeleridir. FIFA Dünya Kupası Fransız spor insanı Jules Rimet'in girişimleriyle ilk defa 1930 yılında Uruguay'da, 1934 yılında İtalya ve ardından 1938 yılında Fransa'da düzenlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında yapılmayan organizasyon 1950 yılında Brezilya'da düzenlenmiş ve 1970 yılına kadar Jules Rimet Kupası olarak adlandırılmıştır.³⁸ Kupaya katılabilmek için öncelikle FIFA'ya üye ülkeler FIFA tarafından coğrafi konumlarına göre kategorize edilen gruplara ayrılmış, bu gruplarda başarılı olan ülke takımları bu organizasyona katılabilmişlerdir. Türkiye, FIFA Dünya Kupası elemelerine ilk defa 1950 Dünya Kupasına gitmek için katılmıştır. FIFA, Türkiye'yi, yedi gruba ayırdığı Avrupa ve Yakın Doğu kısmının A grubuna dahil etmiştir. Avrupa kıtasında bulunmamasına rağmen İsrail de Yugoslavya ve Fransa ile birlikte B grubunda yer almıştır. Statüye göre ikinci grubun seri başı olan Avusturya; Türkiye-Suriye maçlarının galibiyle oynayacak ve kazanan 1950 Dünya Kupasına katılmaya hak kazanacaktı.³⁹ Türkiye, Suriye ile İstanbul'da oynadığı maçı 7-0 kazanmıştır.⁴⁰ Suriye'nin bir sonraki maçı oynamayacağını bildirmesi üzerine Avusturya ile yapılması gereken maç tarihlerinde anlaşmazlıklar yaşanmış, bu takımın ödenek yetersizliği sebebiyle kupadan çekilmesiyle, Brezilya'ya gitmeye hak kazanmışsa da⁴¹ maddi sıkıntılardan dolayı kupaya katılmamıştır. 1954 yılında İsviçre'de yapılacak Dünya Kupası için elemelere yine Avrupa grubundan katılan Türkiye, İspanya ile baraj maçları oynamıştır. Bu maçların ilkinin 4-1 kaybeden Türkiye, ikinci maçı 1-0 kazanmış, tarafsız sahada oynanan maç ise 2-2 sonuçlanmıştır. Para atışı sonunda Türkiye Dünya Kupasına katılmaya hak kazanmıştır.⁴²

Dünya Kupası finallerinde Türkiye'nin grubunda Almanya, Macaristan ve G.Kore yer almıştır. Turnuva statüsüne göre her takım gruptaki iki takımla oynuyordu. Türkiye G.Kore ve Almanya ile maç yaparken, Macaristan ile karşılaşmadı. Türkiye, Almanya ile yaptığı maçı 4-1 kaybetmiş, Güney Kore'yi ise 7-0 yenmiştir. İki maç sonunda Almanya ile Türkiye arasında puan eşitliği olduğu için iki takım arasında ikinci bir maç oynanmış ve Almanya'ya karşı bu kez 7-2 kaybeden Türkiye, turnuvadan elenmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin içinde bulunduğu üçüncü grubun ne kadar kuvvetli olduğu Almanya ve Macaristan'ın finalde karşılaşmasıyla ortaya çıkmıştır.⁴³

Bundan sonraki Dünya Kupası 1958 yılında İsveç'te düzenlenecek ve 1957 yılı içinde kupaya katılacak takımlar belli olacaktır. 1954 yılında Avrupa ülkelerinin federasyonlarının katılımıyla kurulan UEFA'ya henüz tam üye olmayan Türkiye, bu kez Tayvan, Endonezya, Çin, İsrail, Mısır, Suriye, Kıbrıs ve Sudan

36 "Adaletin İsrail Seyahati Tahir Edildi.", Cumhuriyet, 31 Ekim 1956, s.6.

37 "İsrail Olimpiyat Takımı Şehrimizde", Cumhuriyet, 9 Kasım 1956, s.6.

38 Alp Kaan Kilci, Serhat Yalçınar, Gökhan Aydın, Nahit Özdayı, "FIFA Dünya Kupası Eleme Turlarında Turu Geçen ve Elenen Takımları Ayırt Eden Oyun-İçi İstatistiklerin Belirlenmesi: 2010-2022 Yılları Arasında Düzenlenen Dünya Kupası Organizasyonları Üzerine Bir Araştırma." Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 6(1-Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 2023, s.274.

39 "Dünya Kupası Maçları", Cumhuriyet, 15 Kasım 1949, s.4.

40 "Milli Takımımız Dün Suriyelileri 7-0 Yendi", Cumhuriyet, 21 Kasım 1956, s.1.

41 "Milli Futbol Takımımızın Yapacağı Maçlar", Cumhuriyet, 13 Ocak 1957, s.4.

42 Cem Atabeyoğlu, "Futbol", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C 8, İstanbul 1983, s.2206.

43 Mehmet Yüce, Romantik Yürekler, İletişim, İstanbul 2016, s.81.

ile birlikte Asya-Afrika grubuna dahil edilmiştir.⁴⁴ Asya-Afrika grubuna dahil olan devletlerin birbirleriyle olan sorunları milli takımlarının yapacakları maçları da etkilemiştir. 1957 yılı Ocak ayında Tayvan, FIFA'ya bir mektup göndererek elemelerden çekildiğini ilan etmiştir.⁴⁵ Zira Tayvan'ın bulunduğu üçlü grubun içinde Çin Halk Cumhuriyeti de bulunuyordu. Tayvan'ın çekilmesiyle 1. Alt Grupta bulunan Endonezya maç yapmadan Çin'in rakibi olmuş, yapılan maçlarda rakibine üstünlük sağlayarak bir üst tura çıkmıştır. 2. Alt Grup İsrail ve Türkiye'den, 3. Alt Grup Kıbrıs ve Mısır'dan oluşmuş fakat İngiltere savaş halinde bulunduğu Mısır'a gitmeleri için Kıbrıslı futbolculara vize vermediğinden Mısır da maç yapmadan bir üst tura çıkmıştır. 4. Alt Grup Sudan ve Suriye'den oluşmuş, Sudan 1-0 ve 1-1'lik skorlarla adını bir üst tura yazdırmıştır.⁴⁶

Görüldüğü üzere Asya-Afrika grubunu oluşturan takımların ülkelerinin birbirleriyle çok çeşitli sorunları vardır ve özellikle Süveyş Krizi ve Çin Halk Cumhuriyeti ile Tayvan arasındaki ilişkiler turnuvasının eleme kısmının daha ilk turunda 3 eşleşmenin maçlar oynanmadan tamamlanmasına yol açmıştır.

Oynanmadan hükmen sonuçlanan eşleşmelerden biri de Türkiye-İsrail eşleşmesidir. FIFA'nın merkezinin bulunduğu İsviçre'nin başkenti Bern'de bulunan Türkiye'nin İsviçre Büyükelçiliği, Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 9 Şubat 1957 tarihli yazıda bu sorunu ele almış ve konuyu değerlendirmiştir.

“Federation Internationale de Football Association Genel Sekreterliğinden alınan... Türk Futbol Federasyonunun gecikmesine rağmen istisnai olarak 1958 Dünya Şampiyonasına iştirakinin kabul edildiği ve FIFA İcra Komitesinin 17/9/1955 tarihli kararı mucibince İsrail Futbol Association ve Türk Futbol Federasyonunun teşkil ettiği ikinci gruba dâhil olduğu ve keyfiyetten Federasyonumuzun 1/5/1956 tarihinde haberdar edildiği bildirildikten sonra İsrail Futbol Federasyonunun tekliflerinin Federasyonumuzca cevapsız bırakıldığı ve maç tarihlerinin tespiti zımında temas aranmadığı ve ancak 27 Aralık 1956 tarihinde Türkiye'nin Avrupa grubuna ithali hususunda teşebbüse geçildiği ve fakat teknik sebepler dolayısıyla mevcut grupların taksiminde herhangi bir tadilat yapılmasına imkan bulunmadığı iş'ar kılınmakta ve Federasyonumuzun, angajmanı dolayısıyla 5000 Frank ceza ödemesine meydan verilmeden ve 28 Şubat 1957 tarihinden evvel İsraille maç tarihini tespit için teşebbüse geçmesi lüzumunun ilgililere duyurulması hususunda tavassutumuz rica olunmaktadır.

FİFA Genel Sekreteri Mösyö Gassman, İkinci Başkan Mösyö Thommen'in talimatı üzerine bizzat Büyükelçiliğe gelerek yukarıda maruz teklifleri şifahen de beyan etmiş ve kendisine, 19 Aralık 1956 tarihinde Mösyö Thommen'e yazılan mektupta zikredilmiş olduğu gibi Türkiye'nin bir parçasının Avrupa kıt'asında bulunduğu, kültürel münasebetlerinde memleketimizin daima Avrupalı telakki edildiği, bütün beynelmilel siyasi ve iktisadi teşekküllerde bir Avrupa devleti olarak temsil edildiği, Nato, Balkan Paketi, OECD, UEP, Avrupa Konseyi gibi teşekküllerde aza bulunduğu tekrar zikredildikten sonra merkezi hükümetinin Asya kıt'asında olması dolayısıyla memleketimizin Avrupa grubuna dahil edilemeyeceği gibi yersiz bir düşünce ve karakuşu bir kararın neticesi olarak Federasyonumuzun Asya grubuna ithali keyfiyetinin hakikatlara tevafuk etmediği izah edilmiş ve siyasi, coğrafi durumun ışığı altında meselenin yeniden tetkike tabi tutulması lüzumu belirtilmiştir. Mumaileyh, evvelce tahmin edildiği veçhile Komitenin Ocak ayında toplanamadığını ve hâlen ne zaman toplanacağını belli olmadığını ve yukarıda maruz mülahazalarımızın ancak orada münakaşa ve müzakere edilebileceğini, hâlen mezkûr maçlar için gruplar arasında tadilat yapılmasına kat'iyen imkân ve ihtimal bulunmadığını ifade ederek meselenin çok acil bir mahiyet arzemesi hasebile teşebbüslerinin müstacelen Federasyonumuza duyurulması ricasını tekrarlamıştır...

44 “Dünya Kupasının Hazırlık Maçları”, Cumhuriyet, 26 Aralık 1956, s.6.

45 “Milliyetçi Çin Dünya Kupasına Katılmıyor”, Cumhuriyet, 15 Ocak 1956, s.5.

46 <https://www.rsssf.org/tables/58q.html>, son erişim tarihi: 28.06.2024.

...Genel Sekreterliğe verilecek karşılığın iş'arına..."⁴⁷

Bern Büyükelçiliğinin yazısında Federasyonun 1 Mayıs 1956'da haberdar edildiği yani İsrail ile yapılacak maçın Süveyş Krizi'nden önce planlandığı buna karşılık Federasyonun Asya-Afrika grubunda yer almaktan duyduğu tepki nedeniyle FİFA'ya cevap dahi vermediği anlaşılmaktadır. Henüz Arap-İsrail gerginliğinin sıcak çatışmaya dönmediği bir ortamda Türkiye'nin tepkisi aslında İsrail'e değil FİFA'ya yöneliktir ve kendisini içinde saydığı Avrupa'nın uzağına atılmaktan rahatsızlık duymuştur.

Dışişleri Bakanlığı yukarıdaki yazıya 1 Mart 1957 tarihinde kısa ve net bir yanıt vermiştir: "1958 yılında yapılacak Jules Rimet Kupası futbol şampiyonasına iştirak edemiyeceğimizin FİFA'ya bildirilmesi mercudur."⁴⁸ Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğüne yazılan 3 Mart 1957 tarihli yazıda ise elemelere katılmama sebebi, Bern Büyükelçiliğinin öne sürdüğü Asya-Afrika grubuna dahil edilmek değil "siyasi durum muvacehesinde mahzurlu mütalaa edildiği" belirtilmiştir. Belgede not olarak el yazısıyla "Beşiktaş Kulübü dosyasına bağlayınız"⁴⁹ talimatıyla Süveyş Krizi devam ederken gerçekleşen iki futbol olayının birbirleriyle olan bağı tescil edilmiş olmaktadır. Öyle görünüyor ki Türkiye, ilk başta Avrupa dışına itilmiş olmanın verdiği tepkiyle başlayan maçı oynamama temayülünü, Süveyş Krizi ile birlikte İsrail'e karşı oluşan tazyikle birleştirmiş, her iki olayın etkisiyle kupadan çekilme kararını olgunlaştırmıştır. Bu arada FİFA yetkililerine şifahen söylenen gerekçenin sadece Asya-Afrika grubuna atılmış olmakla sınırlandırılması, muhtemelen İsrail ile ilişkilerin daha fazla gerilmemesi amacına yönelik bir hamle olarak değerlendirilebilir.

Bu arada Bern Büyükelçiliğinden Dışişleri Bakanlığına gönderilen 5 Mart 1957 tarihli yazıyla Dünya Kupasına katılmayacağımızın FİFA Genel Sekreterliğine bildirildiği, Genel Sekreterliğin, kararın yetkili komisyona sunulmak üzere not edildiği yönünde geri bildirimde bulunduğu belirtilmiştir⁵⁰

Türkiye'nin elemelere katılmayacağını bildirmesi üzerine Dünya Kupası Organizasyon Komitesi Türk Futbol Federasyonunu şampiyonadan çekilmiş kabul ederek bundan sonraki süreci bu duruma göre planlamıştır. Federasyon başkanı Hasan Cemal Polat ise bazı sebeplerden dolayı FİFA'ya elemelerden çekilmek için değil Avrupalı bir rakiple oynamak için bir telgraf gönderdiklerini, tertip komitesinin telgrafta belirtilen talebi yanlış anladığını iddia etmiştir.⁵¹ Anlaşıldığı kadarıyla Bern Büyükelçiliği elemelere katılmama kararını FİFA'ya bildirirken Federasyon da aynı günlerde Avrupalı bir rakiple oynamak için başvuruda bulunmuştur. Polat'ın "bazı sebepler" dediği hiç kuşkusuz rakibin İsrail olmasıdır. Polat, dış işlerine ait meseleleri basınla paylaşmamaya sonraki aylarda da devam etmiştir. Basın toplantılarında iptal edilen İsrail maçı ile ilgili konuşmaktan çekinmesi basının gözünden kaçmamıştır. 1957 Mayıs ayında yine politik nedenlerle iptal edilen Doğu Almanya maçı vesilesiyle kendisine iptal edilen İsrail maçı da sorulan Polat, bu iki maçın ertelenmesinin Hariciye Vekaletine ait bir iş olduğunu söylemiştir.⁵² Görüldüğü üzere politik nedenlerle iptal edilen maç sadece İsrail'le sınırlı değildir. O günlerde Süveyş Krizi'nin yanı sıra Sovyetler Birliği'nin Macaristan'a müdahâlesi de önemli bir uluslararası krize yol açmıştı. Türkiye bu müdahâlenin karşısında duran bir devlet olarak Sovyetler Birliği ile birlikte Varşova Paktı'nın bir üyesi olan Doğu Almanya ile yapacağı özel maçı söz konusu ülke ile siyasi münasebetleri olmadığı gerekçesiyle iptal etmiştir. Akis dergisinin iddiasına göre iptal kararı Dışişleri Bakanlığınca alınmış ve Federasyon başkanı Polat'ın dahi bu iptal kararından daha sonra haberi olmuştur.⁵³

Dünya Kupası başlamadan önce Milliyet'te çıkan yazısında Halit Kıvanç'ın, Dünya Kupasına katılmamış olmanın verdiği hayal kırıklığını yansıtan şu sözleri dikkat çekicidir:

47 TDA,538/2770-20893-4.

48 TDA,538/2770-20893-3.

49 TDA,538/2770-20893-2.

50 TDA,538/2770-20893-1.

51 "Dünya Kupasında Fikstür Dışı Kaldık", Milliyet, 21 Mart 1957, s.6.

52 "Polat Beklenen Basın Toplantısını Yaptı", Milliyet, 23 Mayıs 1957, s.6.

53 "Suya Düşen Maç"30 Mart 1957, Akis, s.33-34.

“Kupa’nın 16. Finalistini verecek Asya-Afrika grubunun politik düşüncelere kurban gitmesi, Organizasyon Komitesi’ni bir ara hayli müşkül duruma düşürmüştür. Arap devletleri İsrail’le bir grupta bulunmalarını protesto ederek İsrail’le maç yapmamışlar, Türkiye de keza politik sebeplerle İsrail’i yenerek İsveç’e gitmek şansını kendi eliyle kaçırmıştır.”⁵⁴

Türkiye’nin çekilmesiyle İsrail bir üst tura çıkmaya hak kazanmıştır. İkinci turda İsrail’in rakibi olan Endonezya maçların tarafsız sahada oynanması konusunda ısrar etmiş, bu isteği gerçekleşmeyince kupadan çekildiğini açıklamıştır. İkinci turun diğer eşleşmesi Mısır ile Sudan olarak gerçekleşmiş, iki ülke arasındaki siyasal çekişme nedeniyle Mısır turnuvadan çekildiğini açıklamıştır. Sonunda Sudan ve İsrail final için eşleşmiş fakat bu kez de Sudan İsrail ile maç yapmayacağını açıklayarak turnuvadan çekilmiştir. Böylece İsrail hiç maç yapmadan yukarıda sayılan dokuz ülke arasından birinci olarak çıkmayı başarmıştır. Bir takımın hiç maç yapmadan Dünya Kupası finallerine gitmesini doğru bulmayan FIFA devreye girmiş ve daha önce Avrupa grubu elemelerinde elenen Belçika’ya İsrail’le bir baraj maçı oynamasını teklif etmiş, Belçika’nın bu teklifi reddetmesi üzerine aynı teklif Galler’e yapılmıştır. Galler’in teklifi kabul etmesi üzerine, İsrail ve Galler arasında oynanan her iki maçı da kazanan Galler finallere gitmeye hak kazanmıştır.⁵⁵

1962 Dünya Kupası elemeleri öncesinde Türkiye’nin UEFA tarafından tam üyeliğe kabul edilmesi⁵⁶ ile birlikte Avrupa ülkeleri ile aynı kategoride yer almış, Sovyetler Birliği ve Norveç’in bulunduğu grupta Dünya Kupasına katılabilmek için mücadele etmiş, yaptığı maçlar sonunda finallere katılmayı başaramamıştır.⁵⁷

SONUÇ

Türkiye-İsrail ilişkileri 1950’li yılların ilk yarısına kadar sorunsuz bir şekilde ilerlemiş, Batı Bloğu içinde yer alan iki ülke Ortadoğu’da SSCB tehdidine karşı ileri karakol görevini sürdürmüşlerdir. Bununla birlikte İsrail’in bölgedeki yayılcı ve tehditkâr tavrı, varlığına başından beri karşı çıkan Arap devletleriyle ilişkilerini sürekli bir gerginlik içinde tutmuştur. Halkının çoğunluğu Müslüman olan Türkiye’nin İsrail ile olan iyi ilişkileri Arap ülkelerini rahatsız etmiş ve bunu her fırsatta dile getirmişlerdir. Bu tepkiler karşısında Türkiye, İsrail ile olan ilişkilerini iyi tutmaya gayret etmenin yanında tansiyonun yükseldiği dönemlerde bazı tedbirler alma gereğini hissetmiş, tansiyon düştüğünde ilişkilerini eski seviyesine çıkarmıştır.

Bu gidişatın spor alanında da yansımaları olmuş, uluslararası politikaadaki gelişmeler iki ülke arasındaki sportif faaliyetleri zaman zaman kesintiye uğratan dalgalanmalara yol açmıştır. Süveyş Krizi, bir dalgalanma noktası olarak dikkat çekmektedir. Spor alanında da 1950’li yıllar boyunca her iki ülke karşılıklı olarak sportif faaliyetlerini sürdürmüşler, spor kulüpleri ve sporcular karşılıklı olarak birbirlerini ziyaret etmişlerdir. Beşiktaş’ın yanında birçok kulüp İsrail’e davet edilmiş, İsrail’den takımlar Türkiye’ye maç yapmaya gelmişlerdir. Süveyş Krizi sırasında da bu ilişkiler devam etmekteyken çatışmaların şiddetlenmesi Türkiye’yi Arap ülkeleri karşısında zor durumda kalmamak için çeşitli tedbirler almak zorunda bırakmıştır. Beşiktaş’ın son maçını oynadığı sırada Arap ülkeleri İsrail’e karşı şiddetli bir tepki içinde olduklarından Türkiye’den bir takımın Müslümanlar için kutsal sayılan Kudüs şehrinde fanatik Yahudi olduğu bilinen bir takımla maç yapacak olması Arapların gözünde Türkiye’yi daha da kötü bir konuma sürükleyebilirdi. Dışişleri Bakanlığının maçın iptal edilmesini istemesi daha çok bu sebebe dayandırılabilir. Beşiktaş’ın önceki iki maçında herhangi bir tartışma çıkmaması ve diğer uluslararası spor organizasyonlarında iki ülke arasında bir olayın çıkmamış olması, maçın iptalinin güvenlik endişesinden çok, tepki çekmemek amacıyla gerçekleştiğini düşündürmektedir.

Süveyş Krizi ile birlikte Beşiktaş’ın İsrail seyahatinin ardından gerçekleşen ikinci olay Dünya Kupası elemelerinde Türkiye’nin İsrail ile eşleşmesidir. Türkiye krizin başlangıcından önce bu eşleşmeyi öğrenmiş olmasına rağmen İsrail’e değil de kendisini Asya-Afrika grubuna dâhil eden FIFA’ya bir tepki olarak

54 Halit Kıvanç, “Finaller Pazar Günü Başlıyor”, Milliyet, 3 Haziran 1958, s.6.

55 <https://www.rsssf.org/tables/58q.html>, son erişim tarihi: 28.06.2024.

56 <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=296>, son erişim tarihi: 28.06.2024.

57 <https://www.tff.org/Default.aspx?pageId=425>, son erişim tarihi: 28.06.2024.

maçları oynama konusunda bir isteksizlik göstermiş, Süveyş Krizi ile birlikte Arap ülkelerinin tepkilerini göz önüne alarak Dünya Kupası elemelerinden çekildiğini açıklamıştır. Kriz yaşanmasaydı Türkiye'nin maçları oynayıp oynamayacağı konusunda elimizde kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, elemelerden çekilmenin asıl nedeninin Süveyş Krizi ile birlikte ortaya çıkan Arap-İsrail gerginliği olduğu söylenebilir. Böylece bugüne kadar spor kamuoyunda yerleşmiş bir olgu olarak varlığını sürdüren, Türkiye'nin 1958 Dünya Kupası Elemelerine FIFA tarafından Asya-Afrika grubuna dahil edilmesini protesto etmek için elemelerden çekildiği yönündeki görüşün aksine, dönemin arşiv belgeleri ve basında çıkan haberlerden İsrail ile olan ilişkilerimizin gerginleşmiş olmasının etkili olduğu ifade edilmelidir.

Araştırma & Yayın Etiği: STAD, yazım ve dil editörünce kontrol edilen işbu makalenin yayın sürecinde çift taraflı kör hakemlik müessesesini titizlikle işletmiştir. Editör, makalenin tüm editöryal işleyişini yürütmüş, bu esnada yazar sürecin tamamen dışında tutularak COPE yayın etiği prosedürlerine riayet edilmiştir. Bu makale, en az iki kör hakem tarafından incelenmiş ve intihal.net taramasıyla intihal ve benzerlik raporu oluşturulmuştur. Bu çalışma etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup, kullanılan veriler literatür taraması ve yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Araştırma ve yayın etiğine uygundur.

Etik Beyanı & Çıkar Çatışması: Bu makalenin yazarları çıkar çatışması bildiriminde bulunmamış, makalenin hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik kaidelere uyulduğunu ve yararlanılan tüm çalışmalara atıf yapıldığını beyan etmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır.

Açık Erişimli bu makale, CC BY 4.0 lisansına sahiptir.

Research & Publication Ethics: STAD meticulously employed double-blind peer reviewing in the publication of this article, checked by the writing and language editor. The editor carried out the editorial workflow, and the author was excluded entirely from the process and the COPE's publication ethics procedures were followed. Two or more blind peers reviewed this article, and an intihal.net scan generated a report for potential plagiarism and similarity. This study does not require ethics committee approval, and the data used were obtained from literature review and published sources. The article complies with research and publication ethics.

Ethical Declaration & Conflict of Interest: The authors' contribution rates to the study are equal. The authors of the article has disclosed no conflicts of interest and has affirmed that the manuscript was prepared in adherence to ethical and scientific principles and that all relevant sources were accurately cited. No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study.

This is an Open Access article under the CC BY 4.0 license.

KAYNAKLAR**Arşivler**

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (DBTDA), 30-18-1-2 / 145- 107 – 7.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (DBTDA),538/2770-20893-4

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (DBTDA),538/2770-20893-3

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (DBTDA),538/2770-20893-2

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (DBTDA),538/2770-20893-1

Araştırma - İnceleme Eserler

Akar, Rıdvan-Tunç, Sevecen, Baba Hakkı, İnkılap, İstanbul 2017.

Akdevelioğlu, Atay- Kürkçüoğlu, Ömer, Ortadoğu’yla İlişkiler, s.615-652, Türk Dış Politikası, Ed:Baskın Oran, İletişim, İstanbul 2002.

Armaoğlu, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Kronik, İstanbul 2023.

Atabeyoğlu, Cem, “Futbol”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C 8, İstanbul 1983, s.2198-2218.

Felek, Burhan “Spor Seyahatleri”, Cumhuriyet, 12 Eylül 1956, s.3.

Gökacı, Mehmet Ali, Bizim İçin Oyna, İletişim, İstanbul 2008.

Kılıoğlu, Mehmet Erkan, “1956 Süveyş Krizi ve Ortadoğu’ya Etkisi”, Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Yıl 6, Sayı 2., Güz 2021. s.726-757.

Kıvanç, Halit “Finaller Pazar Günü Başlıyor”, Milliyet, 3 Haziran 1958, s.6.

Kilci, A. K., Yalçiner, S., Aydın, G., Özdayı, N. “FİFA Dünya Kupası Eleme Turlarında Turu Geçen ve Elenen Takımları Ayırt Eden Oyun-İçi İstatistiklerin Belirlenmesi: 2010-2022 Yılları Arasında Düzenlenen Dünya Kupası Organizasyonları Üzerine Bir Araştırma.” Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 6(1-Cumhuriyet’in 100. Yılı Özel Sayısı), 2023. s.273-281.

Kuper, Simon, Futbol Asla Sadece Futbol Değildir, İstanbul 1996.

Yüce, Mehmet, Romantik Yürekler, İletişim, İstanbul 2016.

Süreli Yayınlar

“Suya Düşen Maç”, Akis, 30 Mart 1957, s.33-34.

“Cezmi Or Kupası”, Cumhuriyet, 8 Ağustos 1956, s.6.

“Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş Karması G.Amerika’ya Davet Ediliyor”, Cumhuriyet, 14 Ağustos 1956, s.6.

“Voleybol Takımımız Bugün Batı Almanya İle Oynuyor”, Cumhuriyet, 4 Eylül 1956, s.6.

“Ordu Basket Takımımız Şama Vardı”, Cumhuriyet, 5 Eylül 1956, s.3.

- “Şamdaki Türk-Mısır Maçında Vukubulan Çirkin Hadiseler”, Cumhuriyet, 11 Eylül 1956, s.1-3.
- “İsrail Akademik Spor Takımının T.M.T Federasyonuna Teklifi”, Cumhuriyet, 11 Eylül 1956, s.6.
- “Ordu Takımı Dünya İkincisi”, Cumhuriyet, 12 Eylül 1956, s.5.
- “Ligler Devamınca Dış Temas Yok”, Cumhuriyet, 19 Eylül 1956, s.6.
- “Beşiktaş, İsrail’e Gidiyor”, Cumhuriyet, 19 Eylül 1956, s.6.
- “İsrail 5000 Kişi İle Ürdün’e Taarruz Etti” Cumhuriyet, 27 Eylül 1956, s.1.
- “Ligler Devamınca Dış Temas Yok”, Cumhuriyet, 19 Eylül 1956, s.6.
- “Beşiktaş, İsrail’e Gidiyor”, Cumhuriyet, 19 Eylül 1956, s.6.
- “Beşiktaş Dün İsrail’e Gitti” Cumhuriyet, 12 Ekim 1956, s.
- “Adalet Futbol Mayıs’ta Almanyada Bir Turneye Çıkacak” Cumhuriyet, 17 Ekim 1956, s.6.
- “Beşiktaşın İsraildeki Son Karşılaşması”, Cumhuriyet, 19 Ekim 1956, s.6.
- “Beşiktaşın Kudüsteki Maçı İptal Edildi.”, Cumhuriyet, 21 Ekim 1956, s.6.
- “Beşiktaş İsrailden Döndü”, Cumhuriyet, 24 Ekim 1956, s.6.
- “Altın Fiatları”, Cumhuriyet, 17 Ocak 1957, s.5.
- “Adaletin İsrail Seyahati Tehir Edildi.” Cumhuriyet, 31 Ekim 1956, s.6.
- “İsrail Olimpiyad Takımı Şehrimizde” Cumhuriyet, 9 Kasım 1956, s.6.
- “Dünya Kupası Maçları”, Cumhuriyet, 15 Kasım 1949, s.4.
- “Milli Takımımız Dün Suriyelileri 7-0 Yendi”, Cumhuriyet, 21 Kasım 1956, s.1.
- “Milli Futbol Takımımızın Yapacağı Maçlar”, Cumhuriyet, 13 Ocak 1957, s.4.
- “Dünya Kupasının Hazırlık Maçları”, Cumhuriyet, 26 Aralık 1956, s.6.
- “Milliyetçi Çin Dünya Kupasına Katılmıyor”, Cumhuriyet, 15 Ocak 1956, s.5.
- “Beşiktaş’la Emniyet Haftanın Tek Lig Maçını Oynuyorlar”, Milliyet, 6 Ekim 1956, s.6.
- “Kulüplerden Haberler-Adalet”, Milliyet, “10 Ekim 1956, s.6.
- Milliyet, “İkinci Atlet Kafilesi Kahire’ye Gidiyor”, Milliyet, 10 Ekim 1956, s.6.
- “Beşiktaş İsrail’e Hareket Etti”, Milliyet, 12 Ekim 1956, s.6.
- “Beşiktaş İsrail’de 2. Maçını Oynuyor”, Milliyet, 17 Ekim 1956, s.6.
- “Beşiktaş’ın Bugünkü Maçı İptal Edildi”, Milliyet, 20 Ekim 1956, s.6.
- “Beşiktaşlılar Uçaktan İnip Kampa Girdiler”, Milliyet, 24 Ekim 1956, s.6.
- “Dünya Kupasında Fikstür Dışı Kaldık”, Milliyet, 21 Mart 1957, s.6.
- “Polat Beklenen Basın Toplantısını Yaptı”, Milliyet, 23 Mayıs 1957, s.6.

İnternet Kaynakları

<https://www.milligazete.com.tr/haber/1544116/besiktasin-kuduste-oyunayacagi-mac-nasil-iptal-edildi>, son

erişim tarihi:28/06/2024.

<https://www.rsssf.org/tables/58q.html>, son erişim tarihi: 28.06.2024

<https://www.tff.org/default.aspx?pageID=296>, son erişim tarihi: 28.06.2024.

<https://www.tff.org/Default.aspx?pageId=425>, son erişim tarihi: 28.06.2024.

<https://theconversation.com/the-right-wing-origins-of-the-jerusalem-soccer-team-that-wants-to-add-trump-to-its-name-96619>, son erişim tarihi: 28.06.2023

e-ISSN: 3062-1305 | www.sportarihi.org

CİLT 1, SAYI 1, Aralık 2024 | VOLUME 1, ISSUE 1 December 2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi : 05.07.2024 | Kabul Tarihi : 06.12.2024

Article Type: Research Article | Received: 05.07.2024 | Accepted : 06.12.2024

Amerikalı Bir Diplomatin Gözüyle Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Spor

Sports in Türkiye in the Early Republic Period from the Perspective of an American Diplomat

Doç. Dr. Asil KAYA

Ahmet Pıştına Kent Arşivi ve Müzesi (APIKAM), asilkaya@msn.com, 0000-0003-2593-5622, Türkiye.

Özet

Cumhuriyet'in ilanından önce kurumsallaşma sürecine giren Türk sporu, Cumhuriyet'in ilanından sonra gelişimini sürdürmüştür. Hatta bu dönemde spor, hem yeni neslin gelişimi hem de uluslararası platformlarda yeni rejimin propagandası için araçsallaştırılmıştır. Bu süreçte Türk sporcuların yetiştirilmesi için yurt dışından antrenörler getirilmiştir. Üstelik beden eğitimi dersleri vasıtasıyla Türk gençliğinin yetişmesi için de yabancı eğitimcilerden yararlanılmıştır. Bu durum Türkiye'deki sportif faaliyetlerde farklı ekollerin deneyimlenmesini sağlamıştır. Aynı zamanda Türk sporunda "arayış"ı temsil eden bu süreç devam ederken, Türkiye'deki sportif faaliyetler yabancı misyon temsilcileri tarafından mercek altına alınmıştır.

Bu çalışmanın ana kaynağını teşkil eden rapor da bu izlenimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Amerikalı diplomat Eugene M. Hinkle tarafından kaleme alınan rapor Türkiye'de sporun gelişim sürecine ışık tutarken, devlet-spor ilişkisine değinmekte, sportif faaliyetler içerisinde özel kuruluşların önemine vurgu yapmakta, kulüplerin sportif faaliyetlerdeki etkisinden söz etmektedir. Ayrıca rapor Türkiye'deki sportif faaliyetler hakkında birtakım tespitleri de içermektedir. Fakat bu tespitler subjektif niteliğe sahiptirler. 1930'lar Türkiye'sinin panoramasını da çizen bu rapor, Amerikan diplomat tarafından kendi ülkesinin yetkililerine sunulmak için hazırlanmıştır. Dolayısıyla bir Amerikalı diplomatın perspektifinden Türkiye'de sporun seyrini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Bu çalışmada Eugene M. Hinkle'in raporunun dışında Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda yer alan arşiv belgelerinden, Türk sporunu konu edinen kitaplardan, bilimsel tezlerden, makalelerden, yerli ve yabancı süreli yayınlardan istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Spor Tarihi, Eugene M. Hinkle, Amerikan Büyükelçiliği, Beden Eğitimi.

Abstract

Turkish sports, which entered the institutionalization process before the establishment of the Republic, continued its development after the establishment of the Republic. In fact, during this period, sports were instrumentalized both for the development of the new generation and for the propaganda of the new regime on international platforms. In this period, coaches were brought from abroad to train Turkish athletes. Moreover, foreign instructors were used to educate Turkish youth through physical education classes. This situation enabled different systems to be experienced in sports activities in Türkiye. At the same time, while this process, which represents the "investigation" in Turkish sports, continues, sporting activities in Türkiye have been scrutinized by foreign mission representatives.

The report, which constitutes the main source of this study, emerged as a result of these impressions. The report written by American diplomat Eugene M. Hinkle sheds light on the development process of sports in Türkiye, touches upon the state-sports relationship, emphasizes the importance of private organizations in sports activities and mentions the influence of clubs in sports activities. The report also includes some findings about sports activities in Türkiye. However, these determinations are subjective.

This report, which also draws the panorama of Türkiye in the 1930s, was prepared by the American diplomat to be presented to the authorities of his own country. Therefore, it is important in terms of revealing the course of sports in Türkiye from the perspective of an American diplomat.

In this study, in addition to Eugene M. Hinkle's report, archive documents at the Presidential State Archives, books on Turkish sports, scientific theses, articles, local and foreign periodicals were used.

Keywords: Turkish Sports History, Eugene M. Hinkle, American Embassy, Physical Education.

Atıf Bilgisi | To Cite This Article: Asil Kaya (2024): Amerikalı Bir Diplomatin Gözüyle Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Spor, STAD, C. 1, S. 1, Aralık 2024, s.15-27. DOI No: 10.29228/sportarihi.79053

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde hız kazanan sportif faaliyetler, Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte evrilerek devam etmişti. Özellikle gayrimüslimlerin öncülük ettiği birçok spor dalında, yeni rejimin “millî” karakteriyle doğru orantılı olarak Türk sporcuların hakimiyeti görülmeye başlamıştı. Bununla birlikte Mayıs 1922’de Selim Sırrı Bey’in öncülüğünde Cihan Müsabakalarına Hazırlanma Cemiyeti aktifleştirilmiş ve bu cemiyet 28 Ağustos 1922’de Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi’ne dönüştürülmüştü.¹ 22 Mayıs 1922’de de Ali Sami Bey liderliğinde Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın (TİCİ) kuruluş süreci tamamlanmıştı.² Böylece yeni rejimin ilanından önce Türk sporunda kurumsallaşma hamleleri başlamıştı.

4 Mayıs – 27 Temmuz 1924 tarihleri arasında Fransa’nın başkenti Paris’te gerçekleştirilen Yaz Olimpiyat Oyunları, Türk sporunun gelişimi açısından önem arz etmişti. Türkiye; olimpiyat oyunlarına futbol, güreş, atletizm, halter, eskrim ve bisiklet³ dalında toplam 41 sporcu, 3 antrenör, 8 yönetici ve 1 hakemden oluşan kafileyle katılmıştı.⁴ Paris Olimpiyat Oyunları’nda her ne kadar başarı elde edilememiş olsa da sporun uluslararası bir platformda yeni rejimin tanıtılması açısından propaganda fırsatı yarattığı fark edilmişti. Bu farkındalık, merkezi hükümetin sportif faaliyetlere yönelik desteğinin artmasını sağlamıştı. Bu arada çeşitli branşlarda yabancı antrenörlerden istifade edilmesi yoluna gidilmişti. Örneğin Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türk atletizmi Alexy Abrahams, Mr. Louis, Ratkai Gula; Türk futbolu Billy Hunter, Bela Toth, Fred Pagnam; Türk güreşi ise Raul Peter’e⁵ emanet edilmişti.

Sporun propagandaya yönelik işlevi; Türk sporcuların 3-5 Kasım 1927 tarihinde Macaristan’da gerçekleştirilen Avrupa Güreş Şampiyonası ve 17 Mayıs – 18 Ağustos 1928 tarihlerinde Hollanda’da gerçekleştirilen Yaz Olimpiyat Oyunları gibi organizasyonlara katılımının da önünü açmıştı. Bir başka deyişle artık spor, uluslararası platformda ulusal birliği sembolleştiren⁶ etkin bir faaliyet alanına dönüşmüştü. Sporun diplomatik ilişkilere de sirayet eden bu işlevi, 1930’dan itibaren Türk-Yunan ilişkilerinin düzelmesinde de önemli bir enstrüman olarak kullanılmış⁷ ve Balkan ülkeleri arasında dostane ilişkilerin kurulmasını amaçlayan Balkan Oyunları’nın organize edilmesini sağlamıştı.⁸

Türk sporunun gelişiminde beden eğitimi de önemli bir yer tutmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk’ün “sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur” sözünden mülhem, Selim Sırrı Bey’in (Tarcan) öncülüğünde beden eğitimine yönelik çalışmalar Cumhuriyet’le birlikte ağırlık kazanmıştı. Zira Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren beden terbiyesi ile medeniyet arasında sıkı bir ilişki kurulmuştu.⁹ Selim Sırrı Bey’in 1935 yılında hazırladığı layihada da belirttiği üzere “sporun gençliği hayat mücadelesine hazırladığı iki kere iki dört eder kadar belli olmuştu”.¹⁰ Dolayısıyla sportif faaliyetlerde olduğu gibi, beden eğitiminde de yabancı

1 Efdal As, “İktidar-Spor Kurumları İlişkileri Bağlamında İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nin Katıldığı Olimpiyatlar (1924 Paris, 1928 Amsterdam, 1936 Berlin)”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 24, Aralık 2016, s.161-162.

2 Güner Ekenci-M. Zahit Serarslan, “Gelişim Aşamaları Bakımcıdan Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirmesi”, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C 2/S. 3, Temmuz 1997, s.74.

3 Nuray Özdemir, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Katıldığı İlk Uluslararası Organizasyon: 1924 Paris Olimpiyatları”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 51, Ekim 2013, s.735-740.

4 Cem Atabeyoğlu, “Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C 8, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s.2190.

5 Cem Atabeyoğlu, “Güreş”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C 8, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s.2219.

6 Betül Yazar, “Osmanlı’dan Cumhuriyete geçiş süreci ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde modern sporun kuruluşu”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 21, Aralık 2014, s.307.

7 Fehim Kuruloğlu, “Sports Diplomacy and Propaganda in Turkish Foreign Policy in the Early Republican Period”, *The International Journal of the History of Sport*, Vol 40/Issue 2, January 2023, s.7-9.

8 Balkan Oyunları’nın Türk diplomasisiyle ilişkisi hakkında bilgi için Bkz. Fehim Kuruloğlu, “Türkiye’nin Spor Diplomasisi ve Balkan Oyunları”, *Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Sistem Matbaacılık, İstanbul 2022, s.123-139.

9 Funda Şenol Cantek-Betül Yazar, “Erken Cumhuriyet Dönemi Dergi ve Gazetelerinde Spor ve Kadın (1928-1960)”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 29, Güz 2009, s.205.

10 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), CHP Arşivi, 490.1.0.0/1117.76.2, 19.06.1935.

uzmanlardan istifa etme yoluna gidilmişti. Bu kapsamda erkek jimnastik dersleri için İsveç'ten Inge Neman ve Ragnar Johnson, tıbbi jimnastik dersleri için de yine İsveç'ten Dr. Suen Alexanderson getirilmişti.¹¹

1930'lu yıllar Türk sporunda “arayış” süreci olarak nitelendirilebilir. Özellikle 1924 ve 1928 Yaz Olimpiyatlarından ümit edilen sonuçların elde edilememesi ve buna bağlı olarak Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın yetersiz olduğuna yönelik kanaatler, arayış sürecinin hareket noktasını oluşturmaktadır. Bu dönemde Türk sporunun gelişimini sağlayabilmek için bir yandan yurt dışından uzmanlar davet edilirken öte yandan yurt dışındaki spor teşkilatlarını incelemek üzere heyetler oluşturulmuştur. Örneğin 1933 yılının Eylül ayında Almanya'dan gelen Carl Diem; Eskişehir, İzmir, İstanbul, Samsun, Amasya, Sivas, Kayseri, Adana, Mersin, Konya, Akşehir, Afyon, Ankara hattında incelemelerde bulunmuş,¹² tespitlerini ve önerilerini bir rapor haline getirmiştir. Diem'in raporu Türk spor tarihi açısından oldukça önemlidir.¹³ Zira Diem'in raporu, Türk sporunu derinden etkilemiş ve Alman ekolünün güç kazanmasına yol açmıştır.¹⁴ 1937 yılında oluşturulan bir Türk heyeti de Sovyetler Birliği'ne giderek, söz konusu ülkedeki spor teşkilatının yapısını incelemiş ve elde ettikleri bulgular hakkında bir rapor oluşturmuşlardır.¹⁵ Bunların dışında Selim Sırrı Bey de yurt dışındaki gözlemlerinden hareketle bir Beden Terbiyesi Teşkilat Projesi hazırlamıştı.¹⁶

Tüm bu gelişmelerin ortak noktası, Türk sporunun gelişimini sağlayabilmek için bir sonuç elde etmek ve bir yol haritası çıkarmaktı. Bu amacın dışında Türk sporunu inceleyen ve yalnızca tespitlerden ibaret olan raporlar da hazırlanmıştı. Amerikan Büyükelçiliği Üçüncü Sekreteri Eugene M. Hinkle tarafından hazırlanan rapor, söz konusu raporlardan birisiydi.

Eugene M. Hinkle ve Türkiye'ye Gelişi

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren özellikle Amerikalı uzmanlar Türkiye'yi birçok alanda gözetim altına almışlardı. Spor da bu alanlardan birisiydi. Türkiye'de sporun gelişimini, Türklerin spora yaklaşımını ve Türkiye'deki spor eğitimlerini yakından takip eden Türk Sporunda Amerikan etkisini hissettiren uzmanlar arasında John Dewey, Prof. Dr. Beryl Parker ve Eugene M. Hinkle gibi isimler bulunmaktaydı.¹⁷ Bu çalışmanın konusunu teşkil eden raporun yazarı olan Hinkle'a ayrı bir yer vermek gerekmektedir.

Eugene Macfarlane Hinkle, 13 Ocak 1902'de New York'ta dünyaya gelmiştir. Groton School'daki eğitiminin ardından 1923'te Harvard Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Ardından 1925'te Dışişleri Bakanlığı bünyesinde göreve başlamıştır.¹⁸ Amerikalı diplomatlar tarafından oluşturulan “The American Foreign Service Association” isimli kuruluşun çıkardığı derginin yönetim kadrosunda da yer almıştı.¹⁹ Kasım 1927'de Güney Afrika'nın başkenti Cape Town'da konsolos yardımcılığına atanan Hinkle,²⁰ Ekim 1929'da ABD Büyükelçiliği Üçüncü Sekreteri olarak Türkiye'ye atanmıştı.²¹ 1932'den itibaren Türkiye'deki görevine İkinci Sekreter olarak devam etmişti.²² Kasım 1933'te²³ Türkiye'deki görevi sona eren Hinkle, Arjantin'in başkenti Buenos Aires'te görevlendirilmişti.²⁴ Bunların dışında Dominik Cumhuriyeti, Almanya ve Kanada gibi ülkelerde diplomat olarak görev yapmıştı.

11 Mehmet Akif Bal, Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türkiye'de Spor, Sporda Teşkilatlanma ve Alman Etkisinde Türk Spor Kurumu Dergisi (1936-1938), *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Isparta 2024, s.97.

12 *BCA, CHP Arşivi*, 490.1.0.0/3.11.1, 18.09.1933.

13 Nurullah Candan, Tanju Bağır, “Türk Ocaklarından Halkevlerine: Türkiye'de Sporun Erken Dönem Öyküsü”, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C XV/S. 3, Temmuz 2010, s.27.

14 Mehmet Akif Bal-Ayşegül Şentürk, “Cumhuriyet Döneminde Türk Sporunda Alman Etkisi ve Türk Spor Kurumu Dergisi”, *Sosyolojik Bağlam*, C 4/S. 1, Nisan 2023, s.51-66.

15 *BCA, CHP Arşivi*, 490.1.0.0/1105.36.1, 10.08.1937.

16 *BCA, CHP Arşivi*, 490.1.0.0/1117.76.2, 19.06.1935.

17 Sevda Korkmaz, “The American Effect on Physical and Sports in Türkiye during the Early Republican Period”, *Research in Social Sciences and Technology*, Vol 7/Issue. 2, August 2022, s. 129-145.

18 “Foreign Service Changes”, *The American Foreign Service Journal*, Vol 23/No.12, December 1946, s.3.

19 *The American Foreign Service Journal*, Vol 4/No. 8, August 1927, s.51.

20 “From South Africa”, *The American Foreign Service Journal*, Vol 5/No.2, February 1928, s.53.

21 *BCA*, 22285.98731.6/502, 23.10.1929.

22 “Released for publication January 16, 1932”, *The American Foreign Service Journal*, Vol IX/No. 2, February 1932, s.68.

23 *BCA*, 22285.98747.2/502, 14.11.1933.

24 “Foreign Service Changes”, *The American Foreign Service Journal*, Vol 10/No.11, November 1933, s.404.

Eugene M. Hinkle'in Hazırladığı Rapor

Eugene M. Hinkle'in 1931'de hazırladığı ve "Türkiye'de Spor ve Beden Eğitimi" adını taşıyan rapor, "Giriş" ve "Sonuç" bölümleri de dahil olmak üzere 12 bölümden oluşmaktadır. Ayrıca 26 adet "ek" yer almaktadır.

Hinkle, raporunda amacının "Türkiye'de sporun ve beden eğitiminin nasıl ve ne ölçüde benimsendiğini ilk elden anlatmak"²⁵ olduğunu ifade etmiştir. Hinkle'in Batılılaşma yolunda en önemli ve kapsamlı reformlardan birisinin spor ve beden eğitimi alanlarındaki reformlar olduğunun altını çizen Hinkle, böyle bir reformun incelenmesinin de bir toplumda Batının fikir ve yöntemlerini benimseme yeteneğini ölçmenin en iyi yollarından birisi olduğuna dikkat çekmiştir. Kısacası, Türkiye'de spor ve beden eğitimi alanlarındaki gelişmeleri inceleyerek, Türk toplumunun Cumhuriyet Dönemi'nde Batının fikir ve yöntemlerini ne kadar benimsediğini gözlemlemeye çalışmıştır. Bu nedenledir ki Korkmaz'ın deyişiyle Hinkle, raporunu 1930'lar Türkiye'sini daha iyi anlama çabası içerisinde hazırlamıştır.²⁶

Raporun ilk bölümünde sporun tanımına ve tarihsel gelişimine değinen Hinkle, ikinci bölümdeyse araştırma yöntemi hakkında bilgiler sunmuştur. Raporun hazırlanmasına 1931'in başında başladığını ve sekiz ay boyunca çalıştığını belirten Hinkle, araştırmayı iki aşamalı olarak yürüttüğünü ifade etmişti. Buna göre çalışmaya Ankara'da başlamış ve İstanbul'da tamamlamıştı. Hinkle, araştırma süresi boyunca yerli ve yabancı okulları ziyaret etmiş ve sporun önde gelen simalarıyla görüşmüştü.²⁷ Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Başkanı Ali Rana Bey (Tarhan), Fenerbahçe Spor Kulübü Başkanı Muvaffak Bey (Menemencioğlu), Beden Terbiyesi Genel Müfettişi Selim Sırrı Bey (Tarcan) ve Haliç Güreş Kulübü Başkanı Cevat Bey,²⁸ bu simalardan yalnızca birkaçıydı. Hinkle'in görüştüğü kişiler arasında bunların dışında Pera Kulübü Başkanı David Jaffe, Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı okulların beden eğitimi öğretmenleri ve sporcuları da bulunmaktaydı.²⁹

Eugene Hinkle, çalışmasının üçüncü bölümünde araştırma esnasında elde ettiği bulgulara yer vermişti.³⁰ Çoğunlukla Türklerin karakteristik analizini yapan Hinkle'a göre Türklerin ülkelerini modernleştirme konusundaki çabaları gerçek ve samimiydi. Ancak Türkler için ya dost ya da düşman vardı. Ortası yoktu. Türkler bireysel bir halktı ve genellemelerden kaçınmaktaydı. Bu nedenle Batılıların doğrudan yaklaşım yöntemleri Türklere uygulandığında pek de başarılı olmamaktaydı. Dolayısıyla Türkler özellikle sportif alanda Batılı tarzda kesin bilgileri ya da istatistikleri içeren bir çalışma da yapmamışlardı. Nihayetinde Hinkle, elindeki bulgulardan hareket ederek spora yaklaşım konusunda Türklerin pek de istenilen düzeyde olmadığı kanaatine varmaktaydı.

Rapora Göre Devletin Sportif Faaliyetlere Katkısı

Eugene Hinkle, raporun 6. Bölümü'nde devletin sportif faaliyetlere yönelik katkısında söz etmektedir. Hinkle'a göre yeni rejimin yönetici kadrosu sporun fiziksel yönünü daha fazla önemsemişti. Bu nedenle de bilhassa 1923-1927 yılları arasında sportif faaliyetlere yönelik müdahâlesini Birinci Dünya Savaşı'ndan önce İsveç'te eğitim görmüş, dolayısıyla sporda İsveç Jimnastiği'ni³¹ esas olan modeli benimsemiş Selim Sırrı Bey üzerinden gerçekleştirmişti.³²

25 Eugene M. Hinkle, *Sports and physical education in Türkiye in the 1930's*, İstanbul 1931, s. 4. (Decimal File 867.406, October 1, 1931–November 25, 1931. MS Türkiye: Records of the U.S. Department of State, 1802-1949: Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Türkiye, 1930-1944. National Archives–United States).

26 Korkmaz, agm., s.130.

27 Hinkle, age., s.7-9.

28 Hinkle, age., s.97-98.

29 Hinkle, age., s.98-99.

30 Hinkle, age., s.10-14.

31 İsveç Jimnastiği; kalabalık öğrenci topluluklarını kısıtlı alanlarda düzene sokma eğilimiyle, 19. yüzyılın başlarında geliştirilmiş olan ve özel tasarlanmış hareketler yardımıyla vücudun imkan dahilinde en iyi yolla dengelenmesini ve bütünsel ahenginin sağlanmasını amaçlayan bir jimnastik modelidir. İsveç Jimnastiği ve Türkiye'deki etkisi hakkında detaylı bilgi için Bkz. Osman Tolga Şinoforoğlu, *Selim Sırrı Tarcan ve İsveç Jimnastiği; Beden Eğitiminde İsveç Modelinin II. Meşrutiyet Dönemi Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu*, Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara 2020, s.89-114, 121-126.

32 Hinkle, age., s.26.

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931'de kapatılan Türk Ocakları'nın yerine yeni bir oluşum içerisinde olduğuna temas eden Hinkle, yeni oluşumun özellikle vatandaşlara yönelik spor eğitimi konusunda aktif bir rol üstleneceğini ifade etmekteydi.³³ Nitekim Hinkle'ın bu öngörüsü raporun hazırlanmasından kısa bir süre sonra kurulacak olan Halkevlerinde Spor Şubelerinin oluşturulmasıyla gerçekleşmiş olacaktı. Aslında Halkevlerine biçilen bu misyon TİCİ ve TİCİ'ye bağlı komiteler vasıtasıyla da yürütülebilirdi. Ancak Hinkle'ın verdiği bilgilere göre Türkiye'de spor kuruluşlarının çatısı konumunda olan TİCİ, oldukça hantal bir yapıya sahipti. Öyle ki üyelik başvurusunda bulunan kulüplerin sayısı her geçen gün artarken, üyelik başvurularının kabul edilmesi bir yılı bulmaktaydı. Bu da söz konusu hantallığın bir yansımasıydı. Spor konusunda yetenekli ve kurumun yapısını güçlendirecek nitelikli insan gücünün yetiştirilememiş olması da eleştiri konusuydu. Üstelik kurum içerisindeki bazı komitelerin yapısı kişisel çekişmeler ve memnuniyetsizlik nedeniyle sıklıkla değişmekteydi.³⁴

Hinkle, merkezi hükümetin spora olan katkısını da pek yeterli bulmamaktaydı. Türkiye'nin 1924 ve 1928 yıllarındaki Yaz Olimpiyatlarına katılım sağlamış olsa da beklenen başarıyı elde edememesini antrenmansızlığa bağlamaktaydı ki böylece altyapı yetersizliğine işaret etmekteydi. Ayrıca 1928'de Yaz Olimpiyatlarında maddi yetersizlik nedeniyle birçok sporcunun Türkiye'ye dönmek için büyükelçiliklere başvurduğunu ifade etmekteydi.³⁵

1927'de Cumhuriyet Dönemi'nde beden eğitimi öğretmeni yetiştirecek ilk okul açılmıştı. 1926'da Selim Sırrı Bey'in girişimleriyle başlayan çalışmalar sonunda hükümet, İstanbul Çapa'da bir beden eğitimi salonu inşa etmişti. 1927-1928 öğretim yılında ilk öğrencilerini kabul eden okul, "Jimnastik Muallimleri Kursu-Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme Kursu"³⁶ adı altında beden eğitimi öğretmenlerin yetiştirilmesini sağlamıştı. Buradan yetişen öğretmenleri mesleki açıdan pek de deneyimli bulmayan Hinkle, İstanbul'daki okullarda yarım düzine spor salonu bulunmasına rağmen, bunların yalnızca iki tanesinin yeterli koşullara sahip olduğunu belirtmekteydi. Ankara'daysa hiç spor salonu bulunmadığına dikkat çekmekteydi.³⁷

Hinkle'ın temas ettiği bir diğer husus da okullardaki eğitimlerde İsveç modelinin dahi tam anlamıyla uygulamadığı ve her okulun beden eğitimi konusunda kendilerine has sistemleri bulunduğuydu.³⁸ Çeşitli eğitim kurumlarını ziyaret eden Hinkle, çocukların omurgalarının eğriliğini, göğüslerinin gelişmemesini ve düz ayaklı olmalarını dikkat çekici bulmaktaydı. Yine gözlemlerinde özellikle erkek öğrencilerin çoğunlukla futbola yatkın olduklarına, okulların imkanlar ölçüsünde başta voleybol olmak üzere diğer spor dalları için gerekli ekipmanları temin etmeye çalıştıklarına ve basketbolun da yeni yeni gelişmeye başladığına yer vermekteydi.³⁹

Rapora göre lisedeki erkek öğrencilere yönelik militarist kamplar ve izci kampları düzenlendiğine de değinilmekteydi. Bu kamplarla "milli ruh"u diri tutulan gençler, ihtiyaç halinde sağlıklı bedene sahip hazır zinde güçler haline getirilmekteydiler. Örneğin Kabataş Erkek Lisesi tarafından gerçekleştirilen iki haftalık kampta günlük programda yürüyüş, İsveç egzersizi, yüzme, güreş, jimnastik gibi sportif faaliyetlerinin yanı sıra askerî talimler de yer almaktaydı.⁴⁰ Yani hem eğitim hem de spor, yeni rejimin "makbul" gençliğinin yetiştirilmesinde ana enstrümanlar olarak bir arada kullanılmaktaydı.

Hinkle net bir biçimde ifade etmese de devlet kurumları potansiyellerini geliştirmek için spordan istifade etmekteydi. Ordu ve donanma bu kurumların önde gelenleriydi. Cumhuriyetin ilk yıllarına değin orduda Alman etkisi göze çarpmaktaydı. Cumhuriyetin ilk yıllarında ordu içerisindeki eğitmenlerin sık sık değişmesi

33 Hinkle, age., s.27.

34 Hinkle, age., s.102.

35 Hinkle, age., s.29.

36 Özbay Güven, "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Yetiştiren Okulların Eğitimini Hazırlayıcı Çalışmalar", *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C 1/S. 2, Nisan 1996, s. 74.

37 Hinkle, age., s.31.

38 Hinkle, age., s.31.

39 Hinkle, age., s.32.

40 Hinkle, age., s.112-113.

fiziksel tatbikatlarda karmaşıklığa ve keyfiyete yol açmaya başlamıştı. Bu durum 1926'da ordunun da eğitim kurumlarıyla eş zamanlı olarak sporda İsveç modelini uygulamaya başlamasıyla sonuçlanmıştı. Ancak Hinkle'in belirttiğine göre bir süre sonra Amerikalı eğitimciler orduya girmişlerdi.⁴¹

Orduda takımların oluşturulmasına ve bu takımların sivil kulüplerle rekabet etmesine izin verilmiş olsa da bu takımların sivil bir federasyona üye olmalarına izin verilmemişti. Çeşitli branşlarda takımların oluşturulması ve bu takımların çalışmalarını sürdürebilmesi için gerekli altyapının hazırlanması orduyu sportif faaliyetler açısından devlet imkanlarından en çok faydalanan kurumlardan birisi haline getirmişti. Mustafa Kemal Paşa'nın muhafız alayı tenis oyunlarının öncülüğünü üstlenirken, 1928 Olimpiyatlarına katılan eskrim sporcularının birçoğu ordu mensubuydu.⁴² Ankara dışındaki alaylarda tribünleri, duşları ve soyunma odalarıyla tam teşekküllü tenis kortları inşa edilmişti. Bunun dışında ordu içinde en popüler spor olan futbol konusunda da gerekli altyapı çalışmaları yapılmıştı. Hinkle'in verdiği bilgiye göre çok rağbet görmese bile orduya ait 10 basketbol sahası ve birkaç tane de voleybol sahası inşa edilmişti. Dahası özellikle genç nesilleri spora özendirmek amacıyla ordu içerisindeki atletler, bisikletçiler ve at biniciler ülkenin doğu kesimindeki alaylara seyahatlere gönderilmekteydiler.⁴³

Donanmada da sportif faaliyetlere önem verilmekteydi. Özellikle Heybeliada'da bulunan Deniz Harp Okulu, ülkenin en gözde spor merkezlerinden birisiydi. Hinkle, söz konusu raporu yazdığı sırada Heybeliada iki tenis kortu, bir futbol sahası, bir basketbol sahasıyla tenis oynandığı, futbol maçlarının yapıldığı, basketbol müsabakalarının sergilendiği ve yüzme yarışlarının gerçekleştirildiği bir yerdi.⁴⁴ Hinkle'in verdiği bilgilere göre sportif faaliyetlerde İsveç modelinin hakim olduğu donanmada boks ve güreş popüler spor dalları arasında yer almaktaydı.⁴⁵

Devletin spora katkısı bağlamında yerel yönetimlerin de önemli bir rolü bulunmaktaydı. TİCİ'nin 1928'de yayınladığı bir broşürde 27'si yerel yönetimlere ait olmak üzere 40 adet futbol sahasının listelendiğine vurgu yapan Hinkle, İzmir'de 10.000 kişilik bir stadyum inşa edildiğinden söz etmekteydi.⁴⁶ Ankara'da günümüzde Gençlik Parkı'nın hemen yanı başında bir futbol sahası inşa edilmişti. Yine Taksim Stadyumu özel mülkiyet statüsünde olsa da yerel yönetim tarafından burada 40.000 kişi kapasiteli yeni bir stadyumun inşa edilmesi planlanmaktaydı.

Kısacası hükümetin ülke içerisinde sportif faaliyetlerin ve beden eğitiminin geliştirilmesine yönelik gayretleri belli bir düzene oturmamıştı. Özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında devlet yöneticilerinin spor müsabakalarına ilgisiz kaldıkları dikkat çekmişti. Ancak daha sonra bu tablo tersine dönmüş, devlet yöneticileri spor kulüplerini ziyaret ederek, spora yönelik ilgilerini artırmışlardı.

Rapora Göre Türkiye'de Sporun Gelişimine Katkı Sunan Özel Kuruluşlar

Eugene Hinkle, hazırladığı raporda Türkiye'de sporun organize hâle gelmesinde ve tesisleşmesinde katkısı olan özel kuruluşlara geniş yer vermişti. Hinkle, bu kuruluşları ikiye ayırmıştı. Bunlardan birincisi yabancı okullardı. Hinkle, bu konuyu Robert Kolej'in başını çektiği Amerikan okullarını ve Fransız okullarını örnek göstererek işlemişti.

Raporunda Robert Kolej'in tarihi hakkında kısa bilgi veren Hinkle, kolejdeki spor eğitiminde Amerikan ekolünün hâkim olduğunu belirtmekteydi. 1930'lu yıllardan itibaren kolejden mezun olanların çoğunun Türklerden oluşması ve kolejdeki öğrencilerin %60'ından fazlasının sporla ilgilenmesi, kolejin sportif anlayışının ülkeye yayılmasında etkili olmuştu. Üstelik 1930 ve 1931 yıllarında İstanbul'daki atletizm yarışları kolejin tesislerinde yapılmıştı.⁴⁷

Robert Kolej'in dışında Adana, Maraş, Tarsus, Merzifon, Kayseri, Gaziantep, Gedikpaşa, Erenköy ve

41 Hinkle, age., s.34.

42 Hinkle, age., s.37.

43 Hinkle, age., s.36.

44 Hinkle, age., s.38.

45 Hinkle, age., s.39.

46 Hinkle, age., s.40.

47 Hinkle, age., s.43. "Kolejde en çok ilgilenilen branş atletizmdi. Bunun dışında basketbol, futbol, voleybol, beyzbol, eskrim ve jimnastik eğitimi de verilmekteydi."

Üsküdar'da da Amerikan okulları bulunmaktaydı. Hinkle'un raporunda özellikle Adana'daki Amerikan okulunun 1927'den itibaren kentteki sportif faaliyetlere yönelik katkılarına vurgu yapması dikkat çekicidir.⁴⁸ Maraş'taki okul da benzer girişimlerde bulunmuştu. Fakat Adana'daki kadar başarılı olamamıştı.

İstanbul'da faaliyet gösteren Fransız okullarında da sportif hareketlilik göze çarpmaktaydı. Eski bir Rus beden eğitimi öğretmeni öncülüğünde yürütülen programın karakteristik özelliği sıkı disiplin ve özendi.⁴⁹ St. Joseph Koleji'nin sportif faaliyetleri de benzer derecede etkiliydi. Hatta St. Joseph Koleji, 19 Haziran 1931'de jimnastik yarışması düzenleyerek⁵⁰ bu tür sportif faaliyetleri teşvik etmekteydi.

Hinkle, raporunda bahsettiği özel kuruluşlardan ikincisini ise Young Men's Christian Association (Y.M.C.A.)⁵¹ örneğiyle anlatmaktaydı. Türkiye'de 1913 yılında resmî olarak faaliyetlerine başlayan Y.M.C.A.,⁵² yayınladığı broşürde beden eğitiminin önemine dikkat çeken ve zayıf vücutları geliştirerek sağlıklı hâle getirmeyi amaçladığını öne süren bir teşkilattı. Bu nedenle Y.M.C.A.'nın jimnastik derslerine ağırlık verdiği, ayrıca basketbol, voleybol, yüzme ve atletizm⁵³ gibi branşlara da özen gösterdiği gözlenmekteydi. İstanbul'da basketbol, voleybol, hentbol ve tenisin yanı sıra boks, güreş gibi birçok spor dalına ilişkin idmanların gerçekleştirilebileceği tesislere sahip olan Y.M.C.A., bünyesine kabul ettiği gençlere ücreti mukabilinde yurt imkanı da sunmaktaydı.⁵⁴ Hinkle, her yıl İstanbul'un önde gelen takımlarının katıldığı turnuvalar gerçekleştiren Y.M.C.A.'nın İstanbul'da basketbol ve voleybol branşlarının merkezi durumunda olduğunu ifade etmekteydi.⁵⁵

Y.M.C.A.'nın dikkat çekici bir yönü de sportif faaliyetlerde Amerikan modelinin yanı sıra İsveç modelinin, hatta Danimarka modelinin de uygulanmış olmasıydı.⁵⁶ Bu durum, Y.M.C.A. bünyesindeki sportif faaliyetlere uygulamada çeşitlilik kazandırmıştı.

Raporda Y.M.C.A.'nın Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti ve Maarif Cemiyeti'yle iş birliği yaparak Ankara'da yüzme havuzu ve diğer sportif mekanların inşasına verdiği destekten de bahsedilmekteydi.⁵⁷

Rapora Göre Kulüpler ve Spor Dalları

Eugene Hinkle, Türkiye'deki kulüpleri iki kategoriye ayırmıştı. Bunlardan birincisi federasyon çatısı altında birleşmiş olan büyük kulüpler, ikincisiyse federasyona üye olmaksızın faaliyet gösteren küçük kulüplerdi.

Büyük kulüplerin çoğu İstanbul'da bulunmaktaydı. Bunların yaklaşık üçte birinde çeşitli branşlar için spor tesisleri ve kulüp binası mevcuttu. Ancak bu takımların içinde en donanımlı olanıysa Fenerbahçe Spor Kulübü'ydü.⁵⁸ Öyle ki Türkiye'deki tek çim saha Fenerbahçe'ye aitti.⁵⁹

Büyük kulüplerin aktif üyelerinin çoğunluğu 18-25 yaş erkeklerden oluştuğu gözlenirse de aktif olmayan

48 Hinkle, age., s. 45-46. Bu arada her ne kadar Hinkle değinmemiş olsa da İzmir'deki Amerikan Koleji de Türk sporunda önemli bir yer teşkil etmektedir. İzmir'de faaliyet gösteren Amerikan okullarındaki spor faaliyetleri ve Türk sporuna etkileri hakkında detaylı bilgi için Bkz. Cenk Demir, "1890'lardan 1930'lara İzmir'deki Amerikan Okullarında Yürütülen Spor Faaliyetleri ve Kent Sporuna Katkıları", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.19, İzmir'in İşgali Özel Sayısı, 2019, s.291-318.

49 Hinkle, age., s. 46.

50 Hinkle, age., s.46. Söz konusu yarışmada yer alan jüri üyeleri için Bkz. Hinkle, age., s.131.

51 Türkçesi "Genç Hristiyan Birliği Teşkilatı" demek olan bu kuruluş, 1844'te, Londra'da George Williams tarafından kurulmuştur. İstanbul'da Robert Kolej içerisinde oluşumunu gerçekleştiren YMCA, Amerikan Board Teşkilatı çatısı altında Amerikan misyonerlik faaliyetlerinin yürütücüsü olmuştur. Teşkilat hakkında geniş bilgi için Bkz. Resul Çatalbaş, "Young Men's Christian Association'ın Türkiye'deki Faaliyetleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C 55/S. 1, Nisan 2014, s.101-122.

52 Mustafa Mutlu, "Türkiye'de Voleybolun Doğuşu ve Gelişimi (1938 Yılına Kadar)", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, C 8/S. 2, Eylül 2023, s.1743.

53 Ünsal Tazegül, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde Misyonerlik ve Spor", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C 7/S. 1, Mart 2018, s.181.

54 Hinkle, age., s.47.

55 Hinkle, age., s.47.

56 Hinkle, age., s. 48. Hinkle, raporunda Danimarka modelinin İsveç modeline nazaran daha karmaşık, ama daha gelişmiş bir nitelik taşıdığını ifade etmiştir.

57 Hinkle, age., s.49-50.

58 Hinkle, age., s.56.

59 Hinkle, age., s.68.

üyeler içerisinde daha büyük yaşta olanlar da vardı. Özellikle büyük kulüplerin bir kısmında yüzme, kürek ve tenis sporlarıyla ilgilenen kadın üyeler dikkat çekmekteydi.

1929 yılında başlayan ekonomik krizin kulüplerin faaliyetlerini sekteye uğrattığını ima eden Hinkle,⁶⁰ düşük gelirli bazı kulüplerin bu ekonomik krize nazaran olağanüstü bir gelişme kaydettiğini ifade etmişti. Tesisleri Edirne Kapı yakınlarında bulunan derme çatma bir top sahasından ibaret olan Karagümrük Kulübü bu takımların başında gelmekteydi.⁶¹ Üstelik Hinkle'a göre Karagümrük'ün bir diğer özelliği de kurulduğu bölgede sporun gelişmesine ve diğer kulüplerin organize olmasında etkili olmasıydı.⁶²

Türkiye'de kulüplere katılmanın belli bir düzene bağlı olmadığı bilgisini veren Hinkle, azınlıklar tarafından kurulan kulüplerin Türk kulüplerine göre daha organize olduğunu belirtmekteydi.⁶³

Küçük kulüpler ise esasında Türkiye'deki sportif aktivitelerin büyük bir kısmına ev sahipliği yapmaktaydılar. Çünkü İstanbul'un hemen hemen her mahallesinde, İstanbul'a uzak noktalarda da kasabalarda bir takım bulunmaktaydı. Küçük kulüplerin federasyona yaptıkları başvurulardan kısa sürede sonuç alamamaları en büyük sıkıntılarından birisiydi. Hinkle'a göre federasyon zaman zaman birkaç küçük kulübü tek bir kulüp altında birleştirmeye çalışmış, ancak kulüpler ben merkezli tavırları ve bağımsız karakterleri nedeniyle böylesi işbirliklerine yanaşmamışlardı.⁶⁴ Bununla birlikte yerel kulüplerin kuruluşuna pek müdahil olmayan CHF, kulüpler için fon, altyapı ve ekipman desteği sağlayarak teşvik edici tutum sergilemişti.

Hinkle, hazırlamış olduğu raporun sonunda çeşitli spor dallarının Türkiye'de ne ölçüde ilgi gördüğüne değinmişti. Değerlendirmesine futbola başlayan Hinkle'a göre Türkiye'de futbol en popüler spor dalıydı. Çünkü futbol, diğer birçok branştan farklı olarak, düz bir alan dışında çok fazla ekipman gerektirmemekteydi. Özel bir eğitime ve antrenöre ihtiyaç duymaksızın oynanabilmekteydi. Daha da önemlisi Türklerin karakterine uygun bir spor dalıydı.⁶⁵ Ayrıca Avrupa'daki futbol kurallarının benimsendiği Türkiye'de futbolun ilk kez 1900'lü yıllarda Moda'da İngiliz topluluğu tarafından oynandığını ifade etmekteydi.⁶⁶ Ulusal maçlar sonbahar ve ilkbahar ayları arasında, genellikle Cuma günleri oynanmaktaydı. Bunun nedeni, hafta tatilinin Cuma günü olmasındandı. Uluslararası maçlar ise milli duyguların ön plana çıktığı sportif aktivite olarak dikkat çekmekteydi.

Hinkle'ın Türkiye'deki futbol maçlarıyla ilgili gözlemlerinden birisi de tribünlere aitti. Maç izlemeye gelen taraftarların ağırlıklı olarak gençlerden oluştuğunu belirten Hinkle, Fenerbahçe-Galatasaray derbisi dışındaki maçlarda tezahüratlara pek rastlamadığından ve taraftarların bireysel tepkiler verdiğinden söz etmektedir.⁶⁷

Futbolun ardından basketbola da değinen Hinkle, bu spor dalının Türkiye'ye Robert Kolej tarafından tanıtıldığını ve gelişiminin de Y.M.C.A. sayesinde olduğunu ifade etmektedir.⁶⁸ Türkiye'de basketbol konusundaki en profesyonel antrenörler Robert Kolej ve Y.M.C.A.'de bulunmaktaydı. Bununla birlikte 1930'lu yıllara doğru büyük okulların birçoğuna spor salonu yapımına başlanmıştı. Kulüpler de bu sürece eşlik etmişti. Örneğin Galatasaray Spor Kulübü, 1931 Türkiye'sinin en iyi salonlarından birine sahipti.⁶⁹ Ayrıca 1931 yılında İstanbul'da 25'ten fazla kulüp ve kuruluşun katılımıyla İstanbul Şampiyonası

60 Hinkle'ın belirttiğine göre Türkiye'nin en zengin kulüplerinden birisi olan Galatasaray bile atletizm, futbol, güreş ve eskrim antrenörlerini dönüşümlü olarak çalıştırmak durumunda kalmıştı. Hinkle, age., s.59.

61 Hinkle, age., s.57.

62 Hinkle, age., s.57.

63 Hinkle, age., s.58.

64 Hinkle, age., s.59-60.

65 Hinkle, age., s.66.

66 Hinkle, age., s. 58. Günver Güneş, Osmanlı Dönemi'nde futbolun 1870'li yıllarda İzmir ve Selanik'te oynandığını öne sürerken, 1880'li yıllarda futbolun İzmir'de Bornovalı gençler arasında popüler bir spor olduğunu belirtmektedir. Günver Güneş, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Modern Sporların İzmir'e Girişi (1850-1922)*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, İzmir 2012, s.84.

67 Hinkle, age., s.69.

68 Hinkle, age., s.71.

69 Hinkle, age., s.72.

düzenlenmesi, basketbolun Türkiye’de gelişmeye başladığına işaret etmekteydi.

Voleybol, tıpkı futbol gibi çok az ekipman gerektiren bir spor dalıydı. Ayrıca kondisyon geliştirici özelliği nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından desteklenmekteydi. Hinkle’a göre voleybol da futbol gibi Türklerin karakterine uygun bir oyundu.⁷⁰ Özellikle genç kızlar arasında popülerdi. Hemen hemen her okulun bir voleybol sahasının bulunması, bu spora olan ilgiyi artırmaktaydı. Nitekim 1931’de voleybolda da 25 Takımın katıldığı İstanbul Şampiyonası’nın organize edilmesi, voleybolun Türkiye’de kabul gören bir spor dalı olduğunu göstermekteydi.

Tenis, Hinkle’a 1927’ye değin İstanbul ve İzmir’de yabancılar tarafından oynanan bir oyundu ve Türkler 1927’den itibaren teniste gelişme göstermişlerdi.⁷¹ Oysa tenis Birinci Dünya Savaşı sürecinden beri Türkler tarafından oynanmaktaydı. Hatta bu süreçte Vahram Şirinyan, Suat Bey (Subay) ve Sedat Bey (Erkoğlu) gibi Türk tenisçiler ön plana çıkmışlardı. Üstelik 1930’daki Balkan Şampiyonası’nda da büyük bir başarı elde etmişlerdi. Tenisin elitlerin oyunu olduğunu öne süren Hinkle, özellikle İzmir’in tenis konusunda önemli bir merkez olduğuna vurgu yapmaktaydı.⁷²

Türkiye’de beyzbol oynanmadığı bilgisini veren Hinkle, ülkedeki iki golf sahasından birinin İstanbul’da, diğlerinin de İzmir’de olduğunu ve bu oyunun yalnızca yabancılar tarafından oynandığını belirtmekteydi. Masa tenisi olarak bilinen ping pongda okullar aracılığıyla yeni yeni gelişmekteydi.⁷³

Türklerin su sporlarına yeterli ölçüde ilgi göstermediklerine de değinen Hinkle, güreşte tam tersi bir şekilde Türklerin yüzyıllardır süregelen geleneği devam ettirdiklerini söylemiş ve 1928 Olimpiyatlarında Türk Milli Takımı’nın dördüncü olmasından da övgüyle söz etmişti.⁷⁴ Bu hususta 1930’lar Türkiye’sinde güreşin öncülüğünü de Haliç ve Kumkapı Kulüpleri yapmıştı. Ne var ki okullarda güreşle ilgili eğitimlerin olmamasına bir eksiklik olarak dikkat çekmişti.

Atletizm konusundaysa yine öncülüğü yabancı okullar ve büyük kulüpler üstlenmişlerdi. Örneğin ülkenin en iyi atletizm pisti Robert Kolej’deydi. Bu pistle rekabet edebilecekler Taksim Stadyumu ve Fenerbahçe Spor Kulübü’ne ait olan pistlerdi.⁷⁵ Türkiye’nin en iyi atletizm Takımının Robert Kolej’de olduğunu iddia eden Hinkle’a göre Robert Kolej’den sonraki en iyi atletizm Takımı Galatasaray Spor Kulübü’nde idi.⁷⁶

1924’te Eskişehir’de gerçekleştirilen atletizm müsabakaları bu branştaki ilk Türkiye Şampiyonası’ydı. Bu turnuvarın ikincisi 1928’de Ankara’da yapılmıştı. 1930 ve 1931’de federasyon himayesinde daha küçük turnuvalar düzenlense de Hinkle, bu turnuvaların fiilen Robert Kolej yetkilileri tarafından yürütüldüğünü ifade etmekteydi.⁷⁷

Balkan Olimpiyatlarında Türk atletlerin son sırada yer almaları, bu spor dalının gelişmesi için daha zamana ihtiyaç olduğunu göstermişti.

Türkiye’de ağırlıklı olarak yabancıların ilgilendiği bir spor dalı olan boksun Türklerin ilgisini çekmeye başladığına değinen Hinkle, bisiklet ve motosiklet yarışlarına da temas etmiş, özellikle İstanbul ve İzmir’de birçok kulübün bisiklet yarışları düzenlediği bilgisini vermişti.⁷⁸

Hinkle’ın bilgi verdiği bir diğer spor dalı da eskrimdi. Beşiktaş Jimnastik Kulübü ile Robert Kolej, bu spor dalının merkezi konumundaydılar. Onlara ordu içerisindeki eskrimciler de eşlik etmekteydiler. Öyle ki 1928 Olimpiyatlarına katılmaları için subaylardan müteşekkil bir eskrim Takımı oluşturulmuş ve eskrimciler

70 Hinkle, age., s.72.

71 Hinkle, age., s.73.

72 Hinkle, age., s.74.

73 Hinkle, age., s.75.

74 Hinkle, age., s.79.

75 Hinkle, age., s.80.

76 Hinkle, age., s.81.

77 Hinkle, age., s.81.

78 Hinkle, age., s.85.

Fransız okullarında çalışan yabancı bir eğitmenin öncülüğünde hazırlıklarını sürdürmüşlerdi.⁷⁹ Eskrimciler Olimpiyatlarda sergiledikleri performansla kendilerinden beklenenden çok daha fazlasını vermişlerdi. Fakat yeterli ilginin olmaması, sporun yaygınlaşmasına engel olmuştu.

Türkiye’de bu spor dallarının dışında at yarışı, yürüyüş ve dans gibi aktiviteler de görülmekteydi.⁸⁰

Raporda Varılan Sonuç

Eugene Hinkle, raporunun sonuç kısmında edindiği bulgulardan yaptığı çıkarımları dile getirmişti. Hinkle, Türklerin spora yönelik yaklaşımlarını maddeler halinde sıralamıştı. Ona göre; Türkler sporu sadece yüzeysel olarak değerlendirmektedir. Sportif gelişim için yeterli antrenman yapma konusunda da isteksizlerdi. Ayrıca rekabetçi spor ile mücadele arasında bir ayrım yapamamaktaydılar. Spordaki temel amaçları yalnızca “kazanmak” olan Türkler, bunu gündelik hayata ilişkin bir faaliyet olarak görmemektedir. Nihayetinde de Türkler sportif faaliyetlerde toplu hareket etme kabiliyetini edinememişlerdi. Hinkle’a göre tüm bu sonuçlar Türklerin sporun eğitsel ve fiziksel gelişim konusundaki değerini henüz kavrayamadığını göstermekteydi.⁸¹ Fakat Türkler sportif faaliyetleri, Batılılaşmanın bir aracı olarak kullanmayı bilmişlerdi. Bu hususta Türk kızlarının bisiklete binmesini örnek gösteren Hinkle, sportif faaliyetlerin özellikle genç neslin günlük yaşamında önemli bir rol üstlendiğini vurgulamaktaydı.⁸²

Ekipman eksikliği, maddi yetersizlikler ve ailelerin spora yönelik mesafeli yaklaşımları, genç neslin sportif faaliyetlere katılımında önemli bir oynamaktaydı. Ayrıca 1928’e değin sportif faaliyetlere neredeyse hiç yer vermeyen basın, sportif faaliyetlere yer vermeye başlaması⁸³ da bu hususta önemli bir gelişme olmuştu.

SONUÇ

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde hareketlenmeye başlayan sportif faaliyetler, Cumhuriyet Dönemi’nde yaşanacak gelişmelerin zeminini hazırlamaya başlamıştı. Selim Sırrı Bey, sportif faaliyetlerde her iki dönem arasındaki bağlantıyı simgeleyen bir karakter olarak Cumhuriyetin ilk yıllarındaki sportif faaliyetlerde etkin olmuştu. Bununla birlikte Kurtuluş Savaşı’nın sonlarına doğru Ali Sami Yen öncülüğünde kurulan TİCİ’yle de sporda kurumlaşma hususunda önemli bir atılmıştı.

Cumhuriyet Dönemi’nde sportif faaliyetler konusunda en önemli gelişmeler, hiç kuşku yok ki Türk sporcuların 1924’te Paris’te, 1928’de de Amsterdam’da gerçekleştirilen Yaz Olimpiyatlarına katılmaları olmuştu. Bu faaliyetler, başarı sağlamaktan öte, hem uluslararası platformlarda sporun önemli bir propaganda aracı olduğunun keşfi hem de milli birliğin sağlanmasında da etkin bir enstrüman olduğunun fark edilmesi açısından önem arz etmekteydi.

Cumhuriyet Dönemi’ndeki sportif faaliyetler, yalnızca aktif sporcuların rekabetlerinden ibaret değildi. Okullardaki “beden eğitimi” dersleri de söz konusu sportif faaliyetler içerisinde önemli bir yer tutmaktaydı. Sportif faaliyetlerin tümünde ortak bir nokta vardı ki bu da gerek müsabakalarda yarışacak sporcuların gelişmesi gerekse beden eğitimi bilincini sürekli hâle getirecek eğitimcilerin yetişmesi için yurt dışında alanında uzman eğitimcilerden destek alınmıştı. Bu durum aynı zamanda sportif faaliyetlerde Türkiye’de uygun sistem arayışının da tezahürüdür. Kaldı ki farklı sistemleri benimsemiş olan eğitimcilerden istifade edilmesi de bu durumu kanıtlamaktadır.

1930’lu yıllar spordaki arayışın hız kazandığı bir süreç olmuştu. Bu arayış süreci, yabancı misyon temsilcileri tarafından da yakından izlenmişti. Hatta bu izlenimler rapor haline de getirilmişti. 1931’de Amerikan Büyükelçiliği Üçüncü Sekreteri Eugene M. Hinkle’ın hazırladığı Sports and Physical Education in Türkiye in the 1930’s başlıklı rapor bu raporlara örnek teşkil etmektedir.

⁷⁹ Hinkle, age., s.85.

⁸⁰ Hinkle, age., s.86-88.

⁸¹ Hinkle, age., s.90-92.

⁸² Hinkle, age., s.92-93.

⁸³ Hinkle, age., s.94.

Türkiye’de sporun tarihsel seyriyle ilgili genel bilgilerin de yer aldığı raporda devletin sportif faaliyetlere olan yaklaşımı, Türkiye’de sporun gelişimine katkı sunan kuruluşlar, etkin olan spor kulüpleri ve ülkede hangi spor dalının ne ölçüde kabul gördüğüyle ilgili bilgiler sunulmaktadır. Hinkle’ın özellikle de Türklerin ata sporu olarak kabul ettiği güreş vb spor dalından zaman zaman söz ederken tarihsel süreçlere de değinmiş olması önemlidir. Zira Hinkle’ınki de dahil olmak üzere bu süreçte Türk Sporunu hakkında hazırlanan raporlarda bu tür bilgilerin yer almasının, 1936’da Maarif Vekaleti öncülüğünde İstanbul’da başlatılan ve Bursa’da sürdürülen Türk Spor Tarihi Araştırmalarını⁸⁴ güdüleyici bir etki yaratmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Hinkle’ın raporu, 1930’lu yıllarda Türk sporunun seyrini yansıtmamasının yanı sıra dönemin Türkiye’indeki sosyo-ekonomik koşulları ortaya koyması bakımından da önemlidir. Kısacası söz konusu rapor 1930’lar Türkiye’sine portresinden izler sunmaktadır. Fakat her ne kadar farklı gruplarla görüşülerek hazırlanmış olsa da Hinkle’ın raporu incelenirken; yorumlamaların subjektif bir nitelik taşıdığı, dönemin koşullarının zaman zaman ihmal edildiği ve Türk yetkililere değil, Amerikan Büyükelçiliği’ne sunulmak üzere hazırlandığı gibi hususlar göz ardı edilmemelidir.

Araştırma & Yayın Etiği: STAD, yazım ve dil editörünce kontrol edilen işbu makalenin yayın sürecinde çift taraflı kör hakemlik müessesesini titizlikle işletmiştir. Editör, makalenin tüm editöryal işleyişini yürütmüş, bu esnada yazar sürecin tamamen dışında tutularak COPE yayın etiği prosedürlerine riayet edilmiştir. Bu makale, en az iki kör hakem tarafından incelenmiş ve intihal.net taramasıyla intihal ve benzerlik raporu oluşturulmuştur. Bu çalışma etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup, kullanılan veriler literatür taraması ve yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Araştırma ve yayın etiğine uygundur.

Etik Beyanı & Çıkar Çatışması: Bu makalenin yazarları çıkar çatışması bildiriminde bulunmamış, makalenin hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik kaidelere uyulduğunu ve yararlanılan tüm çalışmalara atıf yapıldığını beyan etmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır.

Açık Erişimli bu makale, CC BY 4.0 lisansına sahiptir.

Research & Publication Ethics: STAD meticulously employed double-blind peer reviewing in the publication of this article, checked by the writing and language editor. The editor carried out the editorial workflow, and the author was excluded entirely from the process and the COPE's publication ethics procedures were followed. Two or more blind peers reviewed this article, and an intihal.net scan generated a report for potential plagiarism and similarity. This study does not require ethics committee approval, and the data used were obtained from literature review and published sources. The article complies with research and publication ethics.

Ethical Declaration & Conflict of Interest: The authors' contribution rates to the study are equal. The authors of the article has disclosed no conflicts of interest and has affirmed that the manuscript was prepared in adherence to ethical and scientific principles and that all relevant sources were accurately cited. No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study.

This is an Open Access article under the CC BY 4.0 license.

84 “Türkiyede spor tarihi”, *Anadolu*, 8 Teşrinievvel 1936, s.2.

KAYNAKLAR

Arşivler

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 22285.98731.6/502.

BCA, 22285.98747.2/502.

BCA, CHP Arşivi, 490.1.0.0/1117.76.2.

BCA, CHP Arşivi, 490.1.0.0/3.11.1.

BCA, CHP Arşivi, 490.1.0.0/1117.76.2.

BCA, CHP Arşivi, 490.1.0.0/1105.36.1.

Hinkle, Eugene M., Sports and physical education in Türkiye in the 1930's, Istanbul 1931. (Decimal File 867.406, October 1, 1931–November 25, 1931. MS Türkiye: Records of the U.S. Department of State, 1802-1949: Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Türkiye, 1930-1944. National Archives–United States).

Araştırma - İnceleme Eserler

As, Efdal, “İktidar-Spor Kurumları İlişkileri Bağlamında İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nin Katıldığı Olimpiyatlar (1924 Paris, 1928 Amsterdam, 1936 Berlin)”, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, S. 24, Aralık 2016, s.157-204.

Atabeyoğlu, Cem, “Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C 8, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s.2190-2197.

Atabeyoğlu, Cem, “Güreş”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C 8, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s. 2219-2235.

Bal, Mehmet Akif – Şentürk, Ayşegül, “Cumhuriyet Döneminde Türk Sporunda Alman Etkisi ve Türk Spor Kurumu Dergisi”, Sosyolojik Bağlam, C 4/S. 1, Nisan 2023, s.51-66.

Bal, Mehmet Akif, Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Türkiye’de Spor, Sporda Teşkilatlanma ve Alman Etkisinde Türk Spor Kurumu Dergisi (1936-1938), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta 2024.

Candan, Nurullah – Bağırhan, Tanju, “Türk Ocaklarından Halkevlerine: Türkiye’de Sporun Erken Dönem Öyküsü”, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, C XV/S. 3, Temmuz 2010, s.17-32.

Çatalbaş, Resul, “Young Men’s Christian Association’ın Türkiye’deki Faaliyetleri”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C 55/S. 1, Nisan 2014, s.101-122.

Demir, Cenk, “1890’lardan 1930’lara İzmir’deki Amerikan Okullarında Yürütülen Spor Faaliyetleri ve Kent Sporuna Katkıları”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.19, İzmir’in İşgali Özel Sayısı, 2019, s.291-318.

Ekenci, Güner – Serarslan, M. Zahit, “Gelişim Aşamaları Bakımcıdan Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirmesi”, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, C 2/S. 3, Temmuz 1997, s.72-81.

“Foreign Service Changes”, The American Foreign Service Journal, Vol 10/No.11, November 1933.

“Foreign Service Changes”, The American Foreign Service Journal, Vol 23/No.12, December 1946.

“From South Africa”, The American Foreign Service Journal, Vol 5/No.2, February 1928.

Güneş, Günver, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Modern Sporların İzmir’e Girişi (1850-1922), İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, İzmir 2012.

- Güven, Özbay, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Yetiştiren Okulların Eğitimini Hazırlayıcı Çalışmalar”, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C 1/S. 2, Nisan 1996, s.70-82.
- Korkmaz, Sevda, “The American Effect on Physical and Sports in Türkiye during the Early Republican Period”, *Research in Social Sciences and Technology*, Vol 7/Issue. 2, August 2022, s. 129-145.
- Kuruloğlu, Fehim, “Sports Diplomacy and Propaganda in Turkish Foreign Policy in the Early Republican Period”, *The International Journal of the History of Sport*, Vol 40/Issue 2, January 2023, s.1-13.
- Kuruloğlu, Fehim, “Türkiye’nin Spor Diplomasisi ve Balkan Oyunları”, *Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Sistem Matbaacılık, İstanbul 2022, s.123-139.
- Mutlu, Mustafa, “Türkiye’de Voleybolun Doğuşu ve Gelişimi (1938 Yılına Kadar)”, *Vakanüvis–Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, C 8/S. 2, Eylül 2023, s.1732-1777.
- Özdemir, Nuray, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Katıldığı İlk Uluslararası Organizasyon: 1924 Paris Olimpiyatları”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 51, Ekim 2013, s.735-740.
- “Released for publication January 16, 1932”, *The American Foreign Service Journal*, Vol IX/No. 2, February 1932.
- Şenol Cantek, Funda – Yarar, Betül, “Erken Cumhuriyet Dönemi Dergi ve Gazetelerinde Spor ve Kadın (1928-1960)”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 29, Güz 2009, s.202-218.
- ŞİNOFOROĞLU, Osman Tolga, Selim Sırrı Tarcan ve İsveç Jimnastiği; *Beden Eğitiminde İsveç Modelinin II. Meşrutiyet Dönemi Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu*, Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara 2020.
- Tazegül, Ünsal, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Dönemlerinde Misyonerlik ve Spor”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C 7/S. 1, Mart 2018, s.171-191.
- “Türkiyede spor tarihi”, *Anadolu*, 8 Teşrinievvel 1936.
- Yarar, Betül, “Osmanlı’dan Cumhuriyete geçiş süreci ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde modern sporun kuruluşu”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 21, Aralık 2014, s.301-317.

Stad Ne İçin Çıkıyor:1939-1942 Yılları Arasında Yayınlanan Haftalık Bir Gazetenin Sporun Politik Tarihindeki Yeri ve Önemi

For What Purpose is Stad Published?: The Role and Significance of a Weekly Newspaper (1939-1942) in the Political History of Sports

Öğr. Gör. Dr. Ali Emrah TOKATLIOĞLU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, aliemrahtokatlioglu@gmail.com, 0000-0002-9444-1864, Türkiye.

Özet

Bu çalışma, 1939-1942 yılları arasında yayımlanan Stad Gazetesi'nin spor politikalarına getirdiği eleştiriler ve sivil toplumun spor üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Gazete, beden terbiyesi reformlarının yarattığı sorunları sıklıkla ele almış, sporun devletin kontrolü dışında bağımsız gelişmesi gerektiğini savunmuştur. Özellikle spor bürokrasisine yönelik eleştiriler, sporun liyakatsiz kişiler tarafından yönetildiği iddialarıyla öne çıkmıştır. Gazete, sporun devlet eliyle kurumsallaşması sürecine karşı durarak, sporun sivil toplumun desteğiyle yönetilmesini savunmuştur. Çalışma, gazetenin dönemin spor politikalarındaki eleştirel tutumunu ortaya koyarken, sivil toplumun sporun yönetiminde nasıl bir aktör olabileceğini de analiz etmektedir. Stad Gazetesi, sporun yalnızca bir bedensel etkinlik değil, aynı zamanda politik ve toplumsal bir mücadele alanı olduğunu vurgulayan bir yayın olarak, Türk spor tarihindeki önemli yerini almıştır. Gazetenin, Milli Eğitim Bakanlığına devredilen spor yönetimi sürecini bir zafer olarak nitelendirmesi, gazetenin hedeflerine ulaştığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Stad Gazetesi, sporun politikası, sivil toplum, devletçilik, erken cumhuriyet tarihi.

Abstract

This study focuses on the critical stance of Stad Newspaper, published between 1939-1942, regarding sports policies and the influence of civil society on sports. The newspaper frequently addressed issues caused by physical education reforms and advocated for the development of sports independent of state control. Its criticism of sports bureaucracy was particularly directed at the claim that sports were being managed by unqualified individuals. Stad Newspaper opposed the institutionalization of sports under state control, advocating for management supported by civil society. This study analyzes how the newspaper challenged the sports policies of the period while highlighting the potential role of civil society in sports management. Stad Newspaper holds an important place in Turkish sports history as a publication emphasizing that sports are not merely physical activities but also political and social arenas. The newspaper's portrayal of the transfer of sports administration to the Ministry of Education as a victory demonstrates its achievement of its objectives.

Keywords: Stad Newspaper, politics of sport, civil society, statism, early republican history.

GİRİŞ

Stad Gazetesi, 1939-1942 yılları arasında yayımlanan ve dönemin spor politikalarına eleştirel bir bakış sunan haftalık bir spor gazetesidir. Gazete, beden terbiyesi reformlarının yarattığı yönetsel sorunları sıkça gündeme taşımanın yanı sıra, futbolun ötesinde farklı spor dallarına da yer vererek sporun sivil ve bağımsız yönünü öne çıkarma çabası içinde olmuştur. Sporun devletin mutlak kontrolü dışında gelişmesi gerektiği görüşünü savunan Stad Gazetesi, özellikle spor bürokrasisine karşı getirdiği eleştirilerle bu anlayışı somutlaştırmıştır. Yayın süresi boyunca gazete, sporun devlet eliyle kurumsallaşması ile bağımsız spor politikalarının geliştirilmesi arasındaki tartışmanın odak noktasında yer alan bir platform olmuştur.

Bu çalışma, Stad Gazetesi'nin 1939-1942 yılları arasında yayımlanan sayıları üzerinden bir inceleme sunmaktadır. Çalışmanın temel amacı, gazetenin spor yönetimindeki devlet müdahâlesine yönelik eleştirilerini ve sivil toplum ile sporun yönetimi arasındaki ilişkiyi değerlendirmektir. İnceleme sırasında, gazetenin kurumsallaşma sürecinde nasıl bir rol oynadığı, spor bürokrasisine getirdiği yapıcı ve eleştirel öneriler ve bu önerilerin dönemin spor politikaları üzerinde nasıl bir etki yarattığı ele alınmaktadır.

Çalışmanın ilk odak noktası, Cumhuriyet'in erken dönem spor yönetiminin nasıl şekillendiği ve Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'ndan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne kadar olan kurumsal dönüşüm sürecini anlamaya yöneliktir. Devletin spor üzerindeki otoritesini giderek güçlendirmesi, sporun sivil toplumdan uzaklaşarak daha merkezi bir yapıya bürünmesi, gazetenin ele aldığı en önemli meselelerden biridir.

Bir diğer temel konu ise, gazetenin sporun yönetimde liyakate dayalı bir anlayışın benimsenmesi gerektiğini savunarak, spor bürokrasisine karşı getirdiği eleştirilerde yatmaktadır. Gazetenin özellikle Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne yönelik eleştirileri, bu kurumun spordan anlamayan kişilerin elinde olduğu iddialarını gündeme taşımıştır. Eleştiriler, bu dönemde sporun profesyonel ellerde değil, daha çok bürokratik ve yetersiz kişilerin kontrolünde olduğu yönündedir.

Ayrıca, Stad Gazetesi'nin kulüpler arasındaki tarafsızlığına dair soruların da tartışıldığı bazı önemli olaylar üzerinden gazetenin tutumu değerlendirilmektedir. “Buduri Meselesi” gibi spor camiasında dikkat çeken olaylar, gazetenin zaman zaman kulüpler arasında taraflı bir tutum sergileyebileceği izlenimini vermiştir. Bu durum, gazetenin spor politikalarının sadece devlet ile sivil toplum arasındaki gerilim üzerinden değil, aynı zamanda kulüpler arasındaki dengeler üzerinden de şekillendiğini göstermektedir.

Son olarak, gazetenin yayın hayatının son bulması ve Beden Terbiyesi işlerinin Milli Eğitim Bakanlığına devredilmesi süreci, çalışmanın önemli bir sonucu olarak ele alınmaktadır. Stad Gazetesi, sivil toplumun spor üzerindeki etkisini koruma mücadelesinde önemli bir araç olmuş ve sporun politik bir alan olarak şekillenmesine katkı sağlamıştır.

Erken Cumhuriyet Döneminde Sporun Yönetimi

Erken Cumhuriyet döneminde spor yönetimi, devletin modernleşme politikalarının temel bir parçası olarak şekillendi. 1922'de kurulan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, sporun örgütlenmesine öncülük ederken, 1936'da kurulan Türk Spor Kurumu bu yapının yerini aldı ve sporun daha merkezi bir şekilde parti kontrolü altında yürütülmesini sağlamıştır. 1938'de Türk Spor Kurumu'nun yerini Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü aldı ve sporun, milliyetçi ve beden terbiyesi odaklı bir anlayışla devlet denetiminde yürütülmesi resmîleşti. Bu dönemde spor, ulusal birliği pekiştirmek ve uluslararası alanda Türkiye'nin prestijini artırmak amacıyla stratejik bir araç olarak kullanıldı. Bu süreçte, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (T.İ.C.İ.), erken Cumhuriyet döneminde sporun örgütlenmesine öncülük eden önemli bir yapı olarak dikkat çekmiştir.

Türkiye'de spor yönetimi tarihini, cumhuriyetin erken dönemini de kapsayan şekilde inceleyen en detaylı çalışmalardan biri olan eserinde Kurthan Fişek, 1922-1936 yılları arasındaki Türkiye İdman Cemiyetleri

İttifakı (T.İ.C.İ.) yönetiminde geçen tarihsel aralığı *gönüllü spor birlikleri dönemi* olarak adlandırır.¹ İttifak, cumhuriyetin kuruluşunun ilk on üç yılını kapsıyor olarak görünse de yirmili yıllardaki konumu ile otuzlu yıllardaki rolü arasında farklar bulunmaktadır. İlk kurulduğunda İstanbul'daki spor kulüplerinin yarı bağımsız bir koordinasyon organı olan bu yapı, ilerleyen yıllarda yalnızca futbol ile sınırlı kalmayıp diğer spor branşlarını da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Yiğit Akın'ın *gönüllü bir şemsiye örgüt* olarak tanımladığı ittifak her ne kadar Ocak 1924 tarihinde yayımlanan kararname ile "kamuya yararlı dernek" ilan edilip olimpiyata sporcu hazırlama ve gönderme konusunda bütçe desteği verilerek tam yetkili ilan edilmiş olsa da 1928 Amsterdam oyunlarındaki başarısızlık ardından devlet verdiği ödeneği 1929 yılında kesmiş, resmî olarak aynı adı taşımayı devam etse 1929 yılı haziran ayında ittifakın lideri Ali Sami Bey'in, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri'ne yazdığı mektupla fiilen geleceğini devletin kararına bırakmıştır.²

1929 yılında yaşanan bu kırılma, profesyonel bir spor yöneticisi ve spor tarihçiliğinin uzman isimlerinden olan Cem Atabeyoğlu'nun ifadesiyle parti saflarında "*madem parayı biz veriyoruz, o halde sporun yönetimini de biz yapalım*" düşüncesinin yayılmasına neden olmuştur.³ Sporun yönetiminin doğrudan devlet kontrolüne geçmesi konusunda birçok hazırlık, çalışma ve fikir içeren dönemde kurumsallaşma adına yapılan en önemli hamlelerden biri 1933 yılında Alman spor uzmanı Carl Diem'in resmî olarak Türkiye'ye davet edilmesi olmuştur. Beş bin marklık görev ücreti⁴ karşılığında Türkiye'ye gelen Diem, bir aydan uzun süre boyunca ülkede kalarak, Türk Spor Hakkında Rapor adlı belgeyi hazırlayıp hükümete sunmuştur.⁵ Bu rapor doğrultusunda kendi içerisinde gerekli dönüşümün hazırlıklarını yapan hükümetin yönlendirici etkisiyle T.İ.C.İ., 1936 yılında gerçekleşen sekizinci kongresinde 40 oy farkla kendini Türk Spor Kurumu'na dönüştürmüş ve partiye bağlılığını ilan etmiştir. Atabeyoğlu, bu dönüşümü '*1922 yılından beri Türk sporunu yöneten bağımsız bir örgütün tarihe karışması ve Carl Diem'in raporunda önerdiği modelin hayata geçirilmesi*' olarak tanımlar.⁶

Carl Diem'in raporunun etkisiyle şekillenen bu yeni yapı, Türk Spor Kurumu'nun parti kontrolüne geçiş sürecini hızlandırırken, bu durum parti içinde bazı sorunlara da yol açmıştır. Dahiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın Başbakan İsmet İnönü'ye yazdığı 4 Ocak 1937 tarihli yazıda "*Cumhuriyet Halk Partisi'nin siyasi bir teşekkül olması bakımından yurtta spor ve beden terbiyesi işlerini bizzat sevk ve idare etmesi, teşekkül maksadına uymamaktadır*" diyerek ve "*Türk Spor Kurumu'nun bazı defalar yalnız tarzı hareketi yüzünden Parti'nin manevi nüfuzu da hırpalanmaktadır*"⁷ şeklinde eleştirilerini dile getirmiştir. Hiç kuşkusuz, bu yönetsel ve teknik kaygılara, spor müsabakalarındaki başarısızlıkların yarattığı olumsuz algılar da eklenmiştir. Parti yetkilileri, müsabakalardaki başarısızlıkların partinin imajını zedeleyebileceğinden endişe duymaktaydı. Bu nedenlerle spor ve beden terbiyesinin kontrol ve yönetiminin devlet otoritesi altına girmesinin gerekliliğine dair düşünceler güçlenmekteydi.

Bu kontrolü kalıcı hâle getirme amacıyla, 29 Haziran 1938 tarihinde Beden Terbiyesi Kanunu kabul edilmiştir. Kanunun ilk maddesi uyarınca⁸ sporun yönetiminden sorumlu bir devlet kurumu kurulmuştur:

1 Kurthan Fişek, *Spor Yönetimi*, Yazı Görüntü Ses Yayınları, 2003, s.271

2 Yiğit Akın, *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar*, İletişim Yayınları, 2004, s.57-61.

3 Cem Atabeyoğlu, *Sporda Devlet mi Devlette Spor mu*, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları, 2001, s.13.

4 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), "*Beden ve gençlik terbiyesi teşkilatı kurmak için Almanya'dan gelecek olan Dr.Carl Diem'in gelişi hakkında yazışmalar*", 490.01 – 1116.75.2, s.87-88.

5 Yiğit Akın, *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar (2004)* adlı eserinin 71.sayfasında bulunan 59 numaralı dipnotunda hem Türkiye hem Alman arşivlerinde yoğun çaba sarf etmesine rağmen raporu bulamadığını belirterek belgenin künye bilgisini vermiştir. Bundan dokuz yıl sonra rapor bulunmuş ve o zamanki adıyla başbakanlık devlet arşivleri künye bilgisi ile raporun Almanca orijinalinin tam metni ilk kez, bir yüksek lisans tezinde yer almıştır; bkz. Ali Emrah Tokatlıoğlu, *İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Türkiye'de Spor ve Siyaset İlişkisi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.

6 Atabeyoğlu, a.g.e., s 17.

7 "*Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın Başbakan İsmet İnönü'ye spor işinin el değiştirmesi hakkındaki talep mektubu*", BCA, 30.10.0.0 – 145.36.20, 1937.

8 Nafiz Ergeneli – Nuri Tuna, *Beden Terbiyesi Mevzuatı*, Alaeddin Kırıl Basımevi, 1941, s.7.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (BTGM).⁹ Devlet, uzun yıllardır yürüttüğü ve bu uğurda uluslararası uzmanlardan da profesyonel destek aldığı sporda teşkilatlanma hedefine ulaşmış ve spor yönetiminde kalıcı olarak yer almaya başlamıştır. Kurumun ilk yöneticisinin bir general olması¹⁰ hem devletin spora bakış açısı hem de dönemin savaş koşulları göz önüne alındığında dikkatle değerlendirilmesi gereken bir tercihtir. Bu noktada, bedenın devlet eliyle nasıl bir siyasal ve toplumsal kontrol aracına dönüştürüldüğünü anlamak için biyopolitik çözümlerler önemli bir perspektif sunmaktadır.

Thomas Lemke, Biyopolitika adlı çalışmasının *Doğanın Sonu ve Yeniden İcadı* başlıklı yedinci bölümünde, bedenın artık gitgide organik bir varlık olarak değil de, okunabilir ve yeniden yazılabilir moleküler bir yazılım olarak görüldüğünden bahseder.¹¹ Lemke'ye göre biyopolitika çözümlerini yaşama etki eden sınırlamaları, talepleri ve zorlamaları somut hâle getirerek ortaya sermektir. Bunu yaparken de olup biteni onaylamaz, neyin farklı olabileceğini öngörür.¹² Bu bağlamda cumhuriyet tarihinin erken dönemindeki beden politikalarını incelerken göz ardı edilmemesi gereken iki önemli unsur vardır: İlk unsur, dönemin lider kadrosunun, biyopolitik çözümlerdeki gibi, hayatın kendisinden çok toplumsal örgütlenme ve yeni rejimin inşasıyla ilgilenmesidir. Spor, bu amaçla bir sosyal politika aracı olarak merkezi bir teşkilat altında yapılandırılmaya çalışılmıştır. İkinci önemli nokta, post-modernizmin açıklanmasında kullanılan biyopolitika gibi kavramların geriye dönük incelemelerde anakronik yaklaşımlar yaratma riskidir.

Biyopolitik çözümlerlerin yanı sıra, Louis Althusser'in devletin ideolojik aygıtlarına yönelik teorisi de sporun ideolojik işlevini anlamada önemli bir katkı sunar. Althusser'e göre, devlet yalnızca ordu, polis, mahkemeler gibi baskı aygıtlarıyla değil, aynı zamanda bireylerin karşısına çıkan çeşitli kurumlar aracılığıyla da ideolojisini yayar. Althusser'in ideolojik aygıtlar olarak tanımladığı bu ikinci grup içinde spor, devletin kültürel alandaki ideolojik araçları arasında yer alır. Böylece, sporun teşkilatlanması ve bedenın siyasallaşması hem biyopolitik hem de ideolojik aygıtların işleyişi çerçevesinde anlam kazanır.¹³ Devletin ideolojik aygıtları arasında önemli bir yer tutan spor, tarihsel olarak da toplumsal yaşamın önemli bir parçası olmuştur.

Yüzyıllar boyunca birçok farklı gelişmeye sahne olsa da spor, antikçağ kent yaşamında dahi gençlerin bedensel gelişimi ve eğitimi konusunda önemli bir araç olmuştur. Antik Yunan'da, başlangıçta kırsal bir spor alanı işlevi gören kent agoralarında erkek çocuklar ve gençler spor yarışmaları düzenlerdi. Ancak, zamanla agoraların bu etkinlikler için yeterince uygun olmadığı anlaşıldı ve gençlerin eğitmenler gözetiminde koşmaları, ata binmeleri, boks ve güreş yapmaları, disk atma gibi sporlarla uğraşmaları için "gymnasion" adı verilen özel kamusal spor mekanları inşa edildi. Bu gymnasionlar, bedensel eğitimi toplumsal bir değer olarak ön plana çıkaran ve bireyin bedeni üzerinde hem fiziksel hem de ahlaki bir disiplinin uygulanabileceği alanlardı.¹⁴

Antik dönemden modern döneme gelindiğinde, spor mekanları, sadece bedensel gelişimin değil, toplumsal ve kültürel değerlerin şekillendiği alanlar haline gelmiştir. Günümüzde spor denildiğinde akla gelen ilk kelimelerden biri olan "stad", bu dönüşümün modern bir ifadesi olarak öne çıkar. Sporun toplumsal hayat üzerindeki etkilerini ve kamusal alandaki yansımalarını ele alan Stad Gazetesi, adını bu modern spor mekanından almıştır. Gazete, ismiyle sporun fiziksel bir aktivitenin ötesinde daha geniş toplumsal ve politik anlamlar taşıyan bir olgu haline geldiği dönemin ruhunu yansıtmaktadır.

9 Kurumun adı Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü şeklinde de geçmektedir. Kanunun ilk maddesinde *bir genel direktörlük kurulmuştur* ifadesi yer alsa da bu metinde daha çok güncel anlamını korumak için Genel Müdürlük ifadesi tercih edilmiştir.

10 Rıza Sümer, *Sporda Demokrasi*, Güven Matbaası, 1988, s.73.

11 Thomas Lemke, *Biyopolitika*, 2.baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s.123.

12 Lemke, *a.g.e.*, s.159-161.

13 Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, 3.basım, İthaki Yayınları, 2008, s.168-169.

14 Nezih Başgelen, *Anadolu Gymnasionları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009, s.7.

Stad Gazetesi ve İçeriği

Türk spor basını, köklerini 19. yüzyıl sonlarına dayandıran bir geçmişe sahiptir. Türk basınında sporla ilgili ilk yazı, 14 Mart 1891 tarihinde *Servet-i Fünun* dergisinde Paris'ten Ali Ferruh Bey tarafından kaleme alınan eskrim konulu bir makaledir. Bu yazıyı, 28 Eylül 1910'da yayın hayatına başlayan *Futbol* adlı dergi izleyerek, Türk basınındaki ilk spor dergisi unvanını almıştır. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, spor haberleri günlük gazetelerde daha fazla yer bulmaya başlamış ve bu durum, Ali Naci Karacan'ın sahip olduğu *Akşam* gazetesinin birinci sayfasını spor haberlerine ayırmasıyla somut bir örnek teşkil etmiştir. Türk basınında bir kulüp tarafından çıkarılan ilk dergi, Galatasaray Lisesi sporcularının 1926 yılının Nisan-Kasım aylarında toplam 21 sayı olarak yayınladığı *Şa Şa Şa Dergisi* olmuştur. Aynı yıl yayın hayatına başlayan haftalık *Gol Dergisi* ise, dönemin en üst spor örgütü olan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı yöneticilerine yönelttiği eleştiriler nedeniyle boykot cezası almış ve futbol sahalarından uzaklaştırılmıştır.¹⁵

1939 yılında ise bu çalışmanın öznesi olan Stad Dergisi yayın hayatına başlamıştır. Adil Yurdakul, Nejat İren ve Ulvi Yenal'ın kurdukları bu dergi daha sonra Osman Münir Kutnak tarafından yürütülmüştür. Büyükbaykal derginin çok sayfalı ve renkli çıkması nedeniyle aşırı masraf yüzünden ayakta duramadığını söyler.¹⁶ Ancak derginin son sayılarında yayın hayatına son verme nedeni ile ilgili bir beyan bulunmamakta ve çıkan son sayısında da o sayının son sayı olduğuna dair hiçbir ibare bulunmamaktadır. Fakat ortalama 20 sayfa çıkan bu haftalık gazetenin son 14 sayısının sadece 4 sayfa çıkmış olması, Büyükbaykal'ın iddiasını destekler niteliktedir.

Erken Cumhuriyet dönemi çalışmalarında, Ülkü Dergisi, Türk Spor Kurumu Dergisi ve Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi gibi devlet kurumlarının resmî yayın organları, bu dönemi inceleyen araştırmacılar tarafından sıklıkla birincil kaynak olarak kullanılmaktadır. Bu dergiler, kaçınılmaz olarak, bağlı oldukları kurumların görüşlerini yansıtır ve dönemin devlet politikalarını anlayabilmek açısından önemli belgeler olarak kabul edilmektedir. Nitekim bazı araştırmalarda, çalışmanın konusu doğrudan bu devlet yayınları üzerine inşa edilmektedir.¹⁷

Devletin o dönemdeki politikalarını anlamak için bu yayınların birincil kaynak olarak kabul edilmesi meşru bir yaklaşımdır. Ancak, dönemi daha kapsamlı bir şekilde inceleyebilmek için, yalnızca devletin görüşlerini değil, aynı zamanda bu politikalara karşı eleştirilerde bulunan çağdaş yayınları da dikkate almak gereklidir. Burada araştırmacıların sorması gereken önemli bir soru şudur: Bu politikalar hiç dirençle karşılaşmış mıdır? Eğer karşılaşmışsa, bu direnişi hangi özne veya aktörler göstermiştir? Bu tür sorulara yanıt sunan yayınlar, devlet politikalarının uygulanabilirliği ve karşılaştığı engeller hakkında daha derin bir anlayış sunma potansiyeline sahiptir.

Bu bağlamda, Stad Gazetesi araştırmacılara bu fırsatı sunan önemli bir dönem yayınıdır. Gazete, dönemin politikalarına tamamen karşı olmamakla birlikte, bu politikaların uygulanış biçimi ve uygulayıcı kadrolara yönelik eleştirel bir tutum benimsemiştir. İlerleyen sayılarında, bu eleştiriler gazetenin köşe yazılarında daha belirgin bir hâle gelmiş ve zaman zaman karşılıklı tartışmalara yol açmıştır. Gazete ilk sayısından itibaren abonelik sistemini de uygulamıştır. Kazancını hem buradan hem de sayfalarına taşıdığı reklamlardan elde etmiştir. Örneğin onuncu sayının kapaktan sonraki ilk iç sayfasında yarım sayfa olarak bir dış macunu reklamı¹⁸ yer almaktadır. Gazetenin ilk sayfa künyesine göre sahibi Nejat İren'dir ve yönetimi İstanbul Sirkeci semtindedir.

15 Güven N. Büyükbaykal, *Geçmişten Günümüze Türkiye'deki Yazılı Spor Basınında Futbolun Yeri ve Önemi*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul 2004, s.37-43.

16 Güven N. Büyükbaykal, *Geçmişten Günümüze Türkiye'deki Yazılı Spor Basınında Futbolun Yeri ve Önemi*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul 2004, s.44.

17 Ömer Kasap, *Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi (1939-1945)*, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021.

Saadet Birgül Gökçaya, *Beden Terbiyesi ve Spor Dergisinde Biyopolitika ve Nüfus Politikaları*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2023.

18 *Stad*, S.10, 15 Ocak 1940, s.2.

Stad Gazetesi'nin bu çalışmada ele alınan yayın döneminin ilk sayısı 13 Kasım 1939 tarihinde çıkmış, toplamda 146 sayı içeren seri 26 Ekim 1942 tarihinde son bulmuştur. Ön ve arka kapak dahil her sayısı ortalama yirmi sayfadan oluşmaktadır. Gazetenin amacı henüz ilk sayının manşetinde verilmiş, bu gazeteyi alanların gazetenin içeriğinde ne bulacakları on dokuz maddeyle listelenmiştir. Bu liste futbol ve futbol dışı haberler, farklı ülkelerin sporları ile ilgili bilgiler, spor alanlarının tarihi üzerine yazılar ve hatta olimpiyata giden kurgu bir kahramanın hikayelerini içeren kurgu bir mizahi romandan oluşmaktadır.¹⁹ Ayrıca yine ilk sayının ilk sayfasında futbol camiasının önde gelen iki isminin *İngiliz eserlerinden istifade ederek sadece gazetenin okurları için hazırlayacağı "büyük futbol eseri"* olarak tanımladığı bir kitaptan da bahsetmekte, bu içerikte kaynak olarak kullanılacak İngilizce yayınların isimlerini de vermektedir. Anlaşılabileceği üzere Stad, sadece haber ileten bir spor gazetesi değil, topyekûn bir bilgi kaynağı olma iddiasıyla yola çıkmıştır.

"Stad niçin çıkıyor" başlıklı yazı ise ilk sayının ikinci sayfasını kaplayan ve gazetenin amaçlarını detaylandıran bir içeriğe sahiptir. Bu içerikteki en önemli detay ise gazeteyi çıkartan kişilerin kim olduğuna dair şu cümledir: "*Stad, spora ve memleket gençliğine hizmet etmek isteyen [sic], senelerdenberi [sic] bu işler içinde yuvarlanmış ve feragati göze almış bir arkadaş zümresinin teşebbüsüdür*".²⁰

Gazetede yer alan "*feragati göze almış*" detayı, bu grubun sporun yönetimi bürokrasisine dahil olmadığı ve dışlandığı ya da dışarıda kalmayı tercih ettiğini ifade etmektedir. İlerleyen sayılarda ise bu "arkadaş grubunun" kim olduğu, gazetenin üçüncü yılına giren ilk sayısında kendilerini detaylı tanıtmalarıyla daha net anlaşılmaktadır.

Futboldan ibaret olmadığının kanıtı olarak Stad gazetesi henüz ilk sayısında futbol dışı iki konuya da sayfalarında yer ayırmıştır. Bunlardan birincisi havacılık konusunda Binbaşı Fazıl başlıklı bir yazı²¹, bir diğeri ise "Meşhur Sporcular" başlığı altında Çoban Mehmet ile yapılan röportajdır.²² Stad Gazetesi, hem sayfalarında futbol dışı sporlara da yer vermesi hem de uluslararası yayınların tercümelerine yer ayırmasıyla, haftalık spor haberlerinden öte, bir bilgi kaynağı olma amacı taşımıştır.

Gazete sayfalarında okul sporlarına özel önem verilmiş, futbol da dahil olmak üzere birçok farklı branşta okullar arası turnuva ve liglerin haberleri de sayfalara taşınmıştır.²³ İlk sayılarda, özellikle "mektepliler şampiyonası"²⁴ başlığı altında okul takımlarının futbol müsabakaları tam sayfa olarak detaylı bir şekilde yer bulmuştur. Buna ek olarak bazı önemli okulların spor hayatına nasıl katkı yaptıkları da haberleştirilmiştir.²⁵ Okul sporlarının ön plana çıkarıldığı bir diğer kanıt da sadece sivil okulların değil askeri okul müsabakalarının da doğrudan gazetede yer bulmasıyla anlaşılır.²⁶

Gazetenin etki düzeyini anlamak açısından dikkat çekici bir diğer detay dördüncü sayıdaki iki sayfalık içerikte yer almaktadır. Stad Gazetesi, sadece bir süreli yayın değil, İstanbul'un en köklü futbol kulüplerini içeren bir turnuva organize edebilecek düzeyde bir dönem aktörüdür. Bu turnuvayı on bin seyirci izlemiş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş takımları da yer almıştır.²⁷ Bu ölçekte bir bağlantı ağına sahip olan kişiler ancak bu işin içerisinde yer alan kişiler olabilirler. Nitekim, ilerleyen sayılarda yayımlanan bir yazıda Stad Gazetesi'ni kimlerin çıkardığı detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Gazete, 1940 yılının ilk sayısında "1939'da Neler Oldu" başlıklı bir yazı yayınlar. Bu yazının içeriği genel olarak bir önceki yılın spor olayları olsa da tasarım açısından dikkat çeken bir özelliği vardır: Sayfanın tam ortasına, bir kutu içinde yerleştirilen ve bir mesaj fonksiyonu taşıyan özel bir metin bulunmaktadır. Bu

19 Stad, S.1, 13 Kasım 1939, s.1.

20 Stad, S.1, 13 Kasım 1939, s.2.

21 Stad, S.1, 13 Kasım 1939, s.15.

22 Stad, S.1, 13 Kasım 1939, s.5.

23 "Kız Mektepleri Voleybol Şampiyonasına Başlandı", Stad, 18 Aralık 1939, S.6, s.12.

24 Stad, 18 Aralık 1939, S.6, s.8.

25 "Spor Kaynaklarımızdan Mülkiye Mektebi", Stad, 18 Aralık 1939, S.6, s.18.

26 "Kuleli, Askeri Mektepler Hentbol Şampiyonu", Stad, 25 Aralık 1939, S.7, s.4.

27 "Mecmuamızın organize ettiği kupa maçlarında 10.000 seyirci", Stad, 4 Aralık 1939, S.4, s.10-11.

metnin ilk kısmı, İdman Cemiyetleri İttifakı'ndan Türk Spor Kurumu'na ve sonrasında Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne uzanan kurumsal dönüşümü kısaca özetlemektedir. Metnin ikinci kısmında ise şu ifadeler yer almaktadır:

“Beden terbiyesi ve sporun devletleştirilmiş olması hiç şüphesiz, bu sahada en hayırlı ve isabetli bir adımdır. Yalnız bundan sonra, kat'i bir çerçeve içine alınmış olan bu hareketin tahakkuku için el birliğiyle çok çalışmamız lazımdır. 1939 senesinin en mühim hareketine ve sporumuzun tarihçesine bu suretle temas ettikten sonra muhtelif zamanlarda Türk sporunun başında bulunmuş olan zevatın isimlerini şükranla anmağı bir vazife bilirim. T.İ.C.İ. ittifakının ilk reisi Ali Sami Yen'dir. Sonra sırasıyla [sic] şu zevat sporumuzu idare etmişlerdir: Rana Tarhan, Aziz Akyürek, merhum Korgeneral Ali Hikmet Ayerdem, Halit Bayrak, Adnan Menderes. Bugünkü umumi müdür Tümgeneral Cemil Taner'e de muvaffakiyetler dilemek başlıca vazifemizdir”.²⁸

Bu yazı, sporun devlet yapısına doğrudan entegre edilmeden önceki döneme bir saygı niteliği taşıdığı izlenimini vermektedir. Gazete, ilk dönemlerinde sporun sivil yönetimi ile devletçi bürokrasi arasındaki konumunu göstermeye başlamış, ancak çatışmadan kaçınarak uyumlu bir çizgi izlemeye özen göstermiştir. Bu tutum, yazının son cümlesinden açıkça anlaşılmaktadır.

Gazetenin yeni teşkilata hitaben kaleme alınan ilk köşe yazısı, doğrudan bir eleştiriden çok spor hayatındaki bir eksikliğin tespiti ve giderilmesi açısından bir öneri sunmak üzerinedir. Yazıda, teşkilatın teknik üyelerinin başında çalışacak ve faal kişilerden oluşacak bir komite eksikliğinden bahsedilmekte ve şu ifadeler dikkat çekmektedir: *“Bu işlerde şu veya bu şahsın vazifesini yapmadığını söylemek maksadını burada gütmüyorum. Muhakkak ki her arkadaş bu işleri yapmak arzusu içlerinde beslemişlerdir. Fakat bu tasavvurlar büyük bir çalışma ve bilgi ile semere vereceğinden daima ihmal etmişlerdir.”*²⁹

Bu cümleler, gazetenin ilerleyen sayılarında daha doğrudan dile getirilecek eleştirilerin ilk dolaylı işaretleri olarak değerlendirilebilir. Spor bürokrasisi içerisinde yer alan kişilerin yetkinliğini sorgulayan bu tutum, spor yönetiminde “sporu kim yönetecek” gerilimini gündeme taşımaktadır. Bu bağlamda, yıllardır sporun içinde yer alan kulüp yöneticileri ve sporcular mı, yoksa devlet bürokrasisinde yer alan spor uzmanları mı yönetimde söz sahibi olmalı sorusu ön plana çıkmaktadır. Gazete, bu ikilemde ilk taraf olan sporcu ve kulüp yöneticilerinin yetkinliğini savunan bir yaklaşım benimsemektedir.

Stad Gazetesi'nin sekizinci sayısının on üçüncü sayfasında yer alan “Eğitmen kursundan 35 kişi diploma aldı” başlıklı haber, Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsü kurulmadan önce antrenörlerin nasıl yetiştirildiğine dair önemli bir bilgi sunmaktadır. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen bu kurslar altı ay sürmekte olup, kursiyerler iki haftalık sınavlara tabi tutuluyordu. Sınavları başarıyla tamamlayanlara diplomaları verilmekteydi. Diploma töreninde, Beden Terbiyesi Genel Müdürü General Cemil Taner, yerli antrenörlerin Halkevlerinde görev yapacaklarını ve gittikleri yerlerde kendilerinden azami şekilde faydalanılacağını belirtmiştir.³⁰

Gazete, ilk düzenlenen kursla ilgili başlangıçta nötr bir tavır sergilemiş olsa da, on hafta sonra yayımlanan on sekizinci sayısındaki bir haber, Stad'ın giderek daha eleştirel bir tutum benimsediğini ve görüşlerini daha açık bir dille ifade etmeye başladığını göstermektedir. İkinci kursun düzenleneceği haberinin ardından, Kutnak, “Monitör Kursdan Hiçbir Faide Temin Edilemez” başlıklı yazısında, Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü tarafından düzenlenen altı aylık antrenör yetiştirme kurslarını sert bir dille eleştirmiştir. Kutnak, bu kursların büyük mali kaynaklara rağmen somut bir sonuç doğurmadığını vurgulamış ve kursiyerlerin birkaç aylık eğitimden sonra spor branşlarında yeterli bilgi ve beceri kazanamadığını ifade etmiştir. Özellikle İstanbul'daki kulüplerde antrenörlük yapan bu kurs mezunlarının, bilgili sporcular karşısında zorlandığını belirtmiştir. Ayrıca, kursların tatil ve bayram günleri nedeniyle daha da kısaldığını ve bu sürede kapsamlı bir antrenör eğitiminin mümkün olmadığını savunmuştur.³¹

28 “1939'da neler oldu”, *Stad*, 1 Ocak 1940, S.8, s.3.

29 Said Çelebi, “Teşkilatın teknik azasının başında çalışacak ve faal azalardan mürekkep bir müsabakalar tertip ve idare komitesi noksanlığı vardır”, *Stad*, 1 Ocak 1940, S.8, s.18.

30 “Eğitmen kursundan 35 Kişi Diploma Aldı”, *Stad*, 1 Ocak 1940, S.8, s.13

31 “Monitör Kursdan hiç bir faide temin edilemez” [sic], *Stad*, 11 Mart 1940, S.18, s.3.

Stad Gazetesi, sadece Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne yönelik eleştirilerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda farklı kamu idarecilerine çözüm önerileri sunan yazılar da yayımlamıştır. Bu tutum, gazetenin eleştirilerinin yanında sporun geliştirilmesi adına aktif bir rol üstlendiğini göstermektedir. Örneğin, on dördüncü sayısındaki bir köşe yazısında İstanbul Valisi ve aynı zamanda bölgenin Beden Terbiyesi Başkanı olan Lütfi Kırdar’a hitaben, Taksim’deki stadın yıkılmaması talep edilmiş, Ankara’da ise lokantaya dönüştürülen yüzme havuzunun yeniden değerlendirilmesi önerilmiştir. Bu tür yazılar, gazetenin spor altyapısının korunmasına ve geliştirilmesine yönelik yapıcı taleplerini açıkça ortaya koymaktadır.³²

Benzer şekilde, on altıncı sayıda yayımlanan ve Adil Yurdakul’un kaleme aldığı “İstanbul Sporuna Ne İstiyor? Bölge Başkanına Açık Mektup” başlıklı yazıda, bölgedeki sporun geliştirilmesi için çeşitli talepler sıralanmıştır. Yurdakul, bir gazeteci olarak Türk sporunun sorunlarını dile getirmenin ve çözüm önerileri sunmanın bir gereklilik olduğunu savunarak, kapalı spor salonları ve uluslararası temaslar gibi ihtiyaçları vurgulamıştır. Ayrıca, devletin mevcut kaynaklarını daha verimli kullanarak, az masrafla daha fazla iş yapılmasını önererek, ekonomik koşullara uygun çözüm yolları önermiştir. Bu tür yazılar, Stad Gazetesi’nin sporun yalnızca eleştirel değil, aynı zamanda yapıcı bir bakış açısıyla ele alınmasını sağladığını göstermektedir.³³

Stad Gazetesi’nin “Bitaraf spor gazetesi” alt başlığına rağmen, spor yönetiminde tarafsız bir duruş sergilemekten zaman zaman uzaklaştığı ve kulüpler arasında taraflı bir konuma gelme potansiyeli taşıdığı söylenebilir. Bu durumun en belirgin örneklerinden biri, kamuoyunda “Buduri meselesi” olarak bilinen olaydır. Galatasaray futbol Takımından bir oyuncuya verilen cezanın ardından yazılan yazılar, bir yandan kararı veren mercinin sorgulanması üzerinden Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne yönelik bir eleştiri niteliği taşıırken, diğer yandan cezayı alan oyuncuyu savunarak gazeteyi kulüpler arasındaki tarafsızlığını yitiren bir konuma sürüklemiştir. Söz konusu futbolcuyla yapılan tam sayfa röportajın daha önceki sayılarda yayımlanmış olması³⁴ ve aynı Takımın ilerleyen dönemde Ankara deplasmanında konaklama sorunu yaşayıp tren vagonlarında yatmak zorunda kalmasının haberleştirilmesi³⁵, gazetenin bu takıma yönelik bir taraflılık sergilediğinin diğer örnekleri olarak değerlendirilebilir.

“Buduri Meselesi” ve etkisini daha detaylı ele almak gerekirse bu hadise, Stad Gazetesi’nin spor yönetimine yönelik eleştirilerini net bir şekilde ortaya koyduğu önemli bir dönüm noktasıdır. Fenerbahçe ile oynanacak maç öncesinde Galatasaraylı bir futbolcuyla verilen cezanın ardından, gazete sadece bu futbolcuyla savunmakla kalmamış, aynı zamanda Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü’nün yetki ve karar mekanizmalarını doğrudan hedef almıştır. İstanbul bölgesinde verilen cezanın genel direktörlük tarafından değiştirilmesi, yerel yönetim ile merkezi otorite arasında yaşanan güç mücadelesini gün yüzüne çıkarmış, İstanbul Bölgesi Asbaşkanı Feridun Bey’in istifasıyla sonuçlanmıştır. Gazete, bu otorite krizine dikkat çekmek için sonraki sayılarda da eleştirilerine devam etmiş, teşkilat ile genel direktörlük arasındaki yetki karmaşasına ironik bir dille vurgu yaparak, bu durumun spor yönetimindeki temel sorunlardan biri olduğunu vurgulamıştır.³⁶

Stad Gazetesi, 1940 ve 1941 yılları arasında Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne (BTGM) yönelik giderek artan bir tonda ve daha doğrudan eleştirilerde bulunmuştur. Gazetenin Ekim 1940’ta yayımlanan 31. sayısında, BTGM’nin basın-yayın faaliyetleri ve görev dağılımı eleştirilmiştir. Ömer Besim, yazısında, kurumun dergisinin etkisiz kaldığını “*acaba neşredilen Beden Terbiyesi ve Spor mecmuası ile her biri binlerce liraya mal olan iki broşür bu servisin yegane eseri midir*” cümlesiyle ifade ediyor, büyük kaynaklara rağmen başka hiçbir somut üretim ortaya konulmamasını sorguluyordu.³⁷ Bir sonraki sayıda ise bu eleştiriler doğrudan Beden Terbiyesi Genel Müdürü’ne yöneltilmiştir. Adil Yurdakul’un “Bir Beyanat Münasebetiyle”³⁸ başlıklı yazısında, Genel Müdür Cemil Taner’in yönetim anlayışı eleştirilmiş

32 Stad, 12 Şubat 1940, sayı 14, sayfa 2.

33 Adil Yurdakul, “İstanbul Sporuna ne istiyor? Bölge Başkanına açık mektup”, Stad, 26 Şubat 1940, S.16, s.1.

34 “Sporcularımızla Karşı Karşıya: Boduri (G.S.)”, 25 Aralık 1939, Stad, S.7, s.18.

35 “Yataklı Vagonlar Galatasaray’ın İmdadına Yetiştii”, Stad, 15 Aralık 1941, S.116, s.6.

36 “Bilmece: Genel Direktörlük ve Teşkilat”, Stad, 7 Ekim 1940, S.31, s.7.

37 Ömer Besim, “Neşriyat ve Propaganda Servisi Yerine”, Stad, 7 Ekim 1940, S.31, s.2.

38 Adil Yurdakul, “Bir Beyanat Münasebetiyle” [sic], Stad, 14 Ekim 1940, S.32, s.2.

ve spor yönetimindeki aksaklıklar açıkça dile getirilmiştir. Yurdakul, başarılı idarecilerin mevcut olduğunu belirterek, yetersiz yönetim uygulamalarına karşı çözüm önerileri sunmuştur. Gazetenin eleştirileri, 1941 yılında yayımlanan 54. sayıda³⁹ daha da derinleşmiş, sporun “spor adamları” tarafından değil, liyakatsiz kişilerce yönetildiği vurgulanmıştır. Finlandiya’daki başarılı spor yönetimi örnek gösterilerek, Türkiye’deki idarecilerin yetersizliği açıkça ifade edilmiştir. Gazete, sporun profesyonel ellerde yönetilmesi gerektiğini savunarak, BTGM’nin politikalarını sürekli olarak sorgulamış ve giderek daha sert bir karşıt pozisyona yönelmiştir. Spor işlerinin spordan anlamayan kişiler tarafından yönetildiğine dair bir başka içerik ise, gazetenin 11 Ağustos 1941 tarihli 81. sayısında “Su Sporları Ajanı Yüzme Bilir mi?” başlıklı yazıda yer almıştır. Bu yazı, mizahi bir üslupla kaleme alınmış ve gazetenin Genel Direktörlüğü ciddiye almadığını gösteren bir örnektir.⁴⁰

Stad Gazetesi’nin üçüncü yılına girerken yayımlanan bir yazıda, gazetenin kurucuları bizzat kim olduklarına dair açık bir anlatım yapmıştır. Yazıda, kurucuların Galatasaray camiasına mensup olduğu belirtilmiş ancak bu aidiyetin gazetenin tarafsızlığına gölge düşürmeyeceği vurgulanmıştır. “*Hep Galatasaraylı idik. Tabii renkten maksat da kırmızı, sarı olmayacaktı*” ifadesiyle, gazeteyi bir Galatasaray yayınına dönüştürmeyecekleri ve her zaman objektif kalacakları dile getirilmiştir. Ayrıca, gazetenin kurucuları, fikirlerini hiçbir ticari ya da abone kaygısı gözetmeden olduğu gibi yansıtmaya kararlılıklarını koruduklarını belirtmişlerdir. Yazıda, Ömer Besim’in spor teşkilatında iş bulamadığı için gazeteyi çıkarttığı yönündeki iddialara da değinilerek, “*Ömer Besim bir spor gazetesi çıkarıyor, maksadı da Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü’nü tenkit etmektir diye ortaya parlak bir dedikodu atılmıştı*” cümlesiyle bu iddialar eleştirilmiştir. Gazetenin üçüncü yılını kutlayan bu yazı, kurucuların karşılaştıkları zorluklara rağmen gazeteyi geliştirdiklerini ve artık daha geniş bir kitleye hitap ettiklerini ifade etmektedir.⁴¹ Bu yazı, gazetenin spor dünyası içindeki yerini ve duruşunu daha belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır.

Gazetenin spor politikalarındaki etkisini anlamak açısından bu haber, Stad’ın yayın politikası ile doğrudan uyum içindedir. Bu çalışmanın en kritik noktalarından birini oluşturan ve Stad Gazetesi’nin hedeflerine ulaştığını gösteren baş sayfa haberi, gazetenin spor politikaları üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır: “*Beden Terbiyesi Maarife Geçti – Umum Müdürün istifası bekleniyor*”

Beden terbiyesi teşkilatı son verilen bir kararla Maarif Vekaletine bağlandı. Hafta içinde Büyük Millet Meclisinde yapılan bütçe müzakerelerinde beden terbiyesi bütçesi görüşülürken teşkilatın bugüne kadar yaptığı işler ağır tenkitlere uğradı. Millet vekillerimiz teşkilatın verimsiz çalışmasından şikayet ettiler, futbola olan düşmanlıktan, tahsisatın lüzumsuz yere sarfından bahsettiler. Stad, memleket sporuna hizmet gayesiyle [sic] yolsuz hareketleri mütemediyen tenkit etmiş ve memleket sporunun kurtulması yolunda bir hareketin tahakkukunu beklemiştir. Biz bugün bu bahtiyarlık içindeyiz. (...)⁴²

Baş sayfada yer alan bu haber, gazetenin eleştirdiği politikaların sonunda değişime uğradığını ve hedeflerine ulaştığını göstermektedir. Yine de yazının son cümlesinde *yeni kurulacak yapının aynı hatalara düşmemesi* konusunda uyarmayı da *vazife bildiğini* söylemeden geçememektedir. Bu sayının hem ikinci hem üçüncü sayfasında yine sporun yönetiminin Milli Eğitim Bakanlığına bağlanacak olmasının açıklanması vesilesiyle BTGM ve son üç yılda yaptıkları hakkındaki yazılar bulunmaktadır. Bu yazılardan birinin başlığı, aslında hem Stad Gazetesinin yayın politikasının hem de sayfalarında yaptığı eleştirilerin amacının özeti niteliğindedir: “*Davada nihayet biz haklı çıktık.*”⁴³

Haklı çıkmanın verdiği memnuniyetle yayımlanan bu sayının ardından, Stad Gazetesi, 146. sayı olan son sayısına kadar yalnızca 4 sayfa olarak basılmıştır. Sayfa sayısındaki bu azalma ve gazetenin kısa süre sonra yayın hayatına son vermesi, gazetenin asıl amacına ulaştığını göstermektedir. Stad Gazetesi, spor yönetiminin devlet kontrolüne geçişini eleştirirken, sivil toplumun medya aracılığıyla bu sürece verdiği tepkinin bir yansıması olarak önemli bir rol oynamıştır.

39 “Bugünkü Finlandiya: Başta Bulunan Bütün İdareciler Eski Şampiyonlar”, *Stad*, 10 Mart 1941, S.54, s.9.

40 “Su sporları ajanı yüzme bilir mi?”, *Stad*, 11 Ağustos 1941, S.81, s.11.

41 Ömer Besim, “Hakikat Meydanda”, *Stad*, 17 Kasım 1941, S.108, s.9.

42 “Beden Terbiyesi Maarife Geçti”, *Stad*, 1 Haziran 1942, S.132, s.1.

43 Kemal Onan “Davada nihayet biz haklı çıktık”, *Stad*, 1 Haziran 1942, S.132, s.3.

SONUÇ

1939-1942 yılları arasında haftalık olarak yayımlanan Stad Gazetesi, Türkiye’de sporun yalnızca bir fiziksel etkinlikten ibaret olmadığını, aynı zamanda politik bir mücadele alanı olduğunu gözler önüne sermiştir. Gazete, dönemin devlet merkezli spor politikalarına karşı, sivil toplumun ve spor kulüplerinin bağımsızlığını savunan bir tutum benimsemiş, devletin spor üzerindeki bürokratik kontrolüne meydan okumuştur. Özellikle, 1942 yılında Beden Terbiyesi işlerinin Milli Eğitim Bakanlığına devredilmesi sürecini bir zafer olarak nitelendirmeleri, gazetenin bu mücadeledeki amacına ulaştığını göstermektedir.

Stad Gazetesi, sporun teşkilatlanmasına yönelik eleştirileriyle dönemin spor politikaları üzerine çalışan tarihçiler için önemli bir kaynak niteliğindedir. Ancak gazetenin muhâlefeti, genel anlamda devletin spor teşkilatlanmasına karşı değil, daha çok sporun içinden gelen uzmanlar yerine bu alanda tecrübesi olmayan bürokratların görevlendirilmesine odaklanmıştır. Özellikle “*Yüzme Ajanı Yüzme Bilir mi?*” başlıklı yazıda olduğu gibi, bu durum mizahi bir üslupla eleştirilmiş, gazete liyakate dayalı bir yönetim anlayışını savunmuştur. Bu eleştiriler, sporun yönetiminde deneyim ve uzmanlığa verilen önemin yetersizliğine dikkat çekmekte, sporun profesyonel kadrolar tarafından yönetilmesi gerektiğini savunan bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Stad Gazetesi’nin yayımlanması ve sona ermesi, Türkiye’de sporun devlet kontrolü altına alındığı döneme paralel bir süreçtir. Kasım 1939’da yayın hayatına başlayan gazetenin Ekim 1942’de yayınlarını durdurması, sporun yönetiminin tamamen devlet bürokrasisinin kontrolüne girdiği bir dönemle örtüştüğünü işaret etmektedir. Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in, İstanbul kulüplerini ziyaret ederek sporun yönetimini kulüplerle paylaşacağını açıklaması⁴⁴, gazetenin mücadelesinin önemli bir başarıya ulaştığını göstermektedir. Bu gelişme, gazetenin yöneticileri tarafından üç yıl boyunca devletin spor üzerindeki mutlak kontrolüne karşı mücadele eden sivil toplum direnişinin bir zaferi olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, Stad Gazetesi, sporun yalnızca bir bedensel aktivite değil, aynı zamanda bir sivil direniş aracı ve toplumsal bir güç olarak ele alınabileceğini göstermiştir. Gazetenin sporun yönetiminde mutlak devlet otoritesine karşı duruşu, sporun politik bir alan olarak nasıl şekillendiğini ortaya koyarken, sivil toplumun spor politikalarındaki rolünü ve sporun yönetiminde nasıl etkin bir güç olabileceğini gözler önüne sermiştir. Bu bakımdan, Stad Gazetesi, önemli dönemeçlerden birinde var olan başlıca bir özne olarak, Türk sporunun politik tarihindeki yerini almıştır.

Araştırma & Yayın Etiği: STAD, yazım ve dil editörünce kontrol edilen işbu makalenin yayın sürecinde çift taraflı kör hakemlik müessesesini titizlikle işletmiştir. Editör, makalenin tüm editöryal işleyişini yürütmüş, bu esnada yazar sürecin tamamen dışında tutularak COPE yayın etiği prosedürlerine riayet edilmiştir. Bu makale, en az iki kör hakem tarafından incelenmiş ve intihal.net taramasıyla intihal ve benzerlik raporu oluşturulmuştur. Bu çalışma etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup, kullanılan veriler literatür taraması ve yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Araştırma ve yayın etiğine uygundur.

Etik Beyanı & Çıkar Çatışması: Bu makalenin yazarları çıkar çatışması bildiriminde bulunmamış, makalenin hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik kaidelere uyulduğunu ve yararlanılan tüm çalışmalara atıf yapıldığını beyan etmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır.

Açık Erişimli bu makale, CC BY 4.0 lisansına sahiptir.

Research & Publication Ethics: STAD meticulously employed double-blind peer reviewing in the publication of this article, checked by the writing and language editor. The editor carried out the editorial workflow, and the author was excluded entirely from the process and the COPE's publication ethics procedures were followed. Two or more blind peers reviewed this article, and an intihal.net scan generated a report for potential plagiarism and similarity. This study does not require ethics committee approval, and the data used were obtained from literature review and published sources. The article complies with research and publication ethics.

Ethical Declaration & Conflict of Interest: The authors' contribution rates to the study are equal. The authors of the article has disclosed no conflicts of interest and has affirmed that the manuscript was prepared in adherence to ethical and scientific principles and that all relevant sources were accurately cited. No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study.

This is an Open Access article under the CC BY 4.0 license.

44 “Maarif Vekili spor işlerle [sic] alakadar oldu, kulüp idarecilerini dinledi”, Stad Gazetesi, 27 Temmuz 1942, S.139, s.1.

KAYNAKLAR

Arşivler

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),

BCA, 30.10.0.0 – 145.36.20.

BCA, 490.01 – 1116.75.2.

Araştırma - İnceleme Eserler

Akın, Yiğit, Gürbüz ve Yavuz Evlatlar, İletişim Yayınları, 2004.

Althusser, Louis, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, 3.basım, İthaki Yayınları, 2008

Atabeyoğlu, Cem, Sporda Devlet mi Devlette Spor mu, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları, 2001.

Başgelen, Nezih, Anadolu Gymnasionları, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009.

Ergeneli, Nafiz – Tuna, Nuri, Beden Terbiyesi Mevzuatı, Alaeddin Kırıl Basımevi, 1941

Fişek, Kurthan, Spor Yönetimi, Yazı Görüntü Ses Yayınları, 2003.

Gökkaya, Saadet Birgül, Beden Terbiyesi ve Spor Dergisinde Biyopolitika ve Nüfus Politikaları, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2023.

Kasap, Ömer, Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi (1939-1945), Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021.

Lemke, Thomas, Biyopolitika, 2.baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

Sümer, Rıza, Sporda Demokrasi, Güven Matbaası, 1988.

Süreli Yayınlar

“1939’da neler oldu”, Stad, 1 Ocak 1940, sayı 8.

“Beden Terbiyesi Maarife Geçti”, Stad, 1 Haziran 1942, sayı 132.

“Bilmece: Genel Direktörlük ve Teşkilat”, Stad, 7 Ekim 1940, sayı 31.

“Bugünkü Finlandiya: Başta Bulunan Bütün İdareciler Eski Şampiyonlar”, Stad, 10 Mart 1941, sayı 54.

“Eğitmen kursundan 35 Kişi Diploma Aldı”, Stad, 1 Ocak 1940, sayı 8.

“Kız Mektepleri Voleybol Şampiyonasına Başlandı”, Stad, 18 Aralık 1939, sayı 6.

“Kuleli, Askeri Mektepler Hentbol Şampiyonu”, Stad, 25 Aralık 1939, sayı 7.

“Maarif Vekili spor işleriyle [sic] alakadar oldu, kulüp idarecilerini dinledi”, Stad, 27 Temmuz 1942, sayı 139.

“Mecmuamızın organize ettiği kupa maçlarında 10.000 seyirci”, Stad, 4 Aralık 1939, sayı 4.

“Monitör Kursdan hiç bir faide temin edilemez” [sic], Stad, 11 Mart 1940, sayı 18.

“Spor Kaynaklarımızdan Mülkiye Mektebi”, Stad, 18 Aralık 1939, sayı 6.

“Sporcularımızla Karşı Karşıya: Boduri (G.S.)”, 25 Aralık 1939, Stad, sayı 7.

“Su sporları ajanı yüzme bilir mi?”, Stad, 11 Ağustos 1941, sayı 81.

“Yataklı Vagonlar Galatasaray’ın İmdatına Yetiştii”, Stad, 15 Aralık 1941, sayı 116.

Besim, Ömer, “Hakikat Meydanda”, Stad, 17 Kasım 1941, sayı 108

Besim, Ömer, “Neşriyat ve Propaganda Servisi Yerine”, Stad, 7 Ekim 1940, sayı 31.

Büyükbaykal, Güven N., Geçmişten Günümüze Türkiye’deki Yazılı Spor Basınında Futbolun Yeri ve Önemi, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul 2004

Çelebi, Said, “Teşkilatın teknik azasının başında çalışacak ve faal azalardan mürekkep bir müsabakalar tertip ve idare komitesi noksanlığı vardır”, Stad, 1 Ocak 1940, sayı 8.

Onan, Kemal, “Davada nihayet biz haklı çıktık”, Stad, 1 Haziran 1942, sayı 132.

Stad, Muhtelif Sayılar (1-146 arası), 1939-1942.

Sayı 1, 13 Kasım 1939.

Sayı 6, 18 Aralık 1939.

Sayı 10, 15 Ocak 1940

Sayı 14, 12 Şubat 1940.

Yurdakul, Adil , “Bir Beyanat Münasebetile” [sic], Stad, 14 Ekim 1940, sayı 32.

Türkiye’de Spor Kulüplerinin Yapısal ve Finansal Evrimi!: Bir Çıkış Yolu Önerisi Olarak KOBİ’leşme

The Structural And Financial Evolution Of Sports Clubs in Türkiye: A Proposal For A Way Out: Smeisation

Öğr. Gör. Dr. Erdem Kanışlı

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, erdemkanisli@gmail.com, 0000-0002-3019-3670, Türkiye.

Özet

Türkiye’deki spor kulüplerinin yapısal ve finansal “evrimi” ironisini ele alan bu çalışma mevcut hukuki düzenlemelerin kulüpler üzerindeki etkilerini ortaya koymak ve bu sorunlara köklü çözümler önermeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, spor kulüplerinin hukuki yapıları, tüzel kişilik kazanma süreçleri ve spor sektöründeki kâr amacı gütmeyen yaklaşımın kulüpler üzerindeki etkileri tarihsel bir perspektifle ele alınmıştır. Spor kulüplerinin dernek statüsünden çıkarılması ve “Spor Kulübü Tüzel Kişiliği” ile kurumsal bir yapıya geçirilmesinin yönetim, mali süreçler ve şeffaflık açısından olumlu etkileri olsa da bu yapının kulüplerin ticarileşmesi üzerindeki kısıtlayıcı etkilerini tam anlamıyla ortadan kaldırmadığı görülmektedir. Bu nedenle, spor kulüplerinin KOBİ olarak kurulabilmesinin vurgulayan KOBİ’leşme önerisi sunulmuş ve bu yapının kulüplere daha esnek, sürdürülebilir ve yatırım dostu bir altyapı sunabileceği tartışılmıştır. Spor kulüplerinin sürdürülebilirliğini artırarak sporun tabana yayılmasına katkı sağlaması ve mevcut hukuki engellerin aşılmasına yönelik özgün bir çözüm önerisi sunması bakımından önem arz eden çalışma, spor kulüplerinin KOBİ’leşmesi süreci ile ilgili ilk çalışmalardan biri olması ile de literatüre yeni bir bakış açısı kazandırmayı hedeflemiştir. Yapılan düzenlemelere dair bilgiler de göstermiştir ki dernek statüsü ya da benzer yapılardan spor kulüpleri kurtulamamış şirketleşmeler dahi bu yapı devam etmiştir. Çalışmada, spor kulüplerinin mevcut hukuki yapılarının ticarileşme ve ekonomik büyümelerini sınırladığı, bu engelin aşılması için KOBİ statüsüne kavuşturulmalarının sporun ticarileşmesi ve kulüplerin uzun vadeli sürdürülebilirliği için kritik bir adım olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Abstract

This paper, which examines the paradoxical developments in the structural and financial ‘evolution’ of sports clubs in Türkiye, looks to elucidate the impact of the extant legal regulations on the clubs and to put forth radical solutions to these issues. In this context, the legal structures of sports clubs, the processes of gaining legal personality, and the effects of the non-profit approach in the sports sector on clubs are analysed from a historical perspective. While the transition of sports clubs from an association to an institutional structure, designated as the ‘Sports Club Legal Entity’, has yielded positive outcomes in terms of management, financial processes, and transparency, it has become evident that this structure has not entirely mitigated the constraints imposed on the commercialisation of clubs. Considering the considerations, the SMEisation proposal is put forth, which posits that sports clubs can be established as SMEs. It is argued that this structure can offer a more flexible, sustainable, and investment-friendly infrastructure to clubs. The study makes a significant contribution to the field of sports studies by exploring the potential of the SMEisation process to enhance the sustainability of sports clubs and overcome the existing legal obstacles. It offers a novel perspective on the literature on this topic, as it is one of the first studies to examine the SMEisation of sports clubs. Furthermore, the information on the regulations has shown that sports clubs are unable to divest themselves of their association status or analogous structures, even after incorporation. The study concludes that the extant legal structures of sports clubs constrain their commercialisation and economic growth. Consequently, their transformation into SMEs stands for a pivotal step for the commercialisation of sports and the long-term sustainability of the clubs.

Anahtar Kelimeler: Spor Kulüpleri, KOBİ’leşme, 7405 Sayılı Kanun.

Keywords: Sports Clubs, SMEisation, Law no. 7405.

GİRİŞ

Ülkemizde “spor” sadece profesyonel liglerden, futbol, basketbol ve voleybol gibi birkaç dal ve hatta kulüpten ibaret görülmektedir ve spor ekonomisinin finansal açıdan önemli bir kısmı buralarda sıkışıp kalmış durumdadır. Spor kulüplerine dair bir fikir edinmek adına verilerine en kolay ulaşılabilen branş olan futbola federasyon bazında bakıldığında, Türkiye Futbol Federasyonu’nun (TFF) 2022 yılı mali büyüklüğü 1.008.206.499₺ iken federasyon 552.847.184₺ da “Profesyonel Futbol Geliri” elde etmiştir.¹ Futbola kulüpler bazında bakıldığında, aynı dönem içerisinde, borsada işlem gören ve ülkemizde “Dört Büyükler” olarak da bilinen kulüplerin mali büyüklüklerinin toplamı ise 10.901.000.000₺ civarındadır. Takip eden dönemlerde ise bu tutarlar yaklaşık üç katına çıkmıştır. Spor kulüpleri ve federasyonların geneline bakıldığında ise amatör branşlar başta olmak üzere, tek ya da en büyük gelir kaynağı Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) tarafından sağlanan destekler ile finanse edilen kurumlar ile karşılaşmaktadır. Bakanlığın 2023 yılı raporuna göre “2023 yılında 14.073 spor kulübüne 386.856.000₺ nakdi yardım yapılmıştır. 2002-2023 yılları arasında toplamda 45.023 kez spor kulüplerine 719.773.465 ₺ nakdi yardım gerçekleştirilmiştir”² bu yardım miktarı önceki yirmi yıllık zaman içerisinde toplam 346.233.065₺ olarak gerçekleşirken yardım sayısı ise 31.033 olmuştur.³ Bu da demektir ki 2023 yılında kulüp başı yardım miktarı 27.500₺ civarında olurken geçmiş yılların ortalaması 11.157₺’dir. Endüstrileşmiş ve bir bütünlük oluşturmuş “futbol” ile diğer branşlar arasındaki farklılığa dair basit birer örnek teşkil eden bu tutarlar çalışmanın esas konusunun da çıkış noktası olarak kabul edilebilir.

Çalışmanın amacı, spor kulüplerinin finansal faaliyetlerini ve hukuki yapılarını etkileyen düzenlemeleri bir zaman çizgisi halinde sunarak sorunlarının yasal düzenlemelere dayalı kaynaklarına dair tespitler ortaya koymaktır. Ortaya koyulacak sorunlara dair çözüm önerileri geliştirmeyi de hedefleyen çalışmanın makro hedefleri arasında ise spor kulüplerinin sorunlarına getirilecek çözüm önerileriyle kulüplerin ticarileşmesine ilişkin tavsiyelerle Türk Spor Sektörü ve özellikle altyapı faaliyetlerinin daha kapsayıcı ve sürdürülebilir hâle getirilmesine katkıda bulunmak yer almaktadır.

Küçük işletmelerin desteklenmesi ve büyümelerini sağlayacak teşviklerde bulunulmasının ekonomiye büyük katkılar sağlayacağı genel kabul görmüş basit bir önerme haline gelmiştir. “Büyük kulüpler” şirketleşerek sektörde bir yer “kaplarken” mevcut durumda kulüplerin iktisadi işletmeler kurabiliyor olsalar da doğrudan “Spor İşletmeleri” kurulamıyor olması ise literatürde çokça üzerinde durulması gereken ve araştırılmaya değer bir konudur. Spor dünyasındaki yukarıda da örnekleri verilen mali adaletsizliğin etkilerini azaltmanın da en temel yolu; kamunun, sporun, futboldan ve dört büyüklerden ibaret olmadığını fark etmesine dayanmaktadır ki “Spor İşletmeleri” “Spor Kulüplerinin KOBİ’leşmesinin” bunu da sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmada, spor kulüplerinin mevcut hukuki yapıları, tarihsel süreç içerisinde nasıl evrildikleri ve bu yapıların kulüpler üzerindeki etkileri analiz edilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde, önceki araştırmalar incelenerek genel bir çerçeve oluşturulacak, ardından Türkiye’deki spor kulüplerinin yapıları ve sorunları ele alınacaktır. Çalışma tarihsel seyri ortaya koyarak mevcut düzenlemeye ilişkin önerilerde bulunacak ilk çalışmalardan olması bakımından önem arz etmektedir.

Önceki Çalışmalar

Spor kulüplerinin hukuki yapıları ile ilgili çalışmalara bakıldığında genelde yasa değişimlerinin, şirketleşmelerin ve bunlara dair sorunların ele alındığı görülmekte ve çalışmaların çoğunda sürdürülebilirliğe bu düzenlemelerin engel olduğuna dair vurgu yapılmaktadır. Yine farklı ülkelerde bulunan düzenlemelerle karşılaştırmalar, ülke ya da lig düzenlemelerinin karşılaştırılması ve derlenmesi konuları da öne çıkmaktadır.

1 TFF, “Türkiye Futbol Federasyonu Mali Tablolari”, Bağımsız Denetim Raporu (Ankara: TFF, 2024), <https://www.tff.org/default.aspx?pageId=461>.

2 Gençlik ve Spor Bakanlığı, “2023 Faaliyet Raporu”, Faaliyet Raporu (Ankara: GSB, 2024).

3 Gençlik ve Spor Bakanlığı, “2022 Faaliyet Raporu”, Faaliyet Raporu (Ankara: GSB, 2023).

Spor kulüplerinin hukuki yapıları ve tarihsel gelişimleri üzerine yapılmış önceki çalışmalardan bazıları aşağıdaki gibidir.

Heinilä (1989) tarafından yapılan çalışmada, Finlandiya'daki spor kulüplerinin birer sosyal organizasyon olarak yapıları ve toplumla etkileşimleri incelenmiştir. Çalışmanın amacı, spor kulüplerinin iç sistemleri ile dış çevre arasındaki etkileşimi değerlendirmektir. Araştırma verileri, 1987 yılında posta yoluyla 835 kulüpten toplanmıştır. Bulgular, spor kulüplerinin ideolojik, politik ve etnik çıkarlar doğrultusunda şekillendiğini ve bu çıkarların kulüplerin işleyişine önemli ölçüde yansıdığını göstermektedir. Sonuç olarak, spor kulüplerinin, gönüllü birer sosyal organizasyon olarak toplumsal değişimlere ve gereksinimlere yanıt verebilmek için dış çevreyle etkileşimlerini artırdığı ve bu süreçte daha bağımlı hâle geldiği sonucuna ulaşılmıştır.⁴

İmamoğlu, Karaoğlu ve Erturan (2007) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'deki spor kulüplerinin yapısal özellikleri ve karşılaştıkları temel sorunlar ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, spor kulüplerinin hukuki yapılanmalarını ve bu yapılanmanın kulüpler üzerindeki etkilerini değerlendirmek, kulüplerin karşılaştıkları sorunları belirleyerek çözüm önerileri geliştirmektir. Veri seti, ilgili mevzuatlar, kanunlar, yönetmelikler ve literatür taramasıyla elde edilmiştir. Analiz yöntemi olarak tanımlayıcı ve karşılaştırmalı analizler kullanılmıştır. Bulgular, Türkiye'deki spor kulüplerinin hukuki yapısının ve mevcut mevzuatın kulüplerin faaliyetlerini sınırladığını, mali güçsüzlük ve bürokratik engellerin kulüplerin etkinliğini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Çalışmada, spor kulüplerinin yapısal sorunlarının sadece mevzuattan değil, kulüplerin kendi yönetim tercihlerinden de kaynaklandığı vurgulanmış ve spor hukukunun günün şartlarına uygun şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.⁵

Koski (2012) tarafından yapılan çalışmada, Finlandiya'daki spor kulüplerinin toplumsal değişimlerin bir yansıması olarak nasıl evrildiği ve bu değişimlerin spor politikalarını nasıl şekillendirdiği incelenmiştir. Araştırma verileri, 1986, 1996 ve 2006 yıllarında toplanan anketlerden elde edilmiştir ve bu verilerle spor kulüplerindeki değişimlerin toplumsal eğilimlerle nasıl paralellik gösterdiği analiz edilmiştir. Değişkenler arasında spor kulüplerinin yapısı, ideolojileri, üyeleri, yönetim süreçleri ve kaynakları yer almıştır. Bulgular, yaşlanma, toplumsal farklılaşma, şehirleşme, eğitim seviyesinin artışı gibi toplumsal değişimlerin spor kulüplerine de yansıdığını göstermiştir. Ayrıca, gönüllü iş gücü eksikliğinin önemli bir sorun olduğu ve spor kulüplerinin daha profesyonel bir yapıya geçiş sürecinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Finlandiya spor politikasının, kulüplere doğrudan devlet desteği sağlayarak bu değişimlere yanıt verdiği belirtilmiştir.⁶

MacLean (2013) tarafından yapılan çalışmada, spor kulüplerinin tarih yazımı konusundaki boşluklar ve neden spor kulüplerinin tarihsel bağlamda yeterince ele alınmadığı incelenmiştir. Çalışma, spor kulüplerinin modern sporun temel kurumsal birimi olmasına rağmen bu alanda kapsamlı bir araştırma yapılmamasının sebeplerini araştırmayı amaçlamaktadır. Analizde, spor kulüplerinin tarihsel bağlamda sosyal ve politik öneme sahip olduğu ve sivil toplumun temel unsurlarından biri olduğu vurgulanmıştır. Makalede, spor tarihçiliğindeki bu eksikliğin giderilmesi ve spor kulüplerinin daha geniş bir sosyal tarih çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.⁷

Proni ve Zaia (2014) tarafından yapılan çalışmada, Brezilya futbol kulüplerinin mali durumu incelenmiştir. Araştırmanın amacı, 1990'lardan itibaren başlayan kurumsal yönetime geçiş sürecinde Brezilya futbol kulüplerinin mali performansını değerlendirmektir. Veriler, kulüplerin mali tablolarından elde edilmiştir

4 Kalevi Heinilä, "The Sports Club as a Social Organization in Finland", *International Review for the Sociology of Sport* 24, S.3, Eylül 1989, s.225-48, <https://doi.org/10.1177/101269028902400304>.

5 Ahmet Faik İmamoğlu, Ercan Karaoğlu, ve Esin Esra Erturan, "Türkiye'de Spor Kulüplerinin Yapısal Nitelikleri Ve Temel Problemleri", *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 12, S.3, Temmuz 2007, s.35-61, <https://dergipark.org.tr/pub/gbesbd/issue/28038/306673>.

6 Pasi Koski, "Finnish Sports Club as a Mirror of Society", *International Journal of Sport Policy and Politics* 4, S.2 Temmuz 2012, s.257-75, <https://doi.org/10.1080/19406940.2012.656852>.

7 Malcolm MacLean, "A Gap but Not an Absence: Clubs and Sports Historiography", *The International Journal of the History of Sport* 30, S.14, Ağustos 2013, s.1687-98, <https://doi.org/10.1080/09523367.2013.831346>.

ve kulüplerin gelirleri, giderleri ve borçları gibi finansal göstergeler kullanılmıştır. Analiz yöntemi olarak tanımlayıcı analiz kullanılmıştır. Bulgular, Brezilya futbol kulüplerinin mali yapılarının hala istikrarsız olduğunu ve gelir kaynaklarının büyük ölçüde oyuncu transferlerine dayandığını göstermektedir. São Paulo FC, başarılı mali yönetimiyle öne çıkan bir kulüp olarak incelenirken, Flamengo, kötü yönetimi nedeniyle ekonomik olarak zor durumda olan bir örnek olarak sunulmuştur. Çalışma, kulüplerin mali sürdürülebilirliklerini artırmaları için modernleşme sürecinin ve finansal yönetim reformlarının gerekliliğini vurgulamaktadır.⁸

Yarar (2014) tarafından yapılan bu çalışmada, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş süreci ve Erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'de modern sporun kuruluşu incelenmiştir. Çalışmanın amacı, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden itibaren modern sporun toplumsal ve siyasal anlamını analiz etmektir. Veriler, tarihsel belgeler ve literatür taramasından elde edilmiştir. Çalışmada modernleşme sürecinde sporun, ulus-devletin toplumsal bir alanı haline nasıl geldiği ve beden disiplin altına alınarak ulusal kimlik inşasında nasıl kullanıldığı ele alınmıştır. Bulgular, sporun özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında sağlıklı, disiplinli ve vatansever bireyler yetiştirme aracı olarak görüldüğünü ve kadınların modernleşmenin göstergeleri olarak spora katılımının önemsendiğini göstermektedir. Çalışma, modern sporun, ulusal birliği ve devletin bekasını sembolize eden bir alan olarak konumlandırıldığını vurgulamıştır.⁹

Thomas (2014) tarafından yapılan bu çalışmada, Avrupa'nın "büyük beş" ligindeki futbol kulüplerinin gelir yapıları ve varlıklarını çeşitlendirme ve etkin bir şekilde paraya çevirme süreçleri incelenmiştir. Çalışmanın amacı, kulüplerin gelirlerini çeşitlendirme stratejilerini ve bu stratejilerin performans riski üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Veri seti, 12 futbol kulübüne ait mali raporlardan elde edilmiştir ve analizler tanımlayıcı ve karşılaştırmalı olarak yapılmıştır. Değişkenler arasında maç günü gelirleri, yayın/medya gelirleri ve ticari gelirler yer almaktadır. Analiz, gelir çeşitliliği ve dengesizliği üzerine iki yeni metrik geliştirmiştir ve sosyal medya etkisi gibi unsurların gelir üzerindeki etkilerini değerlendirmiştir. Bulgular, futbol kulüplerinin gelir dengesinin giderek daha fazla dengeye yaklaştığını, ancak yayın gelirlerine aşırı bağımlılığın kulüplerin performans risklerini artırdığını göstermektedir. Çalışma, kulüplerin mali sürdürülebilirliklerini artırmak için gelirlerini daha etkin bir şekilde çeşitlendirmeleri gerektiği sonucuna varmıştır.¹⁰

Dever ve İslam (2015) tarafından yapılan çalışmada, Türk kültüründe spor algısının tarihsel süreçte nasıl geliştiği incelenmiştir. Çalışmanın amacı, Türk uygarlıklarında tarih boyunca öne çıkan bedensel faaliyetleri değerlendirmek ve Türk spor tarihine katkı sunmaktır. Veriler, tarihsel kaynaklardan ve eski Türk uygarlıklarına ait bulgulardan derlenmiştir. Değişkenler arasında okçuluk, binicilik, güreş, avcılık gibi geleneksel sporlar yer almaktadır. Bulgular, bedensel faaliyetlerin Türk toplumunda kültürel ve askeri anlamda önemli bir yer tuttuğunu, özellikle okçuluk ve binicilikte uzmanlaşarak savaş alanlarında büyük başarılar elde edildiğini göstermektedir. Çalışmanın sonucunda, sporun Türk kültüründen soyutlanmasının mümkün olmadığı ve spor-kültür birlikteliğinin Türk toplumunun temel unsurlarından biri olduğu ifade edilmiştir.¹¹

Karabulut ve Açık (2016) tarafından yapılan bu çalışmada, Türkiye'de amatör spor kulüplerinin kuruluşu, kuruluş maliyetleri ve vergilendirilmesi ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, yeni kurulacak bir amatör spor kulübünün bünyesinde oluşturulacak futbol Takımının kuruluş maliyetlerini ve bu kulüplerin ilgili mevzuata

8 Marcelo Weishaupt Proni ve Felipe Henrique Zaia, "Financial Condition of Brazilian Soccer Clubs: An Overview", *Soccer & Society* 15, S.1, Ocak 2014, s.108-22, <https://doi.org/10.1080/14660970.2013.854572>.

9 Betül Yarar, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş Süreci Ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Modern Sporun Kuruluşu", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)* 21, S.21, Aralık 2014, s.301-17, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16666/1439427>.

10 Clive Thomas, "Football Club Revenue: Diversification & Asset Monetization Efficiency" (Final Project, Cruyff Institute, 2015), https://www.academia.edu/17857922/Football_Club_Revenue_Diversification_and_Asset_Monetization_Efficiency.

11 Ayhan Dever ve Ahmet İslam, "Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kültüründe Spor Algısı", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4, S.5, Aralık 2015, s.46-61, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjss/issue/40500/485185>.

göre mali yükümlülüklerini değerlendirmektedir. Veriler, Türkiye Futbol Federasyonu’nun 2015-2016 sezonu amatör futbol liglerinde uygulanacak esaslar kitapçığından alınmıştır. Araştırmada, Dernekler Kanunu’na tabi olan spor kulüplerinin mali sorumlulukları incelenmiş; bu kulüplerin Kurumlar Vergisi, Gelir Vergisi ve Katma Değer Vergisi ile ilgili muafiyet ve yükümlülükleri ele alınmıştır. Bulgular, spor kulüplerinin dernek statüsünde kurulmasının vergi muafiyeti sağladığını ancak iktisadi işletme niteliğindeki faaliyetlerin bu muafiyetin dışında tutulduğunu göstermektedir. Ayrıca, amatör kulüplerin yüksek lisans ücretleri ve gelir vergisi kesintileri gibi mali yükümlülükler nedeniyle zorluklar yaşadığı belirtilmiştir. Çalışma, amatör spor kulüplerine devlet desteği sağlanması gerektiği sonucuna varmıştır.¹²

Kurtipek (2019) tarafından yapılan çalışmada, spor kulüplerine üye bireylerin spor kulübü kavramına ilişkin algıları metaforlar aracılığıyla incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Ankara’daki farklı spor branşlarında faaliyet gösteren 98 spor kulübü üyesi oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemi olarak olgu bilim deseni kullanılmış ve veriler yarı yapılandırılmış metafor formuyla toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi uygulanmış ve katılımcılar arasındaki güvenilirlik katsayısı %94 olarak hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda spor kulübü kavramına yönelik toplam 39 farklı metafor geliştirilmiş ve bu metaforlar “çeşitlilik”, “eğitim”, “sağlık”, “toplumsal bütünleşme”, “sporun çekirdek örgütü” ve “sosyalleşme” olmak üzere altı kategoriye ayrılmıştır. Çalışma, spor kulüplerinin katılımcılar tarafından çeşitlilik, eğitim ve toplumsal bütünleşme gibi unsurlarla ilişkilendirildiğini ve sporun çekirdek örgütü olarak değerlendirildiğini ortaya koymuştur.¹³

Sunay ve Kaya (2019) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye, İtalya, Fransa ve İspanya’daki spor kulüplerinin yapısal özellikleri, mevzuatları ve işleyişleri karşılaştırılmıştır. Araştırmanın amacı, dört ülkede spor kulüplerinin hukuki ve yapısal düzeyde benzer ve farklı yönlerini incelemektir. Veriler, basılı kaynaklar ve web sayfalarından elde edilmiştir. Analiz yöntemi olarak belgesel tarama ve karşılaştırmalı yatay yaklaşım kullanılmıştır. Bulgular, her dört ülkede de spor kulüplerinin farklı yasal mevzuatlarla desteklendiğini göstermektedir. Türkiye’de spor kulüpleri dernekler kanununa göre kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olarak tanımlanırken, profesyonel futbol kulüpleri ise şirket olarak düzenlenmektedir. İtalya, Fransa ve İspanya’da ise spor kulüplerinin yapı ve işleyişinde çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye’deki spor kulüplerinin, Avrupa ülkelerindeki başarılı örnekler ışığında yeniden yapılandırılması gerektiği vurgulanmıştır.¹⁴

Demirsatan (2023) tarafından yapılan çalışmada, sportif ardılıktan doğan hukuki sorumluluk incelenmiştir. Çalışmanın amacı, bir spor kulübünün sona ermesinin ardından başka bir tüzel kişilik altında faaliyet gösteren spor kulüplerinin, önceki kulübün borçlarından sorumlu olup olmadığını değerlendirmektir. Çalışmada, FIFA ve Spor Tahkim Mahkemesi (CAS) kararlarıyla geliştirilen sportif ardılık kavramı ele alınmış ve bu kavramın Türk hukukundaki yeri tartışılmıştır. Sportif ardılığın oluşması için, sonraki kulübün, önceki kulübün devamı olduğu yönünde kamu nezdinde bir izlenim uyandırması gerektiği belirtilmiştir. Türk hukukunda bu kavramın doğrudan uygulanabilir olmadığı, ancak tüzel kişilik perdesinin aralanması ve dürüstlük kuralının ihlali gibi durumlarda benzer sorumluluklara gidilebileceği vurgulanmıştır. Çalışmanın sonucunda, sportif ardılığın, özellikle futbol kulüpleri bağlamında uluslararası hukuki uygulamalarda borç sorumluluğunu genişleten bir araç olduğu sonucuna varılmıştır.¹⁵

12 Recep Karabulut ve Mahmut Açık, “Amatör Spor Kulüplerinin Kuruluşu, Kuruluş Maliyeti ve Vergilendirilmesi: Bir Amatör Futbol Takımı Kuruluş Örneği”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi* 7, S.1, Mayıs 2016, s.270-83, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ayd/issue/27225/286575>.

13 Serkan Kurtipek, “Spor Kulüplerine Üye Bireylerin Spor Kulübü Kavramına İlişkin Algılarının Belirlenmesi: Bir Metafor Analizi Çalışması”, *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 17, S.1, Mart 2019, 135-145, <https://DOI.org/10.33689/spormetre.474481>.

14 Hakan Sunay ve Bayram Kaya, “Türkiye İtalya Fransa Ve İspanya Spor Sistemlerinin Spor Kulübü Yapılanması Düzeyinde Karşılaştırılması”, *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 17, S.2, 2019, s.75-91, <https://DOI.org/10.33689/spormetre.521302>.

15 Barış Demirsatan, “Sportif Ardılıktan Doğan Hukuki Sorumluluk”, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8, S.2, Eylül 2023, s.695-722, <https://DOI.org/10.58733/imhfd.1358015>.

Turgut, Şahin ve Mete (2023) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye’deki spor kulüplerinin yapısının geçmişten günümüze incelenmesi ve yeni yasaya göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma literatür taramasına dayanmaktadır ve spor kulüplerinin yönetimi, ilgili kanunlar, yönetmelikler, kalkınma planları ve spor şuralarından toplanan verilerle değerlendirilmiştir. Çalışmada, spor kulüplerinin tarihsel gelişimi, yapısal özellikleri, görevleri, yasal dayanakları ve teşvikleri ele alınmıştır. Bulgular, Türkiye’de spor kulüplerinin tarih boyunca dernek statüsünde faaliyet gösterdiğini ve 22 Nisan 2022’de yürürlüğe giren “Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu” ile Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı tüzel kişilik kazandıklarını göstermektedir. Bu kanunla spor kulüplerinin daha kurumsal bir yapıya kavuşarak yönetim ve denetim süreçlerinde iyileşme sağlandığı belirtilmiştir. Çalışma, spor kulüplerinin gelişiminin ve yönetiminin yeni yasa ile daha sistematik hâle geldiğini vurgulamaktadır.¹⁶

Vatandaş ve Vatandaş (2023) tarafından yapılan çalışmada, Osmanlı’dan Erken Cumhuriyet Dönemi’ne kadar Türkiye’de sporun biyopolitik süreçler içerisindeki yeri ve sporun siyasi amaçlarla nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Çalışma, dönemin resmî belgeleri, dergi ve gazetelerdeki makalelerden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, biyopolitikaların, toplumun demografik yapısını düzenleme ve genç nüfusu bedensel olarak güçlü kılma amacı taşıdığı vurgulanmıştır. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında, ulusal kimlik ve devletin bekası için sporun merkezi bir rol oynadığını göstermektedir.¹⁷

Erkin (2024) tarafından yapılan çalışmada, 7405 sayılı Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu’nun Türk sporuna getirdiği sistem ve düzenlemeler ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, yeni kanunun spor kulüpleri ve federasyonları üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Veriler, kanunun getirdiği düzenlemeler ve ilgili diğer yasal düzenlemelerden elde edilmiştir. Analiz yöntemi olarak belgesel tarama kullanılmıştır. Bulgular, kanunun spor kulüpleri ve federasyonlarının mali sorunlarına çözüm getirmek, kurumsal yapıyı yeniden düzenlemek ve sporun idari, hukuki ve cezai süreçlerini yapılandırmak amacı taşıdığını göstermektedir. Çalışma, spor kulüplerinin dernek statüsünden çıkarılıp daha profesyonel bir yapıya geçiş sürecini ve bu süreçteki yasal zorlukları tartışarak çeşitli öneriler sunmaktadır.¹⁸

Spor, Kulüpleri ve Teşkilatları

Spor, kelime anlamı olarak “bedeni veya zihni geliştirmek amacıyla kişisel veya toplu olarak gerçekleştirilen, bazı kurallara göre uygulanan hareketlerin tümü” şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁹ Daha teknik olarak ise spor kavramı “bir başkasıyla mücadele veya belirlenen bir hedefe ulaşma amacıyla, belirli kurallar içerisinde gerçekleştirilen, bireysel ya da kolektif şekillerde yapılabilen, yapana ve izleyene keyif veren fiziksel ve zihinsel faaliyetlerin bütünü” olarak tanımlanmıştır.²⁰ Spor, sadece bir faaliyet olarak görülmesinin yanında birçok farklı alanda değişik anlamlar da taşımaktadır. Spor ile uğraşmak kişisel temelde sağlık göstergesi, takım çalışmasına yatkınlığın temsili, kitle organizasyonlarını düzenleyebilme ve bu organizasyonlara dâhil olabilme becerisi, kendini kontrol ve kendine saygının temeli, emir komuta zinciri içerisinde çalışabilmenin ve bir uzmanlığa yatkın olmanın emareleri gibi anlamlar barındırmaktadır. Makro çerçeveden bakıldığında ise toplumsal mutluluk kaynağı, ülke gündemini kolaylıkla değiştirebilen bir konu, uluslararası ilişkilerde bir ölçüt, ülkelerin karakteristik özelliklerinden biri, gelişmişlik göstergesi gibi birçok farklı şekilde anlamlandırılmaktadır.

16 Fatih Turgut, Aziz Enes ŞAHİN, ve Yusuf Metehan METE, “Analyzing The Structure Of Sports Clubs In Türkiye And Evaluation According To The New Law”, *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 2023, <https://DOI.org/10.35826/ijoecc.729>.

17 Saniye Vatandaş ve Celalettin Vatandaş, “Osmanlı’dan Erken Cumhuriyet Dönemi’ne Biyopolitika ve Sporun Siyaseti” 19, S.39, Kasım 2023, s.1437-69, https://ctad.hacettepe.edu.tr/19_39/14.pdf.

18 Eren Erkin, “7405 Sayılı Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu’nun Getirdiği Sistem Hakkında Bazı Düşünceler”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 28, S.2, Nisan 2024, s.241-88, <https://DOI.org/10.34246/ahbvuhfd.1338895>.

19 TDK, “Spor”, içinde *Güncel Türkçe Sözlük*, 2024, <https://sozluk.gov.tr/?ara=spor>.

20 Hasan Tanrıverdi, “Spor Ahlakı ve Şiddet”, *The Journal of Academic Social Science Studies* Volume 5 Issue 8, 2012, 1076, https://DOI.org/10.9761/jasss_361.

Çoğu insan bir spor dalı ile uğraşmakta, kendi imkânları dahilinde spor yapmakta ya da kendisi “sporcu” olarak yer almasa bile mutlaka bir kulübe gönül vermesi ile “tarafatır” ya da “izleyici” olarak, sosyal medyanın yayılması ile “hedef kitle” olarak lisanslı ürünlere artan ilgi ile “müşteri” olarak şirketleşme ve halka arzın önünün açılmasının ardından da “ortak” olarak sektörün içerisine farklı roller ile dâhil olmaktadır. Sektöre dahil oldukları her noktada ise spor kulüpleri yer almaktadır.

Spor kulüpleri “özellikle gençlerin değişik spor etkinliklerinde bulunmaları amacıyla ilgili devlet kurumuna kayıt ve tescilini yaptırmış kuruluş”²¹ olarak tanımlansalar da spor ekonomisinin, ana konularını oluşturmalarının yanında aynı zamanda marka ve isim hakkı kaynağı, tedarikçisi ve tüketicisidirler. “Karşılıklı fayda sağlayan bir sosyal organizasyon” olarak da tanımlanan spor kulüpleri ideoloji, üyelik, program, kaynaklar ve yönetim gibi temel unsurlara da sahiptir.²² Kulüplerin kapsam olarak tasnifi tek bir spor dalına odaklananlar ve birden fazla spor dalında faaliyet gösterenler şeklindedir.²³ Spor kulüpleri, modern sporun temel kurumsal birimleridir ve sadece spor faaliyetlerinin yürütülmesinde değil, aynı zamanda sosyal toplulukların ve toplum kimliklerinin oluşturulmasında da önemli bir rol oynamaktadırlar.²⁴ Bu bağlamda, Türkiye’de spor kulüplerinin kurulması ve sürdürülebilir olması, sporun topluma yayılması bakımından büyük önem arz etmektedir. Kulüplerin güçlü bir yasal zeminde faaliyet göstermesi hem sportif başarıların artırılması hem de sporun tabana yayılması adına önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Spor kulüplerinin yasal statüye kavuşmaları, aynı zamanda sporcuların ve diğer paydaşların haklarının korunması ve kulüplerin daha etkin bir şekilde yönetilmesi için gerekli altyapıyı sağlamaktadır.²⁵

Spor kulüpleri, sportif alanın temel yapı taşları olarak kabul edilen en küçük örgütlerdir ve ekonomik, sosyal, hukuki güçleri oranında spor dünyasına katkı sunmaktadırlar. Spor kulüplerinin sahip olduğu ekonomik, idari ve teknik güç; sportif başarıları, spor ahlakı ve disipliniyle birlikte, aynı zamanda ülkenin genel sportif başarısını ve gücünü yansıtmaktadır.²⁶

1800’lü yılların başında “jimnastiğin babası” olarak da kabul edilen Friedrich Ludwig Jahn²⁷ tarafından Berlin’de kurulan jimnastik kulübü günümüzdeki anlamda spor kulüplerinin ilki olarak kabul edilirken geçen zamana rağmen yapısal olarak kulüplerin çok da değişime uğramadığı görülmektedir. Türklerde ise spor, eski uygarlıklardan bu yana savaş eğitiminin bir parçası olarak görülmüş ve bu amaçla organize edilmiştir.²⁸ Güreş, avcılık, okçuluk, binicilik, kılıç kullanma, ağırlık kaldırma ve cirit gibi dallarda talim şeklinde; saray eğitimi içerisinde, askeri birimlerde ve halk eğitimi veren tekkelerde icra edilmektedir²⁹ ve daha çok askeri hazırlık ile fiziki gelişimi destekleyen bir etkinlik halindedir. Spor kulüplerine 1358 yılında Bursa’da kurulan aynı zamanda ilk “spor tekkesi” olan güreş tekkesi temel kabul edilebilse de vakıf anlayışıyla kurulan ve devlet desteğiyle işletilen spor tekkeleri³⁰, yapısal ve kurumsal özellikleri dikkate alındığında, modern spor kulüplerinden farklıdır. Daha çok günümüzde GSB’na bağlı olarak faaliyet gösteren Sporcu Eğitim Merkezleri’ne benzemektedirler.

21 TDK, “Spor Kulübü”, içinde *Güncel Türkçe Sözlük* (TDK), Erişim Tarihi:14 Ekim 2024, <https://sozluk.gov.tr/?ara=spor%20kul%C3%BCb%C3%BC>.

22 Koski, “Finnish Sports Club as a Mirror of Society”.

23 Matthew J. Robinson, *Sport Club Management*, Champaign, Human Kinetics, 2010.

24 MacLean, “A Gap but Not an Absence”.

25 Ali Dursun Aydın, Murat Turgut, ve Rıdvan Bayırlı, “Spor Kulüplerinin Halka Açılmasının Türkiye’de Uygulanan Modeller Açısından İncelenmesi”, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.1, 2007, s.59-70.

26 İmamoglu, Karaoğlu, Ve Erturan, “Türkiye’de Spor Kulüplerinin Yapısal Nitelikleri Ve Temel Problemleri”.Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,”ISSN2717-9966,3Gazi BESBD”,35-”Türkiye’de Spor Kulüplerinin Yapısal Nitelikleri ve Temel Problemleri, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbesbd/issue/28038/306673>

27 Â. Kaimakamis, P. Kirialanis, ve E. Albanidis, “Gymnastics And The Ideological Movement Of Friedrich Ludwig Jahn.”, *Studies in Physical Culture & Tourism* 15, S.1, Haziran 2008, s.43-47, <https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=917b3b0b-6671-3254-9c44-dc08408b6f2b>.

28 Dever ve İslam, “Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kültüründe Spor Algısı”.

29 Erhan Alpaslan ve Hilal Kocaoğlu, “Erken Cumhuriyet Döneminde Gaziantep ve Maraş’ta Düzenlenen Spor Faaliyetlerinin Yerel Basına Yansımaları”, *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, S.16, 2022, s.164-88, <https://DOI.org/10.29228/cukar.58215>.

30 Osman İMAMOĞLU vd., “Osmanlı İmparatorluğunda Spor Teekkeleri ve Kulüpleşme.”, *Journal of International Social Research* 11, S.58 2018, s.907-912.

Tanzimatın ilanından sonra spor temelli derslerin müfredata eklenmesi ile başlayan değişimler³¹ 1885 sonrasında İngilizler tarafından önce İzmir’de, ardından İstanbul’da futbol oynanmaya başlanması ile hızlanmıştır. Bu dönemde futbolun, özellikle yabancı uyruklu bireyler arasında ilgi gördüğü ve bu ilginin bazı grupların kulüpleri olarak örgütlenmesine yol açtığı gözlemlenmektedir.³² İlk olarak 1889’da kurulan Black Stockings, ardından 1894’te Bornova, 1896’da Moda, 1903’te Beşiktaş Basiret Osmanlı Jimnastik Kulübü, 1904’te Elips ve Imogene ve 1905’te Galatasaray Terbiye-i Bedeniye Kulübü’nün kuruluşuyla³³ sonrasında liglere ve federasyonlara dönüşecek futbol kulüpleri yoluyla kulüp yapısı gelişmeye başlamıştır. Meşrutiyet’in ilanı sonrasında yürürlüğe giren Cemiyetler Kanunu’nun vatandaşlara belirli kurallar çerçevesinde topluluk kurma hakkı tanınması ile spor kulüplerine “önceden izin gerektirmeyen özel hukuk tüzel kişiliği” kazandırılmıştır.³⁴

Cumhuriyet döneminde, dünya milletlerinin spor alanında gerçekleştirdikleri çağdaş atılımlar, Türkiye’de ilk kez kapsamlı ve bilinçli bir şekilde, milletin ve devletin desteğiyle ele alınmıştır. Bu süreç, sporun toplumun her kesiminde yaygınlaştırılması ve devletin desteğiyle planlı bir çalışma programı oluşturularak uygulanmasıyla mümkün olmuştur.³⁵ Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte, spor faaliyetleri daha organize ve etkin bir yapıya kavuşturulurken toplumun genelinde benimsenen bir olgu haline getirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Türk Sporunu disipline etmek temel amacıyla 1922 yılında 16 spor kulübünün bir araya gelmesiyle Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ) kurulmuştur. TİCİ ülkenin ilk “çok sporlu spor örgütü” olma özelliğini de taşımaktadır. 1936 yılında yapılan kongrede alınan karar ve teşkilat nizamnamesinin kuruluş amaçlarını yerine getirmeye yetmediği gerekçesiyle önce Türk Spor Kurumu’na sonrasında devlet katılımının daha da artırılması ile 1938 yılında Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne (BTGM) dönüştürülmüştür. Bu dönüşümde kurumların yönetim ve bütçe yapıları değişirken amaçları ise genişletilerek korunmuştur. Yönetim, kulüpler ve sivil yöneticilerden kamu idaresine alınırken; bütçe, belediyeler ile il özel idareleri üzerinden kulüplere aktarılırken BTGM üzerinden kullanılır hâle getirilmiştir.³⁶

Takip eden süreçte Türk sporu, 3530 sayılı yasa ile Başbakanlığa bağlı bir devlet kuruluşu haline gelmiştir. 1942 yılında kuruluş yasası değiştirilerek Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmış, 1960 yılında tekrar Başbakanlığa devredilmiştir. Spor işleri, 1969 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın oluşturulmasıyla ilk kez bakanlık düzeyinde ele alınmıştır. 1982 Anayasası’nda spor ve sporcular anayasal güvence altına alınmıştır. BTGM, 1983 yılında Milli Eğitim ve Gençlik ve Spor Bakanlığına dahil edilmiş ve 1986 yılında Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü olarak yeniden adlandırılmıştır. 1989 yılında Başbakanlık Devlet Bakanlığına bağlanmış ve adı Spor Genel Müdürlüğü olmuştur. Bu süreçte spor federasyonlarının özzerleştirilmesi çalışmaları kapsamında 1993 yılında “federasyon başkanlarının seçimle iş başına gelmesi” sağlanmıştır. 2011 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı kurulmuş ve teşkilat yapısında değişiklik yapılmıştır. 2018 yılında ise “Spor Genel Müdürlüğü” adı “Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü” (SHGM) olarak değiştirilmiştir.

Spor teşkilatlanması içerisinde TİCİ ile söz sahibi olan kulüplerin, TSK döneminde söz hakkı, temsilciler ve oy hakkı ile devam etmiştir. BTGM döneminde ise Spor Kulüpleri, Dernekler yasası ile federe olma hakkına sahip olsalar da 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu ile federasyon başkanlarının “Genel

31 Adem Bayazıt ve Emre Boz, “Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Yenileşme Hareketlerinin Türk Spor Kültürüne Etkileri ‘Tanzimattan Cumhuriyete Spor’”, *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3, Special Issue 2, Aralık 2017, s.211-28, <https://dergipark.org.tr/en/pub/intjcss/issue/33182/369375>.

32 Güner Ekenci ve M. Zahit Serarşlan, “Gelişim Aşamaları Bakımından Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirmesi”, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2, S.3, Temmuz 1997, s.72-81, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbesbd/issue/27953/303578>.

33 Y. Tayga, *Türk Spor Tarihine Genel Bakış*, Yayın / T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, 1990), <https://books.google.com.tr/books?id=VPZaHAAACAAJ>.

34 Sebahattin Devecioğlu, “Türkiye’de Futbolun Kurumlaşması”, *Gazi Üniversitesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S.26, 2008, s.373-96.

35 Erol Evcin, “Atatürk’ün Spora ve Sporculara Bakışı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* 33, sy 55 (2014): 303-78, https://DOI.org/10.1501/Tarar_0000000573.

36 Nadir Yurtoğlu, “Atatürk Dönemi’nde Türkiye’de Spor Politikası (1922-1938)”, *Sporda Finansal, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar* (Ankara: Nobel Akademik, 2020).

Müdürlerin önerisiyle ve Başbakan tarafından atanmalarının gerçekleştirileceğine” hükmedilmesiyle spor teşkilatlanması içerisindeki söz haklarını ve seçme seçilme haklarını kaybetmişlerdir. Bu süreç, kapsadığı dönemin büyüklüğü de göz önüne alındığında federasyonlar ve spor kulüpleri bakımından Türk Sporuna adına “kayıp bir dönem” şeklinde değerlendirilmektedir.³⁷ Ayrıca bu süre içerisinde dernek veya benzeri bir yapıdan da kurtulmasına izin verilmeyen spor kulüpleri sivil toplum kuruluşu olmaktan öteye gidememiştir.

Türk spor kulüpleri, cumhuriyet döneminde gerçek kimliğine kavuşmuştur. TİCİ ile Türk sporunun ilk örgütlenmesi gerçekleşirken cumhuriyetin ilk yirmi yılı boyunca, spor kulüplerinde amatörlük anlayışı hâkimdir; sporcular kendi malzemelerini kendileri karşılayıp kulüplerine aidat ödemekte ve tüm çabalarını fedakâr idarecilerle birlikte sürdürmekteydiler. 1940’lı yıllarda kulüpler sporcularına iş bulma gibi sınırlı destekler sağlarken, dönemin sonunda Türk sporunda gizli profesyonellik yayılmaya başlamıştır. Bu süreçte, maddi desteği bulunan kişiler sporcuların kulüp değiştirmesine olanak sağlamış ve sporculara masraf karşılığı ödemeler yapılmaya başlanmıştır. 1952 yılında Türk futbolunun profesyonelliği resmen kabul edilerek, amatör spor kulüplerine profesyonel futbol Takımı kurma hakkı tanınmıştır. 1980’lere gelindiğinde, bu profesyonellik anlayışı futboldan diğer branşlara da yayılmış; atletler, basketbolcular ve yüzücüler gibi sporcular da kulüplerinden maddi destek almaya başlamıştır. Anadolu’da profesyonel futbol liglerinin kurulmasıyla birlikte, illerin ve ilçelerin adlarını taşıyan spor kulüpleri kurulmuş ve belediyeler, ticaret odaları gibi kurumların katkılarıyla önemli bir finansal altyapı oluşturulmuştur. Bu süreçte spor kulüpleri, bulundukları illerin itibarı haline gelirken, kentlerde spora yönelik fanatik bir ilgi ortaya çıkmıştır.³⁸

Profesyonelleşme, Profesyonelleşmeme ve Profesyonelleşememe

Amatör spor ve profesyonel spor ayrımı, sporcunun yaptığı faaliyetten gelir elde edip etmemesi ve bu faaliyeti geçim kaynağı olarak sürdürüp sürdürmemesi temelinde yapılmaktadır. Amatör spor, sporcunun herhangi bir maddi kazanç beklentisi olmaksızın ve geçim sağlama amacı gütmeksizin gerçekleştirdiği sportif faaliyetleri ifade etmektedir. Profesyonel spor ise “sporcunun yaptığı spordan gelir elde ettiği ve bu faaliyeti geçim kaynağı olarak sürdürdüğü bir yapı” olarak tanımlanabilir. Profesyonel sporcular, sportif faaliyetlerini bir meslek olarak icra ederler ve performansları sonucunda kazanç elde ederler. Bu ayrım, hukuki mevzuatta da yer almakta ve spor dallarının amatör ya da profesyonel olarak sınıflandırılmasında belirleyici bir unsur olarak kullanılmaktadır.³⁹

Türk sporunda profesyonelleşme süreci futbolda 24 Eylül 1951 tarihinde “Futbol Profesyonellik Talimatnamesi” ile başlamış ve Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) ligleri talimatname çerçevesinde yeniden düzenlenmiş, 1958-1959 sezonunda Türkiye Profesyonel Futbol Ligi’nin kurulmasıyla daha belirgin hâle gelmiştir.⁴⁰ Profesyonelliğin hukuki altyapısı, 29 Ağustos 1962 tarihinde “Profesyonel Futbol Yönetmeliği” ile resmîyet kazanmışsa da düzenlemenin işlerlik kazanması 11 Mayıs 1966 tarihinde “Profesyonel Futbol Hizmetleri Yönetmeliği’nin” uygulanmaya başlanmasıyla mümkün olmuştur. Kulüp sayısında da belirgin bir artış yaşanmış ve o dönemde kurulan “Anadolu Kulüpleri”, zaman içinde birçok başarı elde etseler de finansal ve idari açıdan sürdürülebilir olmayı çok az kulüp başarabilmiştir. Anadolu kulüplerinin kurumsal yapılanma konusunda gereken adımları atamamış olmaları, futbol profesyonelleşirken sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri birbirine benzeyen bu kulüplerin kurumsal ve yönetsel dönüşümü tam anlamıyla gerçekleştirememesi istikrar sağlanamamasının en önemli nedenlerindendir.⁴¹ Bunların temeli ise kulüplerin hukuki yapılarıdır.

37 Engin Gezer, “Cumhuriyet Dönemi Spor Politikaları”, *Spor Yönetimi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2024, <https://adm.ataaof.edu.tr/pdf.aspx?du=/0bkqiw7LGR56a2rBixr2Q==>.

38 M. İrfan Kurudirek, “Spor Kulüpleri”, *Spor Yönetimi*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2024.

39 Esra Erturan Ögüt ve M. Yasar Şahin, “Amatör Spor Kulüplerinin Sorunları: Açıklayıcı Bir Araştırma”, *Spor Bilimleri Dergisi* 28, S.2, Kasım 2017, s.49-68, <https://DOI.org/10.17644/sbd.356710>. Türkiye’deki amatör sporkulüplerinin sorunlarını ortaya

40 Batmaz Hüseyin, Çağdaş Devecioğlu, “Türkiye’de Futbolun Kurumsal Değişimi”, *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 15, S.2, 2017, s.47-56, https://DOI.org/10.1501/Sporm_0000000307.

41 Sebahattin Devecioğlu, “Elli Yıllık Kulüpler”, *Futbol Ekonomisi & Endüstriyel Futbol*, Ocak 2017, <https://www.futbolekonomi.com/index.php/haberler-makaleler/genel/125-sebahattin-devecioglu/4065-2017-01-03-20-57-16.html>.

Mevcut yasal düzenlemeler ülkemizde spor kulüplerini iki hukuki yapıya zorlamaktadır. Bu seçeneklerden ilki “dernek” yapısından evrilen “spor tüzel kişiliği” olmak iken diğeri de “şirket” olmaktır. Türk Spor Kulüpleri’nin yönetiminde önemli bir değişiklik, 26 Nisan 2022 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 7405 sayılı Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu ile gerçekleştirilmiştir. Bu kanuna istinaden, daha önce 5253 sayılı Dernekler Kanunu kapsamında kurulmuş olan spor kulüpleri, dernek statüsünden çıkarılarak “Spor Kulübü Tüzel Kişiliği” şeklinde Gençlik ve Spor Bakanlığına devredilmiştir.⁴²

Spor kulübü tüzel kişiliğinden bahsetmeden önce dernek yapısından bahsetmek mevcut düzenlemeleri anlamak için bir gerekliliktir. Spor kulüplerinin kurulmasında spor kulübü tüzel kişiliği öncesinde düzenlenmiş tek seçenek uzunca bir süre “dernek” olarak faaliyete geçirilmeleri idi. Anayasa’nın 33. maddesinde yer alan, “herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.” hükmüne dayanarak spor kulüpleri, 4 Kasım 2004 tarihli ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile 31 Mart 2005 tarihli ve 25772 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Dernekler Yönetmeliği’ne uygun olarak, fiil ehliyetine sahip gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulabilmekteydi. Spor kulüplerinin kurulmasındaki temel amaç, spor faaliyetlerine katılımı sağlamak ve bu amaç doğrultusunda kurumsal bir yapı oluşturmaktır. Bu çerçevede, spor faaliyetlerine katılmak amacıyla kurulan derneklerin, ilgili federasyona ve/veya Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM) tarafından tutulan kütüklere kayıt ve tescil edilmeleri zorunluydu ve kulüplerin yasal statü kazanmaları ve resmî faaliyetlerde bulunabilmeleri için gereklilikti.⁴³ Bahse konu kanun, dernek kavramını, “gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları” olarak tanımlamıştır.⁴⁴ Bu tanımda da bahsedildiği üzere, derneklerde 3 temel unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan kişi unsuru, gerçek ya da tüzel asgari 7 kişi ile kurulma gerekliliği ifade eder. Amaç unsuru ise, elde edilebilecek kazancın derneğin üyelerinin bir kısmı ya da tamamı arasında paylaşılmasının amaç teşkil etmemesi ve derneğin amacının iktisadi özellik taşıyamaması anlamına gelmektedir. Son unsur ise kişilerin amaca ulaşabilmeleri için gerekli olan emek, bilgi ve birikimdir.⁴⁵

Amaç kâr etmekten ziyade spor yapmak ya da spor etkinliklerini düzenlemek olan spor kulüpleri bu statüye uygundu. Kuruluş işleminin gerçekleşmesi için kuruluşa dair belgelerin yörenin en büyük mülki amirliği tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Faaliyetlere başlanabilmesi için spor kulübünün faaliyet göstereceği branşlarda ilgili federasyonlarında istediği şartların yerine getirilmesi yani federasyon tescil işlemlerinin de tamamlanması gerekmektedir. Faaliyetlerini çeşitli avantajlardan yararlanmak adına dernek statüsünde sürdüren kulüpler genelde belirli bir ölçeğe ulaşana kadar gönüllülük esasına dayalı olarak yönetilmekte ve toplanan bağışlar ile de finanse edilmekteydi.

Fakat tarihsel olarak ticarileşmeyi engelleyen birçok nedenin en başında kulüpleri yoğun bürokratik baskı altında tutan “dernek” olma ve muhakkak ki derneklere ilişkin düzenlemede yer alan “amaç unsuru” gelmekteydi. Dernek olarak faaliyet gösteren spor kulüpleri saygın bir tüzel kişiliğe sahip olma, vergi avantajları ve kamu yararına bağış toplama gibi üstünlüklere sahip olsalar da kuruluş için en az yedi, idare için en az on altı kişiye ihtiyaç olması, genel kurul düzenleme, çok sayıda kurum tarafından farklı açılardan denetlenme, kamu yararı/ vergi muafiyetine ulaşmanın zorluğu ve kurulacak iktisadi işletmelerin muafiyet dışı olması gibi zayıflıklara da sahiplerdi.⁴⁶ Ayrıca dernek işlemlerine hâkim çalışan eksikliği ve ağır maddi yaptırımlar nedeniyle de zorluklar yaşamaktaydılar. Örneğin 5253 Sayılı Dernekler Kanunu’na göre mülki

42 “Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu”, 7405 § (2022), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=7405&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

43 Aydın, Turgut, ve Bayırlı, “Spor Kulüplerinin Halka Açılmasının Türkiye’de Uygulanan Modeller Açısından İncelenmesi”.

44 “Dernekler Kanunu”, 5253 § (2004), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5253&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

45 İmamoğlu, Karaoğlu, ve Erturan, “Türkiye’de Spor Kulüplerinin Yapısal Nitelikleri ve Temel Problemleri”.

46 Neslihan Karataş Durmuş, “Spor Kulüplerinin Vergilendirilmesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S.27, Temmuz 2016, s.245-78, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52666/694146>.

idare amirliklerine gerekli bildirimleri yapmayan bir spor kulübü tasfiyeye, kulüp yöneticileri ise hapse varan cezalar ile karşı karşıya kalabilmekteydi. Böyle bir durumla karşılaşan kulüp, tüzel kişiliğini kaybettiği için tabi olduğu federasyonlar tarafından cezalarla karşılaşmakta sporcuları ise serbest kalabilmekteydi. Yine de aşağıda sıralanan nedenlerden dolayı kulüpler, şirketleşmeden ziyade dernek statüsünde kalmayı tercih etmekteydi:

- Yöneticilerin sorumluluklarının az olması,
- Bağış toplamının en kolay ve maliyetsiz finansman kaynağı olması,
- Şirketlere göre mali riskin ve maliyetlerin daha düşük olması,
- Doğrudan kâr amacı gütmeyen birimler olmaları (belirli bir ölçüye kadar),
- Gönüllülük esasına dayalı yönetilmeleri,
- Kuruluş aşaması başta olmak üzere çoğunda hedefin finansal değil sportif unsurlardan oluşması,
- Sporun, bireyler tarafından bir meslek, girişimciler tarafından bir yatırım alanı olarak görülmemesi.

Bürokrasi ve denetim ile ilgili sorunlar dernek statüsünden kulüplerin çıkarılmasını zorunlu hâle getireli çok uzun zaman olsa da 26 Nisan 2022 tarihinde 31821 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 7405 sayılı “Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu”, spor kulüplerinin hukuki statüsünde köklü bir dönüşüm sağlamıştır. Yukarıda da bahsedildiği üzere bu kanunla, daha önce 5253 sayılı Dernekler Kanunu kapsamında faaliyet gösteren spor kulüpleri, dernek statüsünden çıkarılarak “spor kulübü tüzel kişiliği” adı altında özel bir statüye kavuşmuştur. 7405 sayılı Kanun, spor kulüplerinin, spor anonim şirketlerinin ve spor federasyonlarının kuruluşu, organları, gelir-giderleri, bütçe ve harcama esasları, görev ve sorumlulukları, denetimleri ve bu kuruluşlara yapılacak yardımlar gibi hususları düzenlemektedir.⁴⁷ Yeni kanun, spor kulüplerinin Gençlik ve Spor Bakanlığına tescil edilerek tüzel kişilik kazanmalarını öngörmektedir ve kulüplerin kuruluşu, işleyişi, organları, mali yapıları ve denetimleri konusunda detaylı düzenlemeler getirmiştir. Özellikle mali disiplinin sağlanması amacıyla denk bütçe zorunluluğu ve borçlanma limitleri gibi hükümlerle kulüplerin sürdürülebilir bir mali yapıya kavuşması hedeflenmiştir. Yönetici ve üyelerin nitelikleri konusunda belirli şartlar getirilmiş, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri vurgulanmıştır. Kanun, kulüplerin sponsorluk, yayın hakları ve reklam gibi gelir kaynaklarını çeşitlendirmelerine de imkân tanımaktadır.

7405 sayılı Kanun’un temel amacı, “spor kulüplerinin daha profesyonel, şeffaf ve mali açıdan sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasını sağlamaktır. Kanun, kulüplerin uluslararası standartlara uyumunu teşvik ederek Türk sporunun küresel rekabet gücünü artırmayı hedeflemektedir. Spor kulüpleri, en az yedi gerçek veya tüzel kişi tarafından kurulmakta ve Gençlik ve Spor Bakanlığına başvurarak tescil edilmektedir. Ayrıca kulüpler, mali sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla denk bütçe oluşturmak ve mali yükümlülüklerini zamanında yerine getirmek zorundadır. Borçlanma ve harcamalarına sınırlar getirilmiştir. Ayrıca, kulüplerin yönetim kurulları ve diğer organlarında görev alacak kişiler için nitelikler ve şartlar getirilerek profesyonel yönetim ve kurumsallaşma teşvik edilmektedir. Kulüpler, Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından idari ve mali açıdan denetlenecek ve düzenli beyanname verme ve raporlama yükümlülüklerine tabi olacaklardır.” Gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi amacıyla, kulüplerin sponsorluk, yayın hakları, reklam ve diğer ticari faaliyetlerden gelir elde etmelerine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile 7405 sayılı Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu arasındaki temel benzerlikler ve farklılıklar şu şekildedir:

- Her iki kanunda da kuruluş için en az yedi gerçek veya tüzel kişi gerekliliği bulunmaktadır. Ancak, tescil makamı değişmiştir. Eski kanunda dernekler, kuruluş bildiriminin mülki idare amirliğine

⁴⁷ Fatih Murathan ve Ayhan Tekin, “Geçmişten Günümüze Türk Spor Teşkilatlanması”, *Sporda Güncel Araştırmalar*, Gece Kitaplığı, Ankara 2022, s.185-204, <https://www.gecekitapligi.com/Webkontrol/uploads/Fck/spor-haziran.pdf#page=193>.

verilmesiyle tüzel kişilik kazanırken, yeni kanunda spor kulüpleri Gençlik ve Spor Bakanlığına tescil edilerek tüzel kişilik kazanmaktadır. Bu değişim, kulüplerin doğrudan spor otoritesinin denetimine tabi olmaları ve daha uzmanlaşmış bir denetim mekanizmasına dâhil olmaları anlamına gelmektedir.

- Zorunlu organlar açısından, her iki kanunda da genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulu bulunmakla birlikte, 7405 sayılı Kanun ile yöneticilerin nitelikleri ve sorumlulukları konusunda ek şartlar getirilmiştir. Özellikle, yönetim ve diğer organlarda görev alacak kişiler için belirli suçlardan mahkûm olmama ve hak mahrumiyeti cezaları almamış olma şartı aranmıştır. Bu değişiklik, kulüp yönetiminde daha profesyonel ve hesap verebilir bir yapı hedeflendiğini göstermektedir.
- Mali disiplin konusunda, yeni kanun kulüplerin mali sürdürülebilirliklerini artırmak amacıyla detaylı düzenlemeler ve sınırlamalar getirmiştir. Denk bütçe oluşturma zorunluluğu ve borçlanma limitleri gibi hükümlerle, kulüplerin mali yapılarının güçlendirilmesi ve borç krizlerinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Eski kanunda ise genel mali düzenlemeler bulunmakla birlikte, bu kadar detaylı sınırlamalar mevcut değildir.
- Denetim ve şeffaflık alanında, 7405 sayılı Kanun denetim mekanizmalarını güçlendirmiş ve kulüpleri daha sıkı bir denetime tabi tutmuştur. Kulüpler, Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından idari ve mali açıdan denetlenmekte ve düzenli olarak mali durumlarını gösteren beyannameleri Bakanlığa sunmak zorundadır. Bu değişiklikler, şeffaflık ve hesap verebilirliğin artmasını ve usulsüzlüklerin önlenmesini hedeflemektedir.
- Gelir kaynakları ve finansman konusunda, yeni kanun kulüplerin sponsorluk, yayın hakları, reklam gelirleri ve sporcu transfer ücretleri gibi çeşitli gelir kaynaklarından faydalanmalarına imkân tanımıştır. Ayrıca, kamu yararına çalışan spor kulübü statüsü ile vergisel avantajlardan faydalanma imkânı bulunmaktadır. Eski kanunda ise kulüplerin gelir kaynakları daha sınırlıdır ve genellikle üye aidatları ile bağışlara dayanmaktadır.
- Yaptırımlar ve cezai sorumluluklar açısından, 7405 sayılı Kanun yöneticilere daha fazla sorumluluk yüklemiş ve kanuna aykırı fiillerde uygulanacak cezaları ağırlaştırmıştır. Yöneticiler, kulübe ve üçüncü kişilere verdikleri zararlardan müteselsilen sorumlu tutulmuştur. Bu değişiklik, kulüp yönetiminde daha dikkatli ve sorumlu davranılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu değişimler ve değişimlerden beklenen olası etkiler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Tablo 5.1. 7405 Sayılı Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu ile 5253 Sayılı Dernekler Kanunu'nun Karşılaştırılması.

Konu Başlığı	5253 Sayılı Kanun	7405 Sayılı Kanun	Değişim
Kuruluş ve Tüzel Kişilik Kazanımı	- En az yedi gerçek veya tüzel kişi ile dernek kurulabilir. - Kuruluş bildirimi mülki idare amirliğine verilir. - Tüzel kişilik, kuruluş bildirimi ile kazanılır.	- En az yedi gerçek veya tüzel kişi ile spor kulübü kurulabilir. - Başvuru Gençlik ve Spor Bakanlığına yapılır. - Tüzel kişilik, Bakanlık siciline tescille kazanılır.	Tescil makamı değişmiş, kulüpler doğrudan spor otoritesine bağlanmıştır. Uzmanlaşmış denetim ve doğrudan spor yönetimiyle uyum sağlanmıştır.
Zorunlu Organlar ve Yönetim Yapısı	- Zorunlu organlar: Genel kurul, yönetim kurulu, denetim kurulu. - Üyelik ve yöneticilik şartları daha genel niteliktedir.	- Zorunlu organlar aynı kalmıştır. - Yönetici ve üyeler için ek nitelikler getirilmiştir (belirli suçlardan mahkûm olmama vb.).	Yöneticilerin nitelikleri ve sorumlulukları artırılmıştır. Profesyonel ve hesap verebilir yönetim hedeflenmiştir.

Mali Disiplin ve Denk Bütçe	- Genel mali düzenlemeler mevcuttur. - Gelir ve giderlerin kayıt altına alınması zorunludur.	- Denk bütçe oluşturma zorunluluğu getirilmiştir. - Borçlanma ve harcamalara sınırlar getirilmiştir.	Mali sürdürülebilirlik için detaylı düzenlemeler yapılmıştır. Kulüplerin finansal istikrarı ve borç yönetimi güçlendirilmiştir.
Denetim ve Şeffaflık	- İç denetim esastır; kamu görevlileri tarafından denetlenebilir. - Beyanname verme yükümlülüğü vardır.	- Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından idari ve mali denetim yapılır. - Düzenli beyanname ve raporlama zorunludur.	Denetim mekanizmaları güçlendirilmiştir. Şeffaflık artmış, usulsüzlüklerin önlenmesi hedeflenmiştir.
Gelir Kaynakları ve Finansman	- Üye aidatları, bağışlar ve yardımlar temel gelir kaynaklarıdır. - İktisadi işletmeler kurabilirler ancak sınırlıdır.	- Sponsorluk, yayın hakları, reklam gelirleri, transfer ücretleri gibi çeşitli gelir kaynakları tanımlanmıştır. - Kamu yararına statü ile vergi avantajı sağlanmıştır.	Gelir kaynakları çeşitlendirilmiş ve artırılmıştır. Kulüplerin mali yapıları güçlendirilmiştir.
Yaptırımlar ve Cezai Sorumluluklar	- Kanuna aykırı fiillerde idari para ve hapis cezaları uygulanır. - Yöneticilerin sorumluluğu sınırlıdır.	- Yöneticilere daha ağır cezai yaptırımlar getirilmiştir. - Yöneticiler müteselsilen sorumlu tutulmuştur.	Cezalar ağırlaştırılmış, sorumluluklar artırılmıştır. Dikkatli ve sorumlu yönetim teşvik edilmiştir.
Kamu Yararı Statüsü ve Vergisel Avantajlar	- Kamu yararına çalışan dernek statüsü alınabilir. - Vergi muafiyetleri ve bağış toplama kolaylıkları vardır.	- Kamu yararına çalışan spor kulübü statüsü detaylandırılmıştır. - Vergisel avantajlar ve devlet destekleri artırılmıştır.	Statü kazanma şartları ve avantajlar yeniden düzenlenmiştir. Kulüplerin mali avantajlardan yararlanmasını kolaylaştırılmıştır.

Dernekler Kanunu'ndan Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu'na geçiş, spor kulüpleri için çeşitli avantajlar sunmaktadır. Öncelikle, Spor Kulüpleri Kanunu, spor kulüplerinin ihtiyaçlarına ve özelliklerine göre özel düzenlemeler içerir. Bu sayede kulüpler, faaliyetlerini daha etkili ve verimli bir şekilde yürütebileceklerdir. Kanun, kulüplerin profesyonel bir yönetim anlayışı benimsemelerine yardımcı olur. Yönetim kurulu üyeleri ve yöneticiler için belirli nitelikler ve sorumluluklar getirilmiştir, bu da kulüp yönetiminde profesyonelleşmeyi teşvik edebilecek bir düzenlemedir. Ayrıca, kulüplerin mali sürdürülebilirliklerini sağlamak amacıyla denk bütçe oluşturma zorunluluğu getirilmiştir. Mali yükümlülüklerin zamanında yerine getirilmesi, borçlanma sınırları ve gelir-gider dengesinin sağlanması gibi düzenlemeler kulüplerin finansal sağlığını korur.

Yeni kanun, kulüplerin sponsorluk, yayın hakları, reklam ve diğer ticari faaliyetlerden gelir elde etmelerine yönelik daha net düzenlemeler içerirken, profesyonel spor faaliyetlerinden elde edilecek gelirlerle mali yapılarını da güçlendirebilme imkânı tanımaktadır. Kamu yararına çalışan spor kulübü statüsü ile vergisel avantajlardan ve devlet desteklerinden faydalanma fırsatı da sağlanmıştır. Kulüpler, bu statüyü kazanarak vergi muafiyetleri ve diğer teşviklerden yararlanabilirler.

Kulüplerin uluslararası spor kuruluşlarının belirlediği kriterlere uyumunun da teşvik edildiği kanun, kulüplerin uluslararası müsabakalara katılımında ve iş birliğinde avantaj elde edebilmelerinin önünü açmaktadır. Spesifik bir kanuna tabi olmak, kulüplerin hukuki statüsünü güçlendirmekte ve kamuoyu nezdinde itibarlarını ve temsil güçlerini de artırmaktadır. Yönetim ve denetim süreçlerinde şeffaflık ve hesap verebilirlik artarken düzenli denetim ve beyanname verme yükümlülükleri, kulüplerin daha şeffaf bir yönetim anlayışı benimsemelerine katkı sağlamaktadır. Bunlara ek olarak kendilerine özgü kurallarla denetlenmek bir uygulama ve denetim birliği de sağlayacak olması nedeniyle kulüplerin sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

Öte yandan, Spor Kulüpleri Kanunu'na geçiş, kulüpler için bazı dezavantajlar da getirmektedir. Kulüplerin yerine getirmesi gereken idari ve mali yükümlülükler özellikle gelir çeşitlendirmesi ile artmaktadır. Düzenli beyanname verme, denetim süreçlerine uyum ve mali raporlama gibi ek yükümlülükler, kulüplerin iş yükünü de artırabilir. Kanunun, kulüplerin borçlanma ve harcamalarına getirdiği sınırlamalar, kulüplerin finansal esnekliğini azaltabilir ve acil finansman ihtiyaçlarında kısıtlamalara yol açabilir. Bu dezavantajlar dernek yapısına göre birer esneklik olarak nitelendirilebilse de tüzel kişilik oldukları düşünülürse kulüpleri finansal anlamda zorlayabilecektir. Kanuna aykırı fiillerde uygulanacak cezalar ve yaptırımlar daha ağırdır. Yöneticiler ve kulüpler için hapis cezası ve yüksek idari para cezaları söz konusu olabilir, bu da riskleri artırır. Kanuna uyum sağlamak için kulüplerin tüzüklerini ve idari yapılarını değiştirmeleri gerekir ki bu süreç, özellikle küçük kulüpler için finansal ve operasyonel açıdan zorlayıcı olabilmektedir. Denk bütçe zorunluluğu ve mali disiplin gereklilikleri, kulüplerin faaliyetlerini sürdürürken ek maliyetlere neden olabilir. Bağımsız denetim, muhasebe ve raporlama işlemleri için profesyonel hizmet alınması ya da uzman personel bulundurulması gereklilik haline gelmiştir. Kulüplerin gelir ve alacaklarını devretme konusunda getirilen kısıtlamalar, finansal planlamalarını da etkileyebilir. Belediyelerin profesyonel kulüplere yardım etmesi kısıtlanan bir diğer konudur. Bu durum, özellikle belediye destekleriyle faaliyet gösteren kulüplerin finansmanında zorluklara yol açacaktır.

Özetle, Dernekler Kanunu'ndan Spor Kulüpleri Kanunu'na geçiş, kulüpler için daha profesyonel bir yapıya kavuşma ve uluslararası standartlara uyum sağlama fırsatı sunarken, beraberinde artan idari ve mali yükümlülükler ile daha sıkı denetim ve yaptırımları da getirir. Kulüplerin bu geçişi yaparken avantajları ve dezavantajları dikkatlice değerlendirmeleri ve gerekli hazırlıkları yapmaları önemlidir.

Bürokratik sıkıntıları ortadan kaldırmak, mali büyüme ve fon kaynaklarına erişimi kolaylaştırmak, ticarileşmek, gelir kaynaklarını çeşitlendirmek, özellikle mali olmayan duran varlıklarını daha iyi yönetebilmek, uluslararası hâle gelebilmek kulüpler için büyük sorunlar haline gelince özellikle bu konularda düzenleme yapılması amacıyla 28.05.1986 tarih ve 3289 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat Görevleri Hakkındaki Kanun ile yapılan düzenleme sayesinde spor kulüplerinin profesyonel takımlarını, Türk Ticaret Kanunu çerçevesinde kurulacak veya kurulu bulunan şirketlere devredebilmeleri veya kiralayabilmelerinin önü açılmıştır.

Ayrıca şirketleşme; taraftar desteği, sportif başarılar ve tecrübeler, kulüplerin sahip oldukları gayrimenkuller ve altyapının yönetimi, toplumda saygınlık, ulusal ve uluslararası çapta taraftar ve hayran yaratma potansiyeli bakımından da avantajlar sağlamıştır.⁴⁸ Bu düzenleme sayesinde spor kulüpleri amatör nitelikte kalabilirken tercih ederlerse profesyonel dallarda da faaliyet gösterebilmekte; profesyonel sporcuları bünyelerinde tutabilmekte ve spor dallarını şirketleştirebilmektedirler.⁴⁹ Bunlarla birlikte sportif başarıların mali tablolara yansımaması, bağımsız denetim, finansal ve idari yönetimin amaçlarında farklılıklar, planlamanın olası riskleri, stratejik hedef ve planların yetersizliği, gelecek kaynakların hatalı hesaplanması ile ölçsüz borçlanmaların uzun zaman alan yükümlülükler yaratması, yönetimde kalite erozyonu, şeffaf bütçe noksanlığı gibi olası riskleri de bulunmaktadır.⁵⁰

Spor kulüplerinin halka arz edilmesi, finansal sürdürülebilirliklerini artırmak ve kurumsal yönetim ilkelerine uygun bir yapıya geçiş yapmak açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Bu süreç amatörlükten profesyonelliğe geçişin yanında, kulüplerin sermaye piyasalarından kaynak sağlamalarına ve daha şeffaf bir mali yapıya kavuşmalarına katkı sunmuştur. Halka açılma ile spor kulüpleri, yatırımcıların ilgisini çekmekte ve bu sayede kulüp gelirlerini çeşitlendirme imkânına sahip olmaktadır. Ayrıca, halka arz edilen kulüplerin mali tabloları ve performansları düzenli olarak kamuoyu ile paylaşılmakta, bu da kulüplerin hesap verebilirliklerini ve şeffaflıklarını artırmaktadır.⁵¹

48 Sebahattin Devecioğlu vd., "Türkiye'de Spor Kulüplerinin Şirketleşmeye Yönelimlerinin Değerlendirilmesi", *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 10, sy 2 (Ağustos 2012): 35-42, https://doi.org/10.1501/Sporm_0000000218.

49 Esin Esra Erturan Ögüt ve A. Faik İmamoğlu, "Almanya ve Türkiye'deki Spor Kulüplerinin Karşılaştırmalı Analizi -Türkiye'deki Spor Kulüplerinin Yapı ve İşleyişine Yeni Bir Yaklaşım", *Spor Bilimleri Dergisi* 22, S. 2, Nisan 2011, s.54-68, <https://dergipark.org.tr/en/pub/sbd/issue/16381/171367>.

50 Devecioğlu vd., "Türkiye'de Spor Kulüplerinin Şirketleşmeye Yönelimlerinin Değerlendirilmesi".

51 Aydın, Turgut, ve Bayırılı, "Spor Kulüplerinin Halka Açılmasının Türkiye'de Uygulanan Modeller Açısından İncelenmesi".

Beşiktaş ve Galatasaray kulüplerinin halka arz edilmelerinin ardından Fenerbahçe'nin de halka açılmasıyla birlikte, 1 Nisan 2005 tarihinde İMKB (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası) Yönetim Kurulu, spor şirketleri için "XSPOR" koduyla spor sektör endeksinin oluşturulmasına karar vermiştir. Bu endeks, Ulusal-Hizmetler ana sektörünün bir alt sektörü olarak hesaplanmaya başlanmıştır. XSPOR endeksi, spor kulüplerinin finansal performanslarını takip edebilmek ve yatırımcıların bu sektördeki gelişmeleri daha şeffaf bir şekilde izleyebilmesini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Bu bağlamda, spor kulüplerinin halka arz edilmesi ve borsa endeksi oluşturulması, Türk sporunun finansal yapısının güçlendirilmesi ve spor kulüplerinin uluslararası standartlara uygun şekilde faaliyet göstermeleri açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. XSPOR endeksi, yatırımcıların spor sektörüne yönelik ilgisini artırırken, aynı zamanda kulüplerin finansal disiplin kazanmalarına ve profesyonel yönetim uygulamalarını benimsemelerine olanak tanımaktadır.⁵²

Spor kulüpleri, taraftarlarını tribünlere getirebilmek, maddi kazancını artırmak, kaynak çeşitliliği sağlamak, riski dağıtmak ve ekonomik rekabette de öne geçebilmek için şirketleşme yoluna gitmiştir. Spor kulüplerinin şirketleşmeyi tercih etmelerinin sebepleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;⁵³

- Spor kulübü tüzel kişiliği olarak büyük bütçelerin yönetiminin zor olması,
- Kurumsallaşma amacı,
- Kurumsallaşma, iş bölümü, uzmanlaşma ve profesyonelleşme,
- Finansman aracı olarak halka arzın kullanılabilmesi,
- Faaliyet konusu sınırlamalarından kurtulmak,
- Kendi spor kulüplerine ticarileşme ile sağladıkları fonları aktarabilmek,
- Yönetimde kurumsallık ilkelerinin gerekliliği,
- Uluslararası bir marka haline gelebilmek,
- Güvenilirliği yükseltmek ve teminde yaşanacak olası zorlukları aşmak,
- Artan ve değişen rekabet dünyasında artan hızla büyüyen maliyetleri karşılama yeteneğini geliştirmek adına daha fazla kaynağa daha kolay ulaşabilmek,
- Vergi istisna ve muafiyetlerini avantaja çevirebilmek.

Şirketleşme ile spor kulüplerinin vergisel yükümlülüklerinin arttığı söylenebilir. Örneğin sporculara ilişkin gelir vergileri genellikle kulüpler tarafından ödenmektedir. Kulüp faaliyetleri sonucunda elde edilen kazançlar kurumlar vergisine tabidir ve damga vergisi, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi sorumlulukları da devam etmektedir. Yatırımlarına ilişkin olarak dönemsel yatırım teşviki istisnalarından faydalanabilmektedirler.

⁵² Aydın, Turgut, ve Bayırlı.

⁵³ Devecioğlu vd., "Türkiye'de spor kulüplerinin şirketleşmeye yönelimlerinin değerlendirilmesi".

Artık spor kulüpleri değişen piyasa şartlarına ve profesyonel yönetim tekniklerine sahip olmakla beraber performanslarını artırmak ve daha başarılı olmalarını sağlamak için “işletme” anlayışı ile şirketleşme yolunu farklı modeller ile tercih etseler de⁵⁴ sayıları oldukça azdır. Kulüpler çoğunlukla işletme olma yolunda evrime uğramaktansa mevcut durumlarını korumayı tercih ederek birer yatırım aracına yahut sürekli gelir kaynağına dönüşmemeyi tercih etmektedirler. Finansman ihtiyaçları büyüyüp yeni ortaklar ya da halka arz gibi finansman kaynaklarının zorunlu hâle gelmesine kadar da durumlarını korumaktadırlar. Finansman ihtiyacı için ortaklık yapısı oluşturmak için şirketleşen kulüpler ise gerçek yatırımcılar yerine kulüplerin şirketleşmesinin ardından ortaya çıkaracakları ranttan pay elde etmeye çalışan amacı yatırım değil plasman olan kısa vadeli finansörler nedeniyle hızlı yükselseler de bu yükselişi muhafaza edememektedirler.

Ülkemizde ilk şirketleşenlerden olan Yeni Malatyaspor, Vanspor, İstanbulspor, Adanaspor ve Göztepe kulüpleri gibi kulüpler yanlış finansman kaynağı ve yatırımcı tercihleri yüzünden finansal olarak sıkıntılar yaşadıkları için güç kaybı yaşamışlardır. Finansörler ya da ortaklar gelecek devlet yardımlarına ve bağışlara talip olarak sisteme dâhil olduklarından doğru yatırım için yapılan fizibilite çalışmalarından hiçbirini yapmamaktadırlar. Kulüplerin sahip oldukları varlıkları ya da getiri potansiyellerini kullanmalarının akabinde ise ortaklıktan bir şekilde ayrılmaktalar. Şirketleşmeyi başarıyla gerçekleştiren kulüpler ise “dört büyükler” örneğinde olduğu gibi ekonominin en önemli parçası haline gelmektedirler. Özetle, kulüpler dernek / spor kulübü tüzel kişilikleri olarak kurulmakta belirli bir büyüklüğe ulaştıklarında ise özellikle finansal faydalar göz önünde tutularak şirketleşme yoluna gitmektedirler.

Birçok çalışmada, spor kulüplerinin sahip olması gereken özellikler arasında “kâr amacı gütmemek” yer alsa da “kâr”⁵⁵ elde edememek sürdürülebilirlik açısından da spor kulüplerinin büyük bir çoğunluğunun kısa ömürlü olmasına neden olmakta, hatta bir spor kulübü tarihi oluşturulamıyor olmasının dâhi nedenleri arasında gösterilmektedir.⁵⁶

Ülkemizdeki kulüp yapılarına ek olarak spor kulüpleri, farklı iş modellerine göre de yapılandırılabilir ve bu modeller kulüplerin yönetim, risk paylaşımı ve sürdürülebilirlik stratejilerini doğrudan etkilemektedir. Tek sahipli işletme modeli, kulübün tek bir kişi tarafından yönetilmesini sağlarken, bu kişi tüm riskleri üstlenmek durumundadır. Ortaklık modeli ise iki veya daha fazla kişinin kulüp yönetiminde ortak olmasını ve kâr ile zarar paylaşmasını içerir. Sınırlı sorumluluk şirketi yapısında, kulüp sahibine sınırlı kişisel sorumluluk sağlanır ve elde edilen kâr ya da zarar kişisel gelir vergisi beyannamesinde beyan edilir. 501(c) kâr amacı gütmeyen kuruluş modeli, vergiden muaf olarak topluma hizmet eden bir yapıdır ve yönetim, bir yönetim kurulu tarafından gerçekleştirilir. Franchise modeli ise mevcut bir iş modelinin ve marka adının kullanılmasına olanak tanıyarak hızlı bir başlangıç sağlar, ancak karar alma süreçlerinde sınırlı özerklik sunar. Bu yapılar, spor kulüplerinin organizasyonel yapıları, finansal yönetim süreçleri ve stratejik hedefleri üzerinde önemli farklılıklara yol açmaktadır.⁵⁷ Fransa’da spor kulüpleri dernekler ve şirketler olarak ikiye ayrılırken, İtalya ve İspanya’da spor kulüplerinin tüzel kişiliği olan özel kuruluşlar şeklinde organize olmuşlardır.⁵⁸ Brezilya’da ise “Lei Pelé” (Pelé Yasası), 1998 yılında yürürlüğe girmiş ve spor kulüplerinin yönetiminden sporcuların haklarına kadar birçok alanda köklü değişiklikler getirmiştir. Yasanın amacı, spor kulüplerinin daha kurumsal ve şeffaf bir yapıya kavuşmasını sağlamak, spor yönetiminde profesyonelleşmeyi teşvik etmek ve sporcuların sözleşmesel haklarını korumaktır. Pelé yasası, kulüplerin ekonomik faaliyetlerinde ve yönetim süreçlerinde profesyonel yönetim ilkelerini benimsemelerini zorunlu kılmakta ve bu yolla kulüplerin finansal sürdürülebilirliğini artırmayı hedeflemektedir. Sporcular açısından ise bu yasa, sözleşme serbestisi ve serbest oyuncu statüsüne geçiş gibi hakları daha erişilebilir kılarak sporcu haklarının korunmasına yönelik önemli hükümler içermektedir.⁵⁹ Daha önce bahsedilen sorunlara da kapsayacak şekilde spor kulüplerinin sorunları aşağıdaki gibi derlenebilir.⁶⁰

54 Devecioğlu vd.

55 HGM Wray Vamplew, “Theories and Typologies: A Historical Exploration of the Sports Club in Britain”, *The International Journal of the History of Sport* 30, S.14, Ağustos 2013, s.1569-85, <https://doi.org/10.1080/09523367.2013.817991>.

56 MacLean, “A Gap but Not an Absence”.

57 Robinson, *Sport Club Management*.

58 Sunay ve Kaya, “Türkiye İtalya Fransa ve İspanya Spor Sistemlerinin Spor Kulübü Yapılanması Düzeyinde Karşılaştırılması”.

59 Proni ve Zaia, “Financial Condition of Brazilian Soccer Clubs”.

60 İmamoğlu, Karaoğlu, ve Erturan, “Türkiye’de Spor Kulüplerinin Yapısal Nitelikleri ve Temel Problemleri”.

- Yasal Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar: Spor kulüplerinin mevcut hukuki yapıları, özellikle dernek statüsündeki kadar olmasa da “spor tüzel kişiliği” yapısı da kulüplerin gelir kaynaklarını sınırlamaktadır. Bu nedenle kulüpler mali açıdan güçsüzdür. Vergi oranlarının yüksekliği, kulüplerin gelirlerini olumsuz etkilemektedir ve kulüplerin mali açıdan güçlenmesini zorlaştırmaktadır. Bürokratik işlemlerin fazlalığı da kulüplerin faaliyetlerini engellemektedir.
- Mali Sorunlar: Kulüplerin gelir elde edebilmek adına şirketleşme sürecini yanlış anlaması ve uygulaması sonucu, birçok kulüp ekonomik açıdan güçlenememiştir. Şirketleşmenin bir araç olarak kullanılması gerektiği gözden kaçırılmış, bu süreç spor kulüplerinin ana hedefi haline getirilmiştir.
- İdare ve Tesisleşme Sorunları: Spor kulüplerinin, faaliyetlerini sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları tesis ve gayrimenkullerin tahsisi sırasında çeşitli hukuki ve mali engellerle karşılaşmaları, kulüplerin gelişimini sınırlamaktadır.
- Vergi ve Sigorta Borçları: Spor kulüplerinin vergi yükümlülüklerinin yanı sıra Sosyal Güvenlik Kurumu’na karşı da yükümlülükler bulunmaktadır ve oluşan borçların yapılandırılması konusunda yeterli bir düzenleme bulunmamaktadır.
- Reklam ve Sponsorluk Sorunları: Spor kulüplerinin reklam gelirlerinden yapılan kesintiler ve mevcut sponsorluk düzenlemeleri, kulüplerin gelirlerini azaltan unsurlar arasında yer almaktadır.

Bir İş Modeli Olarak Spor Kulüplerinin Kobileşmesi

Tarihsel sürece ve düzenlemelerin değişim ve gelişimine de bakıldığında spor kulüpleri bir “üçüncü sektör” kuruluşu olarak kabul edilmektedir. Endüstrileşen ve büyük lig organizasyonlarının markalaşma ve kurumlaşma örneklerini dünyada gördüğümüz spor sektörünün önündeki en önemli engel bu bakış açısıdır. Dernek olarak kalmak ve şirketleşmek seçenekleri arasında kalan spor kulüpleri, 7405 sayılı kanun ile spor tüzel kişiliği olmak ve şirketleşmek arasından kalmaktadır. Spor kulüpleri, 7405 sayılı Kanuna göre;

- Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olarak faaliyet göstermelidirler ve kâr elde edememektedirler.
- Gelirlerini kurucularına, yönetim kurulu üyelerine veya üçüncü kişilere dağıtamamaktadırlar.
- Spor anonim şirketleriyle bağlantılı olsalar bile bu şirketlerin karları, spor faaliyetlerini geliştirme amacı dışında kullanılamamaktadır.
- Gelirlerini ise yalnızca sportif faaliyetlerin sürdürülmesi ve gelişmesi amacıyla kullanabilmektedirler.
- Ayrıca spor kulüpleri denk bütçe ilkesine uymalı ve mali sürdürülebilirliği koruyarak borçlanmalarını belirli sınırlamalarla gerçekleştirmelidirler.
- Gelir ve gider yönetiminde şeffaflık sağlanmalı ve kulüplerin mali disiplini koruması gerekmektedir.

Özetle, spor kulüpleri ticari faaliyet gösterememektedir ve bu durum neredeyse spor tekkelerinden bugüne böyle gelmiştir. Kâr amacı güdülmeden yürütülmesi gereken faaliyetleri bünyesinde barındırsa da sporun ticarileşmesi, spor girişimciliğine yasal düzenlemeler ile zemin hazırlanması aciliyet arz etmektedir. Spor kulüplerinin de diğer işletmeler gibi herhangi bir hukuki yapıda kurulabilmesi, kurucularının, ortaklarının, sahiplerinin vs. sürekli gelir elde edebilecekleri bir sistemin oluşturulması yönünde düzenlemeler yapılmalıdır.

Kâr amacı güden bir girişim olarak küçük ölçekli bir işletme kurulmasının önü yasal olarak kapalı iken doğrudan şirket boyutunda yapılacak yatırımlar içinse riskin çok yüksek, bürokrasinin ise yoğun olması gibi sebeplerden dolayı bu yöntem tercih edilmemektedir. İki seçeneğin de olumlu ve olumsuz yanları bulunmaktadır ve her iki seçeneği de elde tutarak olumsuz yönleri ortadan kaldırmak yasal düzenlemedeki eksikliklerin giderilmesi günümüz piyasa şartlarında mümkün görünmektedir. Spor kulüplerinin “Spor Kulübü İşletmeleri” olarak kurulabilmesine olanak sağlanmasını ve KOBİ olmanın avantajlarını kullanarak

hibe, destek ve teşvik ekosisteminin içerisine dahil olmalarını kolaylaştırılması ve bürokratik yoğunluktan belirli bir ölçüye kadar muaf tutulmaları sağlanmalıdır. Örneğin, mikro ölçek ile girişimde bulunup riski azaltarak yapılabilişliği sınamak sonrasında talebe göre işletmeyi büyütmek tüm sektörlerde mümkün olsa da sporcu yetiştirme hedefiyle birkaç sporcu veya belirli bir yaş grubuna yönelik bir akademi yapısıyla girişimde bulunmak ise yasal olarak mümkün değildir. Tarihî olarak da hiç mümkün kılınmamıştır. Spor kulüplerinin Almanya, Fransa ve Brezilya örneklerinde olduğu gibi karma modeller ya da mevcut işletme türlerinde kurulabilmelerine fırsat verilmesi bu imkansızlığı ortadan kaldıracaktır. Çok sayıda ürün, hizmet ve hak üzerinden gelir ve kâr elde edebilecek yapıya sahip olan spor kulüplerinin yatırım potansiyeli de ortadan kaldırılmakta, sermaye sahipleri spor kulüplerini bir yatırım konusu olarak görmemektedirler. Bunun sağlanması için başlıca yapılması gerekenler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Başta 7405 sayılı Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu bireylerin yatırım yapmasına uygun hâle getirilmelidir.
- Mevcut yasada bulunan kulüplerin yönetimi için istenen şartlar (bürokratik işlemler, organlar vb.) kulüpler belirli büyüklüğe varana kadar zorunluluk olmaktan çıkarılmalıdır.
- Devletin çeşitli kurumları tarafından kulüplerin kazançları üzerinden alınan muhtelif vergiler, hasılat payları, tesis hakları asgari düzeye indirilmelidir.
- Mevcut spor kulüplerinin işletmeye dönüştürülmesinin önü açılmalı ve mevcut yönetimler, eğitimler ve uzman personel ile desteklenmelidir.
- Spor eğitimi veren, özellikle antrenör ve spor yöneticisi yetiştiren bölümlerde öğrenciler; finans, üretim, pazarlama, muhasebe gibi temel işletme fonksiyonları ve yönetim sistemleri, stratejik yönetim gibi verimlilik ve etkinliği artırıcı konularla donatılmalı, müfredatlar bu doğrultuda yeniden düzenlenmelidir.
- Spor yöneticiliği ile ilgili uzmanlaşmış eleman yetiştirmeye yönelik ve yetişmiş elemanlara spor yöneticiliği vasfı da ekleyebilecek sertifika programları düzenlenmelidir.
- Spor yöneticiliği eğitimi verebilecek eğitmenler ve spor kulübü işletmelerini denetleyebilecek denetçiler eğitilmelidir.
- Tesisleşme konusunda ayrıcalıklar tanınmalı kulüplerin kendi tesislerine sahip olmaları teşvik edilmelidir.
- KOBİ'lere sağlanan destek, teşvik ve muafiyetler spor kulüpleri içinde kullanılabilir hâle getirilmeli.
- Kulüplerin altyapı harcamalarına ilişkin vergisel istisnalar getirilmelidir. Böylelikle son yıllarda gündemde olan uluslararası düzeyde başarılı Türk sporcularının sayılarının azlığı tartışmaları da orta vadede ortadan kaldırılabilecektir.
- Sporcular adına ödenen vergilerin doğrudan sporcuların kazancı üzerinden alınması böylelikle KOBİ olarak faaliyette bulunan kulübün vergisel yükünün azaltılması da söz konusu olabilir.

Yapılacak bu düzenlemeler ile spor kulübü tüzel kişiliğinden anonim şirkete giden yolda spor kulüplerine KOBİ olma şansı da sağlanmış olacak ve yatırımcılar spor kulüpleri kurup işletebileceklerdir. Bu durumun gerçekleşmesi aşağıdaki olası faydaları sağlayacaktır.

- Oluşturulacak yeni yatırım araçları ile (kulüp katılım sertifikaları, fan tokenları vb.) piyasaya katılım yollarının çeşitlendirilmesi ve sermayenin tabana yayılması,
- Sporcuların ve yöneticilerin “gönüllü” değil “bağlı çalışan” olarak sistemde yer almaları nedeniyle işsizliğin azalması,

- Spor meslek (profesyonel sporcu) olarak yapan kişilerin geçim kaygısıyla başka işlerle uğraşmasından dolayı düşen performans sorunun ortadan kalkması,
- Sporda rekabetin artması ve sportif başarının yaratacağı katma değer in kârlılığa yansıyacak olması nedeniyle muhtemel ulusal ve uluslararası başarılar elde edilmesi,
- Sağlanan fonların kıt olması ve sporda büyümenin başarıya dayalı olması nedeniyle kıt kaynaklarla daha verimli sonuçlar elde edilmesi,
- Sağlanacak olası başarıların toplum üzerindeki olumlu etkisi,
- Kulüplerin okul ve akademiler ile yetiştireceği öğrencilerin nitelikli personel sorunlarını çözecek olması,
- Kâr maksimizasyonunu sağlamak için alternatif piyasalarda kullanılmak üzere kulüplerin küresel marka olmaya uğraşmaları,
- Sporcu yetiştirme haklarını elde edebilmek yetenekli sporcuların erken yaşlarda tespiti ve yetiştirilmesi ile genç nüfusa bir kariyer alternatifi sağlanması,
- Spor pazarlaması ve spor ürünleri pazarında genişleme yaşanması,
- Özellikle spor bilimleri ile ilgili bölüm ve programlardan mezun olanlara sağlanacak iş imkânlarıyla devletten iş talep eden kişi sayısının azalması,
- Belediyeler, özel idareler gibi kurumlarca sosyal sorumluluk faaliyeti olarak kurulan spor kulüplerine aktarılan kamu imkanlarının başka alanlarda kullanabilecek olması,
- Sponsor olarak reklam kaygısıyla spor ekonomisine dâhil olan işletmelerin sağlanacak destekler ve kolaylıklar ile sektöre yatırımcı olarak girmelerinin önünün açılması.

Bütün bunlara ek olarak değişik şekil ve teknikler ile sunulan sportif ürünleri kendilerini markalaştırmak üzere kullanan spor kulüplerinin; sportif ürünlerle birlikte kişisel kullanımı da içeren çok çeşitli ürünü piyasaya sürmeleri girişimcilik tanımına uyan, bir yenilik yapma, risk alma ve mevcut kaynakları farklı şekillerde sunabilme özelliklerine uymaktadır.⁶¹ Faaliyet konusu spor olan organizasyonlar, sürdürülebilirlik çabalarını işletme faaliyetlerine uygulamak için sürekli hazırlıklıdır. İşletmeler ve genel olarak toplum için etkili bir kavram olarak ortaya çıkan sürdürülebilirlik; insanları, organizasyonları ve toplumsal süreçleri göz önüne almaktadır. Ayrıca işletmelerin temel hedeflerinden biri olan sürdürülebilirlik, spor kulübü işletmelerinin esnekliği sayesinde kolaylıkla ulaşılabilir bir hedef haline gelmektedir. Spor girişimciliği, organizasyonlara zorlu koşullara dayanabilmenin yanında yeni fırsatları yakalamaya hazır olmayı da sağlamaktadır ve böylece işletmeler değer yaratmaya odaklanmaktadır. Küresel durgunluk da dâhil olmak üzere finansal piyasalarda yaşanan krizler, küresel piyasalardaki karışıklıklar, ABD’de iş kayıplarının ardından ekonomideki kötüleşme gibi olaylar tüketici güvenini alt üst ederken spor endüstrisine küçük bir titreme olarak etki etmiştir.⁶² Ekonomiye olan olumlu etkisi, küreselleşme ile dünya çapında sosyal ağlar ortaya çıkarması, geniş çaplı uluslararası organizasyonlar ile halkla ilişkilere yoğun etkisi olması ve bunun dışında da birçok ekonomik faaliyet ile ilişkili olması sporun önemli bir alan olarak karşımıza çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır.⁶³

61 Yeter Aytül Dağlı Ekmekçi ve Ayşe İrmiş, “Girişimcilik ve Spor”, *International Conference on Eurasian Economies 2013: 17-18 September 2013 St. Petersburg, Russia*, ed. Selahattin Sarı, Alp H. Gencer, ve İlyas Sözen, (İstanbul: Beykent University, 2013), <https://www.avekon.org/papers/754.pdf>.

62 Dorene Ciletti ve Simon Chadwick, *Sports Entrepreneurship: Theory and Practice*, Morgantown, WV: Fitness Information Technology, 2012.

63 Ahmet Demir vd., “Girişimcilik ve Girişimci Üniversite: Spor Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma”, *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty* 34, S.1, Eylül 2015, s.198-212, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuefd/issue/20280/215244>.

SONUÇ

Yeni yasa ile spor kulüpleri, dernek statüsünden çıkarılarak daha kurumsal bir yapıya geçmiştir ve Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı tüzel kişilik kazanmıştır. Bu durum, yönetim süreçlerinde şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlarken denetim süreçlerini de iyileştirmektedir. Futbol kulüplerinin şirketleşmesi ve gelir kaynaklarını çeşitlendirmesi teşvik edilerek profesyonelleşme desteklenmiştir. Ayrıca, amatör ve profesyonel kulüpler arasındaki fark netleştirilmiş ve yönetim organları ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Tüm bu düzenlemeler, kulüplerin daha şeffaf, sürdürülebilir ve profesyonel bir yapıya kavuşmasını amaçlamaktadır.⁶⁴

Sonuç olarak, yapılan yasal düzenlemelerle spor kulüplerinin ve teşkilatların hukuki yapısında çeşitli değişiklikler yaşansa da tarih boyunca bu kulüplerin ticarileşmesinin önü tam anlamıyla açılmamış ve kulüpler ticari yapılara dönüşmekte büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Kulüplerin kâr amacı gütmeyen yapılar olarak kalmaya zorlanması, bu alanda büyüyememelerine ve finansal olarak kendilerini sürdürebilmelerinin zorlaşmasına yol açmıştır.

Yeni yasa ile spor kulüpleri, dernek statüsünden çıkarılarak daha kurumsal bir yapıya geçmiştir ve Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı tüzel kişilik kazanmıştır. Bu durum, yönetim süreçlerinde şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlarken denetim süreçlerini de iyileştirmektedir. Futbol kulüplerinin şirketleşmesi ve gelir kaynaklarını çeşitlendirmesi teşvik edilerek profesyonelleşme desteklenmiştir. Ayrıca, amatör ve profesyonel kulüpler arasındaki fark netleştirilmiş ve yönetim organları ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Tüm bu düzenlemeler, kulüplerin daha şeffaf, sürdürülebilir ve profesyonel bir yapıya kavuşmasını amaçlamaktadır.

Yapılacak yasal düzenlemeler ile girişimci zihniyeti ve spor kulüplerinin avantajları bir araya getirilmeli, böylece ülke, toplum ve kişisel temelde başarıların teminine zemin oluşturulmalıdır. Spor insanları ve girişimcilik öncelikle KOBİ boyutunda birleştirilmeli, sonrasında ulusal ve uluslararası boyutlara taşınması için teşvik edilmelidir. Özellikle vergi, sosyal güvenlik primleri, reklam ve gişe gelirlerinden yapılan devlet kesintilerinin kulüplere bırakılması kulüp gelirlerine önemli bir etki gerçekleştirdiği gibi, çalışan maliyetlerinin düşmesi daha fazla sporcu istihdamının da önünü açacaktır. KOBİ özelliği taşıyan bu yapılar KOBİ'lere farklı kurumlar (KOSGEB, Kalkınma Ajansları vb.) tarafından sağlanan fonlardan yararlanma şansının tanınması da çok küçük sermayeler ile iş yapan kulüplere bir “can suyu” değil “kan” olacaktır.

ÖNERİLER

Yeni bir yatırım alanı oluşturarak yatırım aracı çeşitlendirmesi sağlamanın yanında gençlere yeni bir kariyer imkânı oluşturması ve sporda yakalanacak olası başarıların toplumun psikolojisine önemli etkileri de ikincil faydalar olarak sıralanabilir. Ayrıca, kulüplerin finansal sürdürülebilirliğinin artırılması için daha fazla kurumsal yönetim ve uzun vadeli planlama ile finansal şeffaflık ve hesap verebilirlik düzeylerinin yükseltilmesi gerekmektedir.

Özetle, spor kulüplerinin yapısal dönüşümü üzerinde ciddi engeller oluştururken, kulüplerin kaynak yaratma ve gelirlerini çeşitlendirme çabalarını da sınırlamaktadır. Bu çalışma, ticarileşmenin önündeki hukuki engellerin kaldırılması ve spor kulüplerinin “KOBİ’leşme” yoluyla daha esnek ve sürdürülebilir yapılara dönüşebilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. KOBİ modelinin benimsenmesi, kulüplere daha fazla gelir kaynağı oluşturma, yerel desteklerden yararlanma ve sporun tüm kesimlere yayılması konusunda önemli bir fırsat sunabilir. Spor kulüplerinin mevcut hukuki yapılarıyla sınırlı kalmaları, ticarileşmenin ve ekonomik büyümelerinin önündeki en önemli engellerden biridir. Bu engelin aşılması ve kulüplerin KOBİ statüsüne kavuşması, sporun ticarileşmesi ve kulüplerin uzun vadeli sürdürülebilirliği için kritik bir adım olacaktır.

64 Turgut, Şahin, ve Mete, “Analyzing The Structure of Sports Clubs in Türkiye and Evaluation According To The New Law”.

Çalışmanın birkaç önemli kısıtı bulunmaktadır. Öncelikle, çalışma büyük ölçüde mevcut literatür ve yasal düzenlemelere dayanmaktadır ve “Bugüne nasıl gelindi?” ve “Bugün neler yapılabilir?” sorularına kronolojik bir değerlendirme ile cevap vermeye çalışmaktadır. Dolayısıyla kulüplerin iç dinamikleri ve yönetsel sorunları hakkında derinlemesine saha verisi içermemektedir. Bu durumun, önerilen çözüm yollarının uygulanabilirliğini değerlendirmede bazı eksikliklere yol açması olasıdır. Yine, farklı spor dallarındaki kulüpler arasındaki yapısal farklar ele alınmamış ve çalışmanın odağı çok geniş bir alana yayılmıştır. Bu kısıtlara sahip olmayan çalışmalar başta olmak üzere gelecek araştırmalar için bazı öneriler sunulabilir. Öncelikle, kulüplerin finansal sürdürülebilirliklerine dair daha kapsamlı saha çalışmaları ve veri tabanlı analizler gerçekleştirilebilir. Bu tür araştırmalar, spor kulüplerinin mevcut finansal durumunu daha iyi anlamaya ve önerilen KOBİ modelinin uygulanabilirliğini değerlendirmeye yardımcı olacaktır. Bunun yanı sıra, uluslararası karşılaştırmalarla farklı ülkelerdeki başarılı kulüp modelleri incelenerek, Türk spor kulüpleri için uygulanabilir en iyi yöntemler belirlenebilir. Son olarak, spor kulüplerinin ticarileşme sürecine girişimcilik perspektifinden bakarak, bu alanda inovasyon ve yeni iş modellerinin ve yeni nesil yatırım araçlarının nasıl geliştirilebileceği üzerinde durulmalıdır.

Araştırma & Yayın Etiği: STAD, yazım ve dil editörünce kontrol edilen işbu makalenin yayın sürecinde çift taraflı kör hakemlik müessesesini titizlikle işletmiştir. Editör, makalenin tüm editöryal işleyişini yürütmüş, bu esnada yazar sürecin tamamen dışında tutularak COPE yayın etiği prosedürlerine riayet edilmiştir. Bu makale, en az iki kör hakem tarafından incelenmiş ve intihal.net taramasıyla intihal ve benzerlik raporu oluşturulmuştur. Bu çalışma etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup, kullanılan veriler literatür taraması ve yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Araştırma ve yayın etiğine uygundur.

Etik Beyanı & Çıkar Çatışması: Bu makalenin yazarları çıkar çatışması bildiriminde bulunmamış, makalenin hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik kaidelere uyulduğunu ve yararlanılan tüm çalışmalara atıf yapıldığını beyan etmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır.

Açık Erişimli bu makale, CC BY 4.0 lisansına sahiptir.

Research & Publication Ethics: STAD meticulously employed double-blind peer reviewing in the publication of this article, checked by the writing and language editor. The editor carried out the editorial workflow, and the author was excluded entirely from the process and the COPE's publication ethics procedures were followed. Two or more blind peers reviewed this article, and an intihal.net scan generated a report for potential plagiarism and similarity. This study does not require ethics committee approval, and the data used were obtained from literature review and published sources. The article complies with research and publication ethics.

Ethical Declaration & Conflict of Interest: The authors' contribution rates to the study are equal. The authors of the article has disclosed no conflicts of interest and has affirmed that the manuscript was prepared in adherence to ethical and scientific principles and that all relevant sources were accurately cited. No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study.

This is an Open Access article under the CC BY 4.0 license.

KAYNAKLAR

Araştırma - İnceleme Eserler

Alpaslan, Erhan, ve Hilal Kocaoğlu. “Erken Cumhuriyet Döneminde Gaziantep ve Maraş’ta Düzenlenen Spor Faaliyetlerinin Yerel Basına Yansımaları”. Çukurova Araştırmaları Dergisi 16, S.16 (2022): 164-88. <https://DOI.org/10.29228/cukar.58215>.

Aydın, Ali Dursun, Murat Turgut, ve Rıdvan Bayırlı. “Spor Kulüplerinin Halka Açılmasının Türkiye’de Uygulanan Modeller Açısından İncelenmesi”. Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, S.1 (2007): 59-70.

Bayazit, Adem, ve Emre Boz. “Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Yenileşme Hareketlerinin Türk Spor Kültürüne Etkileri ‘Tanzimattan Cumhuriyete Spor’”. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi 3, sy Special Issue 2 (Aralık 2017): 211-28. <https://dergipark.org.tr/en/pub/intjcss/issue/33182/369375>.

Ciletti, Dorene, ve Simon Chadwick. Sports Entrepreneurship: Theory and Practice. Morgantown, WV: Fitness Information Technology, 2012.

Dağlı Ekmekçi, Yeter Aytül, ve Ayşe İrmiş. “Girişimcilik ve Spor”. İçinde International conference on Eurasian economies 2013: 17-18 September 2013 St. Petersburg, Russia, editör Selahattin Sarı, Alp H. Gencer, ve İlyas Sözen. İstanbul: Beykent University, 2013. <https://www.avekon.org/papers/754.pdf>.

Demir, Ahmet, Murat Eliöz, Mehmet Çebi, ve Semih Sezen. “Girişimcilik ve Girişimci Üniversite: Spor Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma”. Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty 34, sy 1 (Eylül 2015): 198-212. <https://dergipark.org.tr/pub/omuefd/issue/20280/215244>.

Demirsatan, Barış. “Sportif Ardılıktan Doğan Hukuki Sorumluluk”. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 8, sy 2 (30 Eylül 2023): 695-722. <https://DOI.org/10.58733/imhfd.1358015>.

Dernekler Kanunu, 5253 § (2004). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5253&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

Devecioğlu, Sebahattin. “Elli Yıllık Kulüpler”. Futbol Ekonomisi & Endüstriyel Futbol, 03 Ocak 2017. <https://www.futbolekonomi.com/index.php/haberler-makaleler/genel/125-sebahattin-devecioglu/4065-2017-01-03-20-57-16.html>.

———. “Türkiye’de Futbolun Kurumlaşması”. Gazi Üniversitesi İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi, sy 26 (2008): 373-96. https://www.academia.edu/787143/TÜRKİYEDE_FUTBOLUN_KURUMLAŞMASI.

Devecioğlu, Sebahattin, Bilal Çoban, Yunus Emre Karakaya, ve Özgür Karataş. “Türkiye’de spor kulüplerinin şirketleşmeye yönelimlerinin değerlendirilmesi”. SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 10, sy 2 (Ağustos 2012): 35-42. https://DOI.org/10.1501/Sporm_0000000218.

Dever, Ayhan, ve Ahmet İslam. “Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kültüründe Spor Algısı”. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi 4, sy 5 (Aralık 2015): 46-61. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjss/issue/40500/485185>.

Ekenci, Güner, ve M. Zahit Serarslan. “Gelişim Aşamaları Bakımcıdan Türk Spor Teşkilatı Ve Değerlendirmesi”. Gazi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi 2, Sy 3 (Temmuz 1997): 72-81. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbesbd/issue/27953/303578>.

Erkin, Eren. “7405 Sayılı Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu’nun Getirdiği Sistem Hakkında Bazı Düşünceler”. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 28, sy 2 (18 Nisan 2024): 241-88. <https://DOI.org/10.34246/ahbvuhfd.1338895>.

Erol, Evcin. “Atatürk’ün Spora ve Sporculara Bakışı”. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi 33, S.55 (2014): 303-78. https://DOI.org/10.1501/Tarar_0000000573.

- Erturan Ögüt, Esra, ve M. Yasar Şahin. “Amatör Spor Kulüplerinin Sorunları: Açımlayıcı Bir Araştırma”. *Spor Bilimleri Dergisi* 28, S.2 (14 Kasım 2017): 49-68. <https://DOI.org/10.17644/sbd.356710>.
- Fatih Murathan, Fatih, Ve Ayhan Tekin. “Geçmişten Günümüze Türk Spor Teşkilatlanması”. *İçinde Sporda Güncel Araştırmalar*, 185-204. Ankara: Gece Kitaplığı, 2022. <https://www.gecekitapligi.com/Webkontrol/uploads/Fck/spor-haziran.pdf#page=193>.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. “2022 Faaliyet Raporu”. Faaliyet Raporu. Ankara: GSB, 2023.
- . “2023 Faaliyet Raporu”. Faaliyet Raporu. Ankara: GSB, 2024.
- Gezer, Engin. “Cumhuriyet Dönemi Spor Politikaları”. *Spor Yönetimi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2024. <https://adm.ataaof.edu.tr/pdf.aspx?du=/0bkiqw7LGR56a2rBixr2Q==>.
- Heinilä, Kalevi. “The Sports Club as a Social Organization in Finland”. *International Review for the Sociology of Sport* 24, sy 3 (Eylül 1989): 225-48. <https://DOI.org/10.1177/101269028902400304>.
- Hüseyin Çağdaş; Devecioğlu, Batmaz. “Türkiye’de Futbolun Kurumsal Değişimi”. *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 15, sy 2 (2017): 47-56. https://DOI.org/10.1501/Sporm_00000000307.
- İmamoğlu, Ahmet Faik, Ercan Karaoğlu, Ve Esin Esra Erturan. “Türkiye’de Spor Kulüplerinin Yapısal Nitelikleri ve Temel Problemleri”. *Gazi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi* 12, sy 3 (Temmuz 2007): 35-61. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbesbd/issue/28038/306673>.
- İmamoğlu, Osman, Mehmet Çebi, İzzet İslamoğlu, Ve Bade Yamak. “Osmanlı İmparatorluğunda Spor Tekkeleri ve Kulüpleşme.” *Journal Of International Social Research* 11, sy 58 (2018).
- Kaimakamis, Â., P. Kirialanis, ve E. Albanidis. “Gymnastics and The Ideological Movement of Friedrich Ludwig Jahn.” *Studies in Physical Culture & Tourism* 15, sy 1 (01 Haziran 2008): 43-47. <https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=917b3b0b-6671-3254-9c44-dc08408b6f2b>.
- Karabulut, Recep, ve Mahmut Açıak. “Amatör Spor Kulüplerinin Kuruluşu, Kuruluş Maliyeti ve Vergilendirilmesi: Bir Amatör Futbol Takımı Kuruluş Örneği”. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi* 7, sy 1 (Mayıs 2016): 270-83. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ayd/issue/27225/286575>.
- Karataş Durmuş, Neslihan. “Spor Kulüplerinin Vergilendirilmesi”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy 27 (Temmuz 2016): 245-78. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52666/694146>.
- Koski, Pasi. “Finnish Sports Club as a Mirror of Society”. *International Journal of Sport Policy and Politics* 4, sy 2 (Temmuz 2012): 257-75. <https://DOI.org/10.1080/19406940.2012.656852>.
- Kurtipek, Serkan. “Spor Kulüplerine Üye Bireylerin Spor Kulübü Kavramına İlişkin Algılarının Belirlenmesi: Bir Metafor Analizi Çalışması”. *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 17, sy 1 (31 Mart 2019): 209-145. <https://DOI.org/10.33689/spormetre.474481>.
- Kurudirek, M. İrfan. “Spor Kulüpleri”. *Spor Yönetimi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2024.
- MacLean, Malcolm. “A Gap but Not an Absence: Clubs and Sports Historiography”. *The International Journal of the History of Sport* 30, sy 14 (Ağustos 2013): 1687-98. <https://DOI.org/10.1080/09523367.2013.831346>.
- Nadir Yurtoğlu. “Atatürk Dönemi’nde Türkiye’de Spor Politikası (1922-1938)”. *İçinde Sporda Finansal, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar*. Ankara: Nobel Akademik, 2020.
- Oruç, Mehmet. “Migros-Türk”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 16, S. 1-4 (1954): 213-15.
- Ögüt, Esin Esra Erturan, ve A. Faik İmamoğlu. “Almanya ve Türkiye’deki Spor Kulüplerinin Karşılaştırmalı

Analizi -Türkiye’deki Spor Kulüplerinin Yapı ve İşleyişine Yeni Bir Yaklaşım”. Spor Bilimleri Dergisi 22, sy 2 (Nisan 2011): 54-68. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sbd/issue/16381/171367>.

Proni, Marcelo Weishaupt, ve Felipe Henrique Zaia. “Financial Condition of Brazilian Soccer Clubs: An Overview”. Soccer & Society 15, sy 1 (02 Ocak 2014): 108-22. <https://DOI.org/10.1080/14660970.2013.854572>.

Robinson, Matthew J. Sport Club Management. Champaign: Human Kinetics, 2010.

Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu, 7405 § (2022). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=7405&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

Sunay, Hakan, ve Bayram Kaya. “Türkiye İtalya Fransa Ve İspanya Spor Sistemlerinin Spor Kulübü Yapılanması Düzeyinde Karşılaştırılması”. SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 17, sy 2 (2019): 75-91. <https://DOI.org/10.33689/spormetre.521302>.

Tanrıverdi, Hasan. “Spor Ahlakı ve Şiddet”. The Journal of Academic Social Science Studies Volume 5 Issue 8, sy 5 (2012): 1076. https://DOI.org/10.9761/jasss_361.

Tayga, Y. Türk spor tarihine genel bakış. Yayın / T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü. T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, 1990. <https://books.google.com.tr/books?id=VPZaHAAACAAJ>.

TDK. “Spor”. İçinde Güncel Türkçe Sözlük, 2024. <https://sozluk.gov.tr/?ara=spor>.

TDK. “Spor Kulübü”. İçinde Güncel Türkçe Sözlük. TDK. Erişim 14 Ekim 2024. <https://sozluk.gov.tr/?ara=spor%20kul%C3%BCb%C3%BC>.

TFF. “Türkiye Futbol Federasyonu Mali Tabloları”. Bağımsız Denetim Raporu. Ankara: TFF, 2024. <https://www.tff.org/default.aspx?pageId=461>.

Thomas, Clive. “Football Club Revenue: Diversification & Asset Monetization Efficiency”. Final Project, Cruyff Institute, 2015. https://www.academia.edu/17857922/Football_Club_Revenue_Diversification_and_Asset_Monetization_Efficiency.

Turgut, Fatih, Aziz Enes Şahin, Ve Yusuf Metehan Mete. “Analysing The Structure of Sports Clubs in Türkiye and Evaluation According To The New Law”. International Journal of Eurasian Education and Culture, 2023. <https://DOI.org/10.35826/ijoecc.729>.

Vamplew, Wray. “Theories and Typologies: A Historical Exploration of the Sports Club in Britain”. The International Journal of the History of Sport 30, sy 14 (Ağustos 2013): 1569-85. <https://DOI.org/10.1080/09523367.2013.817991>.

Vatandaş, Saniye, ve Celalettin Vatandaş. “Osmanlı’dan Erken Cumhuriyet Dönemi’ne Biyopolitika ve Sporun Siyaseti” 19, S.39, Kasım 2023, s.1437-69. https://ctad.hacettepe.edu.tr/19_39/14.pdf.

Yarar, Betül. “Osmanlı’dan Cumhuriyete Geçiş Süreci ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Modern Sporun Kuruluşu”. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD) 21, S.21 Aralık 2014: 301-17. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16666/1439427>.

A History of Sport in Europe in 100 Objects,
Eds. Daphne Bolz&Michael Krüger, 2023, Hildesheim:Arete Verlag,
ISBN: 978-3-96423-107-9 (Print), pp.440.
100 Objede Avrupa Spor Tarihi

Merve ÇETİNEL ÇAYLI

Doktora Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, mervectnll@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-4596-0115

Simon Kuper'in 1994 yılında yayınladığı ve Türkçeye "*Futbol Asla Sadece Futbol Değildir (Football Against the Enemy)*" başlığıyla çevrilen kült eseri Türkiye'de spora ve onun tarihine bakışın kökten değişmesine vesile olmuştu. Kitap spora, özelde futbola, sertlik ve o dönemde yaygın olan holiganlık olayları sebebiyle mesafeli duran entelektüel kesimler için farklı bir bakış açısı yarattı. Sporun performans, yarışma ve rekabet yönlerinin yanı sıra sosyolojik, ekonomik, psikolojik ve tarihsel yönleri de toplumun farklı kesimlerince keşfedilmeye başlandı. Bu değişim iletişim teknolojisindeki gelişmeler ve küreselleşmeyle beraber Türkiye'de spor tarihine olan ilgiyi de arttırdı. Bunun sonucunda başta İngilizce olmak üzere birçok dilden çeviriler yayınlanarak Türkçe spor tarihi literatürü genişledi. Ancak, geline nokta hala alınması gereken çok uzun mesafeler olduğu aşikâr. İngiltere, Fransa ve Almanya başta olmak üzere spor tarihi araştırmalarının kurumsallaştığı ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'de akademik bir ilgi alanı olarak spor tarihi alanının henüz emekleme aşamasında olduğu söylenebilir.

Son yıllarda Türkiye'de yapılan spor tarihi araştırmalarının nitelik ve nicelik yönünden gelişimine bakıldığında sporun tarihinin daha önemli(!) olayları kendisine konu edinmeyi tercih eden tarihçilerce göz ardı edildiği dönemin sonuna gelindiği görülüyor. Spor tarihine ilgi duyan yeni araştırmacıların en çok merak ettikleri sorular nereden, nasıl başlanacağı ve neyin tarihinin, nasıl inceleneyeceği gibi temel sorunsallardır. Bu soruya yanıt vermek ve başlangıç seviyesinde dahi olsa ufuk açıcı ansiklopedik bir bilgi edinebilmek için göz atılabilecek bir eser geçtiğimiz yıl Almanya'da yayınlandı. Ufuk Avrupa Programı 2020 projelerinden birinin de çıktıları arasında yer alan "*100 Objede Avrupa Spor Tarihi (A History of Sport in Europe in 100 Objects)*" başlıklı bu kitap sporun tarihine yüz farklı açıdan bakmamızı sağlayacak nitelikte bir çalışma. Münster Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinden Michael Krüger ve Rouen Normandy Üniversitesi spor tarihi profesörlerinden Daphne Bolz editörlüğünde yayınlanan kitap, Avrupa spor tarihine bütüncül

bir yaklaşımla bakıyor. Kitap, “Oyun ve Eğitim, Antrenman ve Performans, İşbirliği ve Dışlama - Barış ve Çatışma, Organizasyon ve Güç, Kimlik ve Temsil ile Basın, Sanat ve Şölen” başlıklarıyla altı bölümden oluşmaktadır. İngiltere’den Türkiye’ye, Norveç’ten İtalya’ya, İspanya’dan Rusya’ya kadar kıta Avrupa’sının dört bir yanından akademisyenleri bir araya getiren bu projede 39 ülkeden 110 yazar yer aldı.

Uluslararası işbirliğinin akademik üretim açısından en güzel kanıtlarından biri olan bu projenin ilhamını Neil MacGregor (2011) ve Krüger’in (2020) yayınladığı çalışmalardan aldığı görülüyor. Eserde ayakkabılar, formalar, bayraklar, flamalar, stadyumlar, binalar, kupalar, madalyalar, oyunlar etrafında Avrupa spor kültürünün nasıl oluştuğu gelecek nesillere kapsayıcı bir yaklaşımla sunuluyor. Tarihin sessiz bir tanığı olarak müzelerde, özel koleksiyonlarda ya da her gün yanı başından geçtiğimiz bir binada yer alan nesnelerin anlatılmayı bekleyen hikâyelerini barındıran bu kitap, yeni araştırmacılar için de ilham kaynağı olabilir. Bolz ve Krüger’in de ifade ettiği gibi bu objeler insanlar, kültürler, halklar hakkında bize tahmin ettiğimizden çok daha fazlasını anlatabilir.

Türkiye’den General Harrington Kupası’nın spor-siyaset ekseninde tanıtıldığı bu çalışmada, çok geniş bir yelpazede Avrupa spor tarihine farklı bakış açıları getiren objeler bulunmakta. Örneğin Portekiz’deki meşhur spor dergisi A Bola, XIX. yüzyıl Fransa’sından bir bilardo masası, Madrid’teki Chamartin Stadyumu, Varşova’daki YMCA binası, bronz çağından kalan bir boksör heykeli, ilk dijital skorbord, buz hokeyi sopası, bar gibi spor aletleri, olaylı geçen spor müsabakalarının hikâyeleri, posterler, 1917 yılından kalma bir rugby takımı fotoğrafı, 1936 Olimpiyat Köyü rehberi, Tito Kupası, Kalküta Kupası ve Milos Jiranek’in 1903 yılında resmettiği Prag’taki Sokol Kulübü duş manzaraları gibi meşhur tablolar üzerinden Avrupa spor tarihini okumak mümkün.

Avrupa spor tarihine bütüncül bir yaklaşımla bakılmasını sağlayan bu kitapta elbette başka binlerce obje daha yer alabilirdi. Nesnelerin seçiminde proje çağrısına yanıt veren yazarların önerileri ve editörlerin tercihlerinin de etkili olduğunu belirtmek gerek. Benzer nitelikte bir çalışma ilerleyen yıllarda Türk spor tarihi için yapılabilirse hem literatüre ciddi bir katkı sağlanmış olacak hem de spor tarihi alanında çalışma yapacak araştırmacılar için önemli bir kaynak niteliği taşıyabilecektir.

Araştırma & Yayın Etiği: STAD, yazım ve dil editörünce kontrol edilen işbu makalenin yayın sürecinde çift taraflı kör hakemlik müessesesini titizlikle işletmiştir. Editör, makalenin tüm editöryal işleyişini yürütmüş, bu esnada yazar sürecin tamamen dışında tutularak COPE yayın etiği prosedürlerine riayet edilmiştir. Bu çalışma etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup, kullanılan veriler literatür taraması ve yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Bu makale, en az iki kör hakem tarafından incelenmiş ve intihal.net taramasıyla intihal ve benzerlik raporu oluşturulmuştur. Makale, araştırma ve yayın etiğine uygundur.

Etik Beyanı & Çıkar Çatışması: Bu makalenin yazarı çıkar çatışması bildiriminde bulunmamış, makalenin hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik kaidelere uyulduğunu ve yararlanılan tüm çalışmalara atıf yapıldığını beyan etmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır.

Açık Erişimli bu makale, CC BY-4.0 lisansına sahiptir.

Research & Publication Ethics: STAD meticulously employed double-blind peer reviewing in the publication of this article, checked by the writing and language editor. The editor carried out the editorial workflow, and the author was excluded entirely from the process and the COPE's publication ethics procedures were followed. Two or more blind peers reviewed this article, and an intihal.net scan generated a report for potential plagiarism and similarity. This study does not require ethics committee approval, and the data used were obtained from literature review and published sources. The article complies with research and publication ethics.

Ethical Declaration & Conflict of Interest: The author of the article has disclosed no conflicts of interest and has affirmed that the manuscript was prepared in adherence to ethical and scientific principles and that all relevant sources were accurately cited. No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study.

This is an Open Access article under the CC BY-4.0 license.

STAD

SPOR TARİHİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

| www.sportarihi.org |